

**KAKO SMO BRANILI
OSAMOSVOJITVENE
PROCESE
REPUBLIKE SLOVENIJE**

ZBORNIK

KAKO SMO BRANILI OSAMOSVOJITVENE PROCESSE REPUBLIKE SLOVENIJE

Urednik: Anton Kosi

Uredniški odbor: Alojz Filipič, Anton Kosi, Jožef Roškar, Janez Vencelj

Izdajatelji:

Območno združenje slovenskih častnikov Ljutomer

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, pododbor Ljutomer

Avtorji prispevkov: Ljubo Dražnik, Anton Kosi, Ladislav Lipič, Ciril Magdič, Niko Miholič, Alojz Novak, Mirko Rauter, Drago Ribaš, Franc Slokan, Ivan Smodiš, dr. Alojz Šteiner, dr. Boris Žnidarič

Fotografsko in drugo gradivo: arhiv OZVVS Ljutomer, Alojz Flisar, Ciril Magdič, OZSČ Ljutomer, PVD Sever za Pomurje, RSNZ, www.freepik.com

Avtorji fotografij: Štefan Abraham, Anton Kosi, Branko Košti, Jože Pojbič, Zdravko Primožič, Janez Vencelj

Lektoriranje: mag. Mateja Kosi

Oblikovanje in računalniški prelom: Nina Šturm

Tisk: I-IBIS Ljutomer, d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Cena: 8 €

Ljutomer, 2022

Vse pravice pridržane. Noben del te knjige ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kakršni koli obliki oziroma na kakršen koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače brez predhodne pridobitve lastnikov avtorskih pravic, to je izdajatelj.

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Ljutomer)«1991«(082)

KAKO smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije : zbornik / [avtorji prispevkov Ljubo Dražnik ... [et al.] ; urednik Anton Kosi ; fotografsko in drugo gradivo arhiv OZVVS Ljutomer ... [et al.] ; avtorji fotografij Štefan Abraham ... et al.]. – Ljutomer : Območno združenje slovenskih častnikov : Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo : Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, pododbor, 2022

ISBN 978-961-95694-0-5 (Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer)

COBISS.SI-ID 99119107

Vsebina

1. DEL: 30-LETNICA MANEVRSKE STRUKTURE NARODNE ZAŠČITE	4
Vabilo	4
Grafična podoba okrogle mize	5
Anton Kosi: Uvodna beseda urednika	6
Anton Kosi: Predstavitev uvodničarjev in vodenje okrogle mize	8
Ladislav Lipič: Teritorialna obramba Slovenije ni bila razorožena	12
Ivan Smodiš: Nastanek in delovanje Manevrske strukture narodne zaščite s poudarkom na MSNZ Pomurja	17
Ciril Magdič: Danes s ponosom obujamo spomine ob 30. obletnici MSNZ	29
Mirko Rauter in Alojz Novak: Manevrska struktura v občini Ljutomer	35
Franc Slokan: Postaja milice Ljutomer – Manevrska struktura narodne zaščite	40
Drago Ribaš: Razprava	44
2. DEL: KAKO SMO BRANILI OSAMOSVOJITVENE PROCESSE REPUBLIKE SLOVENIJE	
LETA 1991	45
Vabilo	45
Anton Kosi: Vodenje in potek okrogle mize	47
Dr. Boris Žnidarič: Prispevek na okrogli mizi v Ljutomeru dne 21. junija 2021	50
Dr. Alojz Šteiner: Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991	63
Drago Ribaš: Organi za notranje zadeve v osamosvojitvenih procesih v Pomurju	85
Ljubo Dražnik: Poveljevanje na območju 73. obm. ŠTO Ljutomer v času od 1.-4. julija 1991	97
Niko Miholič: Pozdravni in zaključni nagovor	108
SEZNAM KRATIC	112

1. DEL: 30-LETNICA MANEVRSKE STRUKTURE NARODNE ZAŠČITE

Vabilo

Vse vabljene prosimo, da z ozirom na omejitve NIJZ glede združevanja oseb v zaprtih prostorih svojo udeležbo potrdite Alojzu Filipiču na tel. 031 471 437 ali na e-pošto: alojz47@gmail.com.

Udeležencem okrogle mize priporočamo društvene uniforme ali oblačila z društvenimi oznakami.

Vabilo

"Imeli so odločnost, vizijo in pogum."
Dr. Rosvita Pesek

Uvodničarji bodo:

Generalmajor Ladislav Lipič,
predsednik ZVVS

Ivan Smodiš,
predsednik PO ZVVS za Pomurje

Ciril Magdič,
član PVD Sever za Pomurje

Mirko Rauter,
direktor Uprave za obrambo Maribor

Franc Slokan,
član PVD Sever za Pomurje

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer

Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, pododbor Ljutomer

Območno združenje slovenskih častnikov Ljutomer

VAS VABIJO NA OKROGLO MIZO

ob 30-letnici Manevrske strukture narodne zaščite,

ki bo 29. septembra 2020, ob 18. uri,
v kulturnem domu v Veržejju.

Alojz Filipič Franc Flegerič Anton Kosi

Grafična podoba okrogle mize

30 LET MSNZ

Veržej, 29. 9. 2020

Uvodna beseda urednika

Pot do slovenske samostojnosti ni bila enostavna. V Evropi, Jugoslaviji in Sloveniji je bilo konec osemdesetih let prejšnjega stoletja zelo burno z mnogimi političnimi pretresi in posledično s spremembo politične karte Evrope. Novembra 1989 je padel najpomembnejši steber nasprotij med Vzhodom in Zahodom – berlinski zid. Padle so vlade v socialističnih državah Varšavskega pakta. V Srbiji je prišlo z vzponom Slobodana Miloševića do velikosrbskega nacionalizma in rušenja bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi.

Če se omejimo na dogodke v Sloveniji, je treba omeniti proces proti četverici, ki je leta 1988 Slovence povezal v boju za osvoboditev štirih znanih Slovencev iz krempljev JLA. Ta proces je močno dvignil domoljubni naboj Slovencev in prepričanje, da mora Slovenija izstopiti iz jugoslovanske federacije in ustanoviti lastno državo.

Leta 1989 so slovenski razumniki objavili Majniško deklaracijo, s katero so postavili teoretične in politične temelje za osamosvojitve Slovenije. Med drugim je v deklaraciji zapisano: »Nesporazumi, provokacije in tudi odkrite sovražnosti, ki jih danes doživljamo Slovenci v Jugoslaviji, nas prepričujejo o prelomnosti sedanjega zgodovinskega trenutka in nas obvezujejo, da [...] hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda.« Poskus mitinga v Ljubljani, ki ga je Milošević načrtoval 1. decembra 1989, je takratna slovenska milica preprečila in s tem Slovenijo obvarovala državnega udara, s katerim bi Srbija prevzela oblast v Sloveniji.

Januarja 1990 je v Beogradu potekal izredni kongres ZKJ, kjer slovenski delegati niso dobili podpore v prizadevanjih za drugačno politično ureditev v Jugoslaviji, zato so kongres predčasno zapustili. Ta dogodek je bil začetek razpada Jugoslavije. Maja 1990 je JLA poskušala razorožiti slovensko teritorialno obrambo, kar pa ji ni v celoti uspelo. Vsi navedeni dogodki, predvsem pa poskus razorožitve teritorialne obrambe v Sloveniji, so sprožili prepričanje, da je JLA naš sovražnik, proti kateremu se bomo najbrž morali upreti z orožjem v rokah. V iskanju poti in ukrepov za odločen odpor JLA se je konec septembra 1990 rodila ideja o Manevrski strukturi narodne zaščite.

V letu 2020 praznujemo 30-letnico Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ). Manjšo slovesnost, posvečeno tej obletnici, smo ljubomski veterani in častniki opravili na našem vsakoletnem srečanju v mesecu avgustu. V vodstvih veteranskih in domoljubnih organizacij v Ljutomeru smo se odločili, da to obletnico dostojno obeležimo še z okroglo mizo. Izbrali smo najprimernejše uvodničarje in se z njimi dogovorili, kaj od posameznega nastopa na okrogli mizi pričakujemo.

Določili smo datum in dobili primerno dvorano v Veržeju. Omejitve glede zbiranja občanov zaradi epidemije so narekovale strogo določen protokol, zato smo na okroglo mizo povabili le 50 udeležencev. Odmisliti smo morali spremljevalni kulturni program in druženje po končani prireditvi. Najbolj pa nam je bilo žal, da na okroglo mizo nismo smeli povabiti domačinov in mladine.

V prvem delu zbornika so zbrani prispevki uvodničarjev na okrogli mizi o MSNZ, ki je bila izvedena 29. septembra 2020 v dvorani kulturnega doma v Veržeju.

V drugem delu zbornika so zbrani prispevki avtorjev, ki so bili na okrogli mizi na temo Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije v letu 1991 predstavljeni 21. junija 2021 v Domu kulture v Ljutomeru.

Zbornik je namenjen najširšemu krogu bralcev, predvsem pa mladim, ki v šolskem procesu niso seznanjeni s temi vsebinami. Naj se te vsebine širijo med našimi občani in mladino. Naj se ohrani spomin na prelomne dogodke v procesu osamosvajanja Slovenije in na ljudi iz našega okolja, ki so bili vključeni v projekt Manevrske strukture narodne zaščite, ter na aktivne udeležence osamosvojitvene vojne. Osamosvojitveni postopki niso nastajali sami od sebe, temveč so jih sprožili in izvajali vizionarji slovenske samostojnosti in državnosti ob množični podpori prebivalcev Slovenije. Pri obrambi osamosvojitvenih procesov so imeli odločilno vlogo tudi posamezniki iz Prlekije in Prekmurja. Njihovi hrabri in odločni drži, tudi v najtežjih trenutkih, ko je bilo treba z orožjem braniti mlado državo, je posvečen ta zbornik.

Anton Kosi

Anton Kosi

Predstavitev uvodničarjev in vodenje okrogle mize

Okroglo mizo je vodil major Anton Kosi, predsednik Območnega združenja slovenskih častnikov Ljutomer.

Anton Kosi

Anton Kosi, rojen leta 1947 na Cvenu, je po osnovnošolskem izobraževanju leta 1966 končal učiteljske v Murski Soboti, nato pa diplomiral na Pedagoški akademiji v Mariboru, smer tehnični pouk in fizika. Prvo zaposlitev je imel na Osnovni šoli Stročja vas, nato pa na Gimnaziji Franca Miklošiča v Ljutomeru. Vmes je služil vojaški rok v šoli za rezervne oficirje pehote v Bileći in v svoji vojaški karieri dosegel čin majorja. Leta 1978 se je zaposlil na Občini Ljutomer kot predstojnik upravnega organa za obrambo. Vmes je izredno študiral na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo v Ljubljani, smer obramboslovje, kjer je diplomiral leta 1982. Svojo poklicno kariero je zaključil na Upravi za obrambo Murska Sobota, kjer se je leta 1997 upokojil.

Spoštovani udeleženci okrogle mize, najavljam prihod društvenih praporov. Ob zvokih koračnice prihajajo na oder prapori Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer (praporščak Jože Laba), Policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje (praporščak Janez Vencelj) in Območnega združenja slovenskih častnikov Ljutomer (poveljujoči praporščak Marjan Carovič). Sledi himna Republike Slovenije.

Praporščaki

Gospa in gospodje, članice in člani veteranskih in domoljubnih društev z območja UE Ljutomer in cenjeni gosti, lepo pozdravljeni v Veržeju na prvi okrogli mizi ob 30-letnici MSNZ v Pomurju.

Dovolite mi, da najprej z velikim zadovoljstvom pozdravim naše goste.

Med nami so:

generalmajor Ladislav Lipič, predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo;

generalmajor dr. Alojz Šteiner, predsednik Zveze slovenskih častnikov;

Slavko Petovar, župan Občine Veržej;

Drago Legen, podžupan Občine Veržej;

Drago Ribaš, predsednik Policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje;

Ivan Smodiš, predsednik Pokrajinskega odbora območnih združenj veteranov vojne za Slovenijo za Pomurje, in

Alojz Filipič, predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer.

Poseben pozdrav je namenjen predstavnikom sedme sile.

Seveda pa velja spoštljiv pozdrav vsem nosilcem znaka MSNZ iz Upravne enote Ljutomer, kjer nas je bilo skupno 16 (Danilo Bunderl, Anton Horvat, Franc Jurša, Anton Kosi, Ciril Magdič, Miroslav Nežič, Alojz Novak, Mirko Rauter, Zdenko Seršen, Franc Slokan, Janez Stajnko, Jože Viher) in žal danes že pokojni (Janko Makoter, Alojz Pozderek, Jelko Tibaut in Miloš Vrbančič). Počastimo spomin pokojnih dobitnikov znaka MSNZ 1990 z enominutnim molkom.

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo (OZVVS) Ljutomer, Policijsko veteransko društvo (PVD) Sever za Pomurje, pododbor Ljutomer, in Območno

združenje slovenskih častnikov (OZSČ) Ljutomer smo pripravili današnjo okroglo mizo, posvečeno 30-letnici MSNZ. Osnovni namen tega dogodka je obujanje spomina na proces osamosvajanja Slovenije, ki ni bil enostaven. Danes, ko na dogodke gledamo s 30-letno časovno distanco, se šele zavedamo pomembnosti, odločnosti in smelosti vseh akterjev osamosvajanja Slovenije.

Takšne in podobne prireditve imajo namen, da spodbujajo domoljubna čustva pri prebivalcih Slovenije. Žal tokrat na okroglo mizo nismo smeli povabiti mladih, saj nam trenutne epidemiološke razmere tega ne dovoljujejo. Upajmo, da se bodo zdravstvene razmere izboljšale, tako da bomo podobno prireditev lahko pripravili tudi za mladino. Preden pa predam besedo uvodničarjem, želim še enkrat citirati dr. Rosvito Pesek, ki je dejala: »Imeli so odločnost, vizijo in pogum.« Zato bodo odločni posamezniki z vizijo in pogumom danes predstavili svoje aktivnosti v projektu MSNZ.

Na današnji okrogli mizi ob 30-letnici MSNZ bodo svoja videnja in doživetja predstavili:

generalmajor Ladislav Lipič, predsednik ZVVS, ki je v času MSNZ med drugim sodeloval v tajnem prevozu oborožitve iz Kočevske Reke v Pomurje. Danes bo spregovoril o poskusu razorožitve TO;

major Ivan Smodiš, predsednik PO ZVVS za Pomurje, ki je bil pred 30-imi leti nosilec projekta MSNZ v Pomurju. Spregovoril bo o nastanku, organizaciji in delovanju MSNZ s poudarkom na delovanju MSNZ v Pomurju;

Ciril Magdič, član PVD Sever za Pomurje, ki je bil v času MSNZ pomočnik koordinatorja med milico in TO v Pomurju;

podpolkovnik Mirko Rauter, direktor Uprave za obrambo Maribor, ki je bil pred 30-imi leti načelnik Občinskega štaba teritorialne obrambe (OŠTO) Ljutomer in pomemben aktivist MSNZ v Ljutomeru;

Franc Slokan, član PVD Sever za Pomurje, ki je bil takrat komandir milice v Ljutomeru in eden od organizatorjev MSNZ v Ljutomeru.

V razpravi, ki je sledila, so svoje komentarje na podane uvode ali doživljanje tistega časa predstavili: Drago Ribaš, dr. Alojz Šteiner, Alojz Novak, Drago Legen in župan Občine Veržej Slavko Petovar.

Zaključna beseda

Akcija MSNZ je trajala od 29. avgusta do 5. oktobra 1990, to je 1 mesec in 1 teden, vendar je v tem kratkem obdobju veliko prispevala k pripravam milice in TO na vojno za Slovenijo.

Preden pa zaključimo današnjo okroglo mizo, posvečeno 30-letnici MSNZ, najavljam odhod društvenih praporov. Hvala uvodničarjem in razpravljalcem za prispevke in vam vsem za udeležbo. Občini Veržej pa lepa hvala za brezplačno uporabo dvorane ter za odlično opravljeno avdiovizualno in glasbeno podporo dogodka, ki jo je v imenu Občine Veržej opravil Leon Hladnjak.

Ladislav Lipič

Teritorialna obramba Slovenije ni bila razorožena

Ladislav Lipič

Ladislav Lipič je upokojeni generalmajor Slovenske vojske. V teritorialni obrambi (TO) se je zaposlil aprila 1977 v Občinskem štabu za TO Murska Sobota, nato je do novembra 1990 delal v Pokrajinskem štabu za TO Pomurja ter bil istega leta imenovan na dolžnost pomočnika poveljnika za zaledje v Pokrajinskem štabu za TO Vzhodnoštajerske pokrajine. Diplomiral je na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo – smer obramboslovje v Ljubljani. Leta 1994 je bil imenovan za poveljnika PŠTO VŠP, leta 1997 pa na dolžnost načelnika oddelka za logistiko v RŠTO. Od decembra leta 2000 do februarja 2001 je bil namestnik načelnika GŠ SV, nato državni sekretar na MORS. Marca 2001 ga je Vlada RS imenovala na funkcijo načelnika GŠ SV. Po prenehanju funkcije načelnika GŠ SV leta 2006 je bil imenovan za izrednega in pooblaščenega veleposlanika RS na Madžarskem in v Bolgariji. Decembra 2009 ga je predsednik RS imenoval za svojega svetovalca za obrambne in vojaške zadeve.

Je nosilec najvišjih civilnih in vojaških odlikovanj.

Upokojeni generalmajor Ladislav Lipič je bil eden od organizatorjev MSNZ Pomurja ter aktivni udeleženec vojne za Slovenijo. Danes je predsednik ZVVS.

Kadar govorimo o svoji vojaški zgodovini in vojaški tradiciji, smo Slovenci zadržani in skromni, čeprav nas zgodovina uči, da so se prav s sijajnimi vojaškimi zmagami številnih narodov razvile najbolj demokratične države sedanjega sveta. Slovenija je s svojo teritorialno obrambo (TO) in narodno zaščito (kasneje preimenovano v Manevrsko strukturo narodne zaščite – MSNZ) prav gotovo med takšnimi demokratičnimi državami.

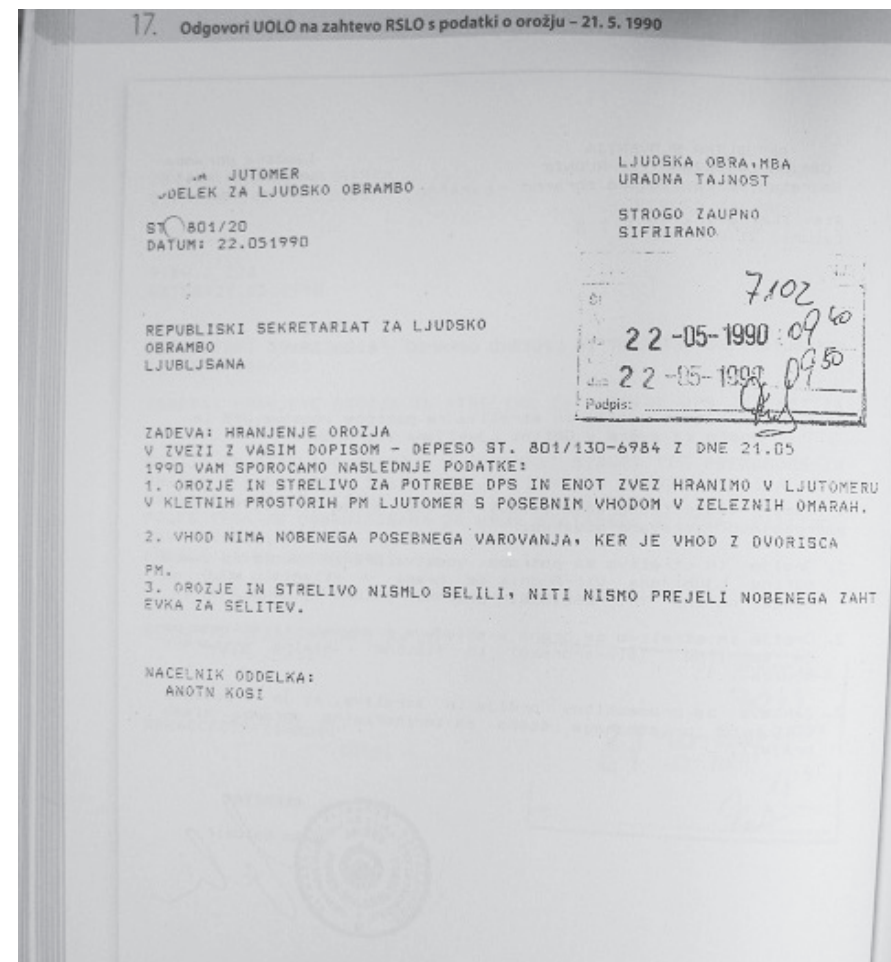
Svoj prispevek sem namenoma začel z navedbo zgornje trditve, ki sem jo uporabil tudi v Slovenskem zborniku (Slovenski zbornik, izdan ob 75-letnici Osvobodilne fronte slovenskega naroda, Ljubljana 2016). Pojav, ki ga bom poimenoval »kultura zanikanja preteklosti«, se je po naši osamosvojitvi in nastanku nove demokratične države razbohotil v vsem svojem »sijaju« in je ob obilni podpori novodobnih zgodovinarjev v procesu uravnoteženja dobil svoje mesto. Tako je slovenska partizanska vojska postala »zločinska Titova armada«, medtem ko so bili domobranci, ki so služili nemški soldateski, tisti, ki so ščitili slovenski narod. Ker pa to še ni bilo dovolj, je predsednik Republike Slovenije in vrhovni poveljnik slovenskih obrambnih sil v svojem slavnostnem govoru ob 50. obletnici ustanovitve TO potrdil tezo o nekakšni »diskontinuiteti«. Torej, da so bili vez med »obema« TO le ljudje in da je Slovenijo z orožjem obranila neka nova TO. V ta cvetober političnih ali boljše strankarsko-politikantskih ugotovitev lahko štejemo tudi trditev, da je bila slovenska TO leta 1991 razorožena.

Zaradi lažjega razumevanja navedene trditve je treba vsaj v kratkih obrisih opisati razmere na področju nacionalne varnosti ob koncu osemdesetih in začetku devetdesetih let minulega stoletja. Navajam le dva dogodka, in sicer preprečitev mitinga resnice in poskus odvzema orožja slovenski TO.

Stopnjevanje konfliktov v takratni skupni državi Jugoslaviji na političnem področju je seveda vplivalo na stanje nacionalne varnosti. Po mitingih v podporo srbski politiki, predvsem v Srbiji, so po napovedi gospodarske blokade Sloveniji zaradi njene podpore kosovskim Albancem v Cankarjevem domu januarja 1989 konflikti dosegli prvi vrhunec. Ob koncu leta so se še zaostriili in pripadniki takratne slovenske milice so 1. decembra 1989 v akciji, ki so jo poimenovali Sever, preprečili prihod srbskih mitingašev na miting resnice v Ljubljano. Sprejeti zakoni so Sloveniji omogočali uporabo nekaterih pristojnosti na področju nacionalne obrambe, še posebej pri določanju služenja vojaškega roka in poveljevanju v TO.

Priprave na odvzem orožja so se začele v Republiškem štabu za TO Slovenije že januarja 1990 z zbiranjem informacij o količinah in vrstah orožja in streliva. Ukaz o takojšnji premestitvi orožja, streliva in minsko-eksplozivnih sredstev je bil izdan 15. maja 1990, kar je povzročilo burno reakcijo med pripadniki TO, kakor tudi v slovenski politiki in javnosti nasploh. Posledica je bila zauzavitev oddajanja orožja, kar pomeni, da slovenska TO ni bila razorožena in ta poskus ni bil uspešen. Zgodovinsko netočno in zavajajoče je pisanje o razorožitvi TO, kajti do razorožitve ni prišlo, je pa ta poskus sprožil pomembne organizacijske in politične procese. Po moji oceni je bila to najpomembnejša ugotovitev in dokaz, da se JLA pripravlja na oborožen poseg v slovenski proces osamosvajanja, kar nam je narekovalo tudi sprejem ustreznih ukrepov. Organiziranje strukture NZ, kasneje poimenovane MSNZ, je bila neposredna posledica poskusa odvzema orožja TO. Organiziranje takšne strukture je omogočal takratni Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Zakon o SLO in DS). Gotovo pa so izkušnje iz NOB, ko je bila s sklepom vodstva OF oktobra 1941 ustanovljena Narodna zaščita, bistveno pripomogle k iskanju ustreznih rešitev, ki so bile nato zapisane v zakon. Navedena struktura, ki je v celoti temeljila na takratnem razvoju TO in organov za LO, je v obdobju od poletja do imenovanja novega Republiškega štaba za teritorialno obrambo 4. oktobra 1990 zagotavljala obrambno sposobnost Slovenije.

V spominskem zborniku, ki nastaja in nosi naziv Orožja nismo oddali 1990, so predstavljene okoliščine, dejstva, številke in tudi spomini 16 poveljnikov štabov TO in njihovih sodelavcev. Tudi to, da so OŠTO in organi za ljudsko obrambo maja 1990 ohranili več kot 33.500 kosov orožja, oz. če upoštevamo še orožje 30. razvojne skupine 27. zaščitne brigade TO, je septembra 1990 slovenska TO razpolagala z več kot 37.300 kosi različnega orožja.

Ljutomerski upravni organ za obrambo ni predal orožja v skladišče JLA.

Seveda bi bili površni, če h količini orožja, ki je bila poleti 1990 v lasti slovenske TO, ne bi prišteli še količine orožja organov za notranje zadeve in milice. To je potrebno predvsem zato, da vidimo, s kakšno količino orožja Slovenija razpolagala v času priprav na osamosvojitve. Sedaj dovolj natančno vemo, da ta številka krepko presega 80.000 kosov orožja že jeseni 1990!

V gradivu za pripravo omenjenega zbornika (Orožja nismo oddali 1990) so zbrani dokumenti (avtorjev dr. Tomaža Časa in Milana Ovniča), iz katerih je razvidno, da so imele milica in druge službe organov za notranje zadeve zelo veliko orožja, in sicer 45.276 kosov.

Na podlagi navedenih količin orožja v lasti TO lahko z gotovostjo trdim, da TO ni bila nikoli razorožena. Zakaj sta bili potrebni dve desetletji obtoževanj, da je TO bila razorožena, celo samorazorožena? Predvsem zaradi lastninjenja osamosvojitve in zaslugarstva tistih, ki osamosvojitve Slovenije predstavljajo kot izključno lastno zaslugo in zaradi opravičevanja svojega početja pred in po osamosvojitveni vojni.

Verjamem, da bo spominski zbornik »Orožja nismo oddali« takrat, ko boste brali pričujoč prispevek, že natisnjen in izdan. V njem boste lahko dobili veliko bolj natančen vpogled v tisti čas, na katerega moramo biti ponosni. To bo naš prispevek k spoštovanju lastne zgodovine, še posebej vojaške!

Ivan Smodiš

Nastanek in delovanje Manevrske strukture narodne zaščite s poudarkom na MSNZ Pomurja

Ivan Smodiš

Ivan Smodiš je major iz Cankove. V TO je bil vključen 1981, v stalni sestavi PŠTO Pomurja pa se je zaposlil leta 1986. Bil je prvi organizator in načelnik MSNZ v Pomurju. Kot rezervni kapetan je v PŠTO Pomurja opravljal naloge pomočnika komandanta za politično delo in informiranje. V osamosvojitveni vojni je v 75. obm. ŠTO Murska Sobota sodeloval na izpostavljenem poveljstvu v Lendavi. Po vojni je v TO in SV opravljal naloge častnika za logistiko v 75. obm. ŠTO, 76. protioklepem bataljonu in v poveljstvu Rodovskega bataljona v Murski Soboti, naloge častnika za pridobivanje kadra v Oddelku za pridobivanje kadra GŠSV in Upravi za obrambo Maribor, bil poveljnik enote vojašnice in Vojašnice Murska Sobota. Upokojen je bil avgusta 2014. Sedaj je predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo M. Sobota, sekretar Območnega združenja Zveze slovenskih častnikov Murska Sobota, namestnik predsednika Prosto-voljnega gasilskega društva in predsednik Gasilske zveze Cankova.

UVOD

Cilj prispevka je predstaviti vlogo Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) v procesu osamosvojitve Slovenije s poudarkom na MSNZ Pomurja. Prikazal bom bistvene dogodke, ki so vodili do nastanka MSNZ, še posebej v Pomurju: kako je

nastala, njeno delovanje, kateri so bili glavni dosežki in kako je prenehala z delovanjem. Manevrska struktura narodne zaščite je leta 1990 sodila med ključne oblike vojaške zagotovitve priprav na slovensko osamosvojitve leta 1991.

Zgodovinsko-politični okvir je ključnega pomena za razumevanje moje teme kot celote. Kajti dogodki, ki so se dogajali po svetu, in predvsem dogodki iz naše nekdanje skupne države so glavni vzrok, da se je konec osemdesetih sprožil val sprememb, ki je odločilno vplival na nadaljnje dogajanje. Čas velikih sprememb širom po Evropi je tudi za naš narod prinesel nove priložnosti. Slovenija je ob vedno večjih nacionalističnih težnjah Srbije doživljala pomembne politične in družbene spremembe. To je čas osemdesetih let, ko smo uvideli, da razvoja, dejanske enakopravnosti in svetle prihodnosti v skupni državi Socialistični federativni republiki Jugoslaviji ne bomo dosegli. Teoretska podlaga novim težnjam je tako prišla v letu 1987 v 57. številki Nove revije s podnaslovom Prispevki za slovenski nacionalni program. S tem so prišle na dan zahteve po suverenosti, ki naj pripada vsakemu narodu, ne pa federaciji kot državni tvorbi. Ob suverenosti pa se pojavijo še težnje po demokratizaciji in vse, kar k temu spada. Torej govorimo o pluralizaciji političnega sistema, o svobodi govora, pisanja, zborovanja. Na vidiku so bile politične in družbene spremembe.

Prve svobodne volitve 8. aprila 1990 so prinesle zmago Demokratične opozicije Slovenije, ki je bila prva koalicija demokratično izvoljenih strank. Tako idejno različne stranke, ki so takrat sestavljale DEMOS, so imele glavni skupni interes, ki je bil sprememba političnega sistema. Zmaga DEMOS-a pa je prinesla vprašanje odziva federalnih oblasti in predvsem takrat zelo močne JLA, ki se je tudi proglašala za glavnega zaščitnika enotnosti ter glavnega branitelja federalnih političnih struktur. Prvi nasilni ukrepi so se kazali v tajni razorožitvi TO SRS. TO je skozi razvoj med prebivalstvom vedno bolj postajala slovenska vojska kot del oboroženih sil Jugoslavije. Že v tej prvi fazi agresije pa so se pojavili uporniki, ki niso hoteli izročiti orožja. Treba se je bilo zoperstaviti očitni nasilni preprečitvi osamosvojitvenega procesa, nakar se je skozi različne faze oblikovala MSNZ, ki je imela odločilno vlogo pri obrambi osamosvojitvenega procesa.

NASTANEK MANEVRSKE STRUKTURE NARODNE ZAŠČITE

Vse se je začelo s sprožitvenim dogodkom, govorim seveda o razorožitvi oziroma odvzemu orožja Teritorialni obrambi Republike Slovenije (TO). Republiški štab za TO Slovenije je januarja 1990 izdal ukaz o pregledu orožja, streliva in minsko-

-eksplozivnih sredstev, ki jih je TO hranila zunaj skladišč JLA. Temu je sledil ukaz o predaji orožja TO v skladišča JLA, ki ga je izdal poveljnik TO SR Slovenije generalpodpolkovnik Ivan Hočvar, podpisal pa ga je načelnik štaba generalmajor Drago Ožbolt. Z izdajo omenjenega ukaza se je potrdila naklonjenost republiškega vodstva TO enotnim jugoslovanskim oboroženim silam, ki je s tem ukrepom novonastali oblasti pokazalo, naj ne računa na TO pri uresničevanju slovenske samostojnosti. Slovenska javnost, tako politična kot civilna, je te dogodke sprejela z ogorčenjem. Velika večina jih je obsojala, nekateri so celo pošiljali proteste republiškim organom. Takratni poveljnik Hočvar, ki je bil tudi po zvezni zakonodaji glede vodenja TO podrejen predsedstvu republike, predsednika predsedstva, torej Milana Kučana, o tem ni obvestil. To je organe spodbudilo k hitremu ukrepanju. Še isti večer je Janez Janša prevzel sekretariat za ljudsko obrambo in drugega dne, ko je izvedel še o odvzemu orožja upravnim organom za ljudsko obrambo, občinskim štabom izdal brzojavko o prepovedi oddajanja orožja. Občinski štabi so potrebovali nadaljnja jasna navodila, kako naj ravnajo. Kajti po eni strani so imeli ukaz višjega poveljstva, tj. Hočvarjevega štaba, naj nemudoma oddajo orožje, po drugi strani pa so vedeli, da je takšno ravnanje v nasprotju z interesi Slovenije.

Tako se je 17. maja po Sloveniji začelo razoroževanje TO, že 18. maja pa se je Tone Krkovič sestal z načelnikom Pokrajinskega štaba teritorialne obrambe (PŠTO) Dolenjske Radom Klisaričem. Krkovič je tedaj opravljal delo načelnika za ljudsko obrambo občine Kočevje. Sklenila sta, da je treba nemudoma ukrepati. Krkovič je še isti dan položaj predstavil Vinku Bezniku, ki je bil takrat načelnik Trenažnega centra milice na Jasnici. S tem je bila vključena milica. Naslednji dan se je Krkovič sestal z Janšo, kjer sta se oba zavedala pomena odvzema orožja in sklenila, da JLA ne sme dobiti v roke orožja Zaščitne brigade v Gotenici. Nekaj dni kasneje je bil vključen še republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar. Izdelan je bil načrt za izvzem orožja iz Gotenice, ki ga je tudi dejansko izvedla Posebna enota milice. V poletnih mesecih je potekalo intenzivno zbiranje informacij o JLA, iskanje primernih ljudi ter navezovanje stikov za novo formacijo. Nastajala je tajna organizacija Manevrska struktura narodne zaščite, ki je nosila ime v skladu z zakonom o narodni zaščiti. Načrt o organizaciji je bil Janši in Bavčarju predstavljen 23. avgusta 1990 v Kočevski Reki. O poimenovanju MSNZ je takratni predsednik Republike Slovenije Milan Kučan dejal: »Znotraj legalnega sistema smo poskušali najti možnost, kako organizirati strukturo, ki bi nam je ne mogli očitati, in se tako zavarovati pred morebitno intervencijo v Sloveniji. To je uspelo Janezu Janši. Neko popoldne je prišel k meni z zakonom in podčrtanim besedilom

v njem. Zakon nam je ponujal priložnost, da ustanovimo strukturo, ki ji nihče ne bi pripisoval velikega pomena.« 29. avgusta je Bavčar izdal odločbo o imenovanju načelnika narodne zaščite. »Za načelnika narodne zaščite, ki bo pripravljala organizacijske pogoje za delovanje narodne zaščite v morebitnih izrednih razmerah, imenujem Toneta Krkoviča ...«

Na Pristavi nad Stično je bil 7. septembra 1990 sestanek, na katerem so Janez Janša, Igor Bavčar, Tone Krkovič, Vinko Beznik in Jože Kolenc sprejeli dokument za vojaško zavarovanje slovenskega osamosvajanja. Analizirali so takratni trenutni položaj in dotedanje ukrepe ter dokončno oblikovali celoten načrt delovanja. Krkovič je predstavil predlog vojnega načrta in organizacijsko shemo MSNZ. Na tej podlagi so pozneje pripravili nujne delovne dokumente in delovne karte. V teh načrtih pa se kot morebitni agresor pojavlja JLA.

Tone Krkovič je takoj po sprejetju načrta o delovanju MSNZ začel navezovati stike s sodelavci po celotni Sloveniji: Ljubljana, Ljubljana - okolica, Dolenjska, Severna Primorska, Južna Primorska, Posavje, Zahodna Štajerska, Vzhodna Štajerska, Notranjska, Gorenjska, Koroška, Zasavje in Pomurje.

MSNZ POMURJA

TO Pomurja

Maja 1990 je bila TO Pomurja organizirana v Pokrajinski štab TO (PŠTO) Pomurja s sedežem v Dijaškem domu v Murski Soboti in štiri občinske štabe za TO: OŠTO Murska Sobota s sedežem v Dijaškem domu v M. Soboti, OŠTO Gornja Radgona s sedežem v prostorih Občine G. Radgona, OŠTO Lendava s sedežem v prostorih Občine Lendava in OŠTO Ljutomer s sedežem v lastnih prostorih v zgradbi, ki je bila zgrajena v neposredni bližini občinske zgradbe v Ljutomeru za potrebe OŠTO in postaje milice. Vsi pripadniki stalne sestave TO Pomurja so bili po narodnosti Slovenci, izhajali so iz domačih občin in nobeden v TO Pomurja ni bil prerazporejen iz vrst JLA. To je pomembno vplivalo na kasnejša dogajanja v letu 1990.

Razorožitev

15. maja 1990 je s sestanka Republiškega štaba TO (RŠTO) Koloman Rituper, takrat pomočnik poveljnika za zaledje PŠTO Pomurja, prinesel ukaz o predaji orožja v varstvo JLA. Na osnovi ukaza in navodil s strani RŠTO je poveljnik PŠTO Pomurja podpolkovnik Vladimir Milošević izdal ukaze za vse štiri občinske šta-

be v Pomurju. Četudi naj bi se ukrep za zavarovanje orožja izvedel v čim večji tajnosti, pa se je informacija o ukazu med zaposlenimi v TO Pomurje hitro razširila. Dejanje premeščanja orožja v skladišča TO znotraj vojašnic so pripadniki TO Pomurja zelo hitro označili za razorožitev TO, kar je imelo velike negativne politične posledice. Premeščanje orožja je neposredno prizadelo le OŠTO Lendava in Ljutomer, kajti OŠTO Murska Sobota in OŠTO Gornja Radgona sta svoji skladišči že imela znotraj vojašnic v M. Soboti in v G. Radgoni. V naslednjih dveh dneh po prejemu ukaza je OŠTO Ljutomer skoraj vse orožje preselil v vojašnico v Murski Soboti. OŠTO Lendava pa je v tem času načrtoval usposabljanje odreda in je tako v objekte vojašnice preselil le višek, to naj bi bilo okrog 30 %, predvsem starejšega orožja.

Ustanovitev MSNZ Pomurja

Na zadnjem sestanku komandantov pokrajinskih štabov TO (5. septembra 1990) in pomočnikov komandantov za politično delo na RŠTO me je Miha Butara, takratni pomočnik komandanta za politično delo v ljubljanski pokrajini, povabil, da se naslednji dan ob 15. uri udeležim sestanka v Tepanju in da o sestanku ne povem nikomur. Na sestanku v Tepanju smo se zbrali Miha Butara, Tone Krkovič, Marjan Fekonja, takratni pomočnik komandanta za politično delo v mariborski pokrajini, in jaz. Midva s Fekonjo sva bila na sestanku povabljeni k sodelovanju v MSNZ in sva po pristanku na sodelovanje prejela prve naloge v zvezi z MSNZ. Krkovič naju je takrat seznanil z osnovnimi političnimi izhodišči, na katerih je bilo zasnovano delovanje MSNZ, o tem, da projekt podpira najvišje politično vodstvo Slovenije, podal je osnovne cilje, naloge ter osnovna načela in oblike delovanja MSNZ. Poudarek je namenil predvsem tajnosti in medsebojnemu zaupanju. Kljub mojemu takojšnjemu pristanku na sodelovanje v projektu MSNZ pa so se mi v naslednjih dneh porajali dvomi in številna vprašanja, predvsem vprašanja o realnosti akcije, dvomi v sposobnost razorožene in razdvojene slovenske TO, da se zoperstavi za tisti čas mogočni JLA. Bil sem v dilemi. Si vojak in imaš ukaze nadrejenih, tu mislim predvsem na politiko in ukaze vodstva takratne TO Republike Slovenije. Sodelovati v MSNZ pa je pomenilo delati nekaj drugega, tudi mimo svojih nadrejenih in sodelavcev. Ves čas se mi je porajala tudi možnost aretacije in sojenja pred vojaškim sodiščem. Naslednja dilema je bila, komu od sodelavcev povedati o projektu, komu zaupati. Ali me bo sploh kdo vzel resno. Naslednji dan sem z vsemi temi vprašanji in dilemami stopil najprej do Alojza Kisilaka, takratnega operativca v OŠTO M. Sobota in mojega dolgoletnega sodelavca in prijatelja. Po pogovoru in izmenjavi mnenj, še ob številnih dilemah in neodgovorjenih

vpripravljenih, sva s projektom MSNZ skupaj seznanila Edvarda Mihaliča. Tudi on je na sodelovanje v projektu MSNZ takoj pristal. Sledili so pogovori še z ostalimi pripadniki PŠTO Pomurja. Vsi so na sodelovanje v projektu MSNZ pristali.

Že naslednji dan, torej 8. septembra, je v prostorih PŠTO sledil sestanek s komandanti takratnih OŠTO. Na sestanku so sodelovali tudi pripadniki PŠTO, ki so na sodelovanje v projektu MSNZ že pristali. Spomnim se takratnega dogodka. Po predstavitvi vsebine razgovora v Tepanju, po predstavitvi nalog, ki sem jih prejel od Toneta Krkoviča, ter predvidenih naših nalogah je najprej zavladala mučna tišina. Nato so sledila številna vprašanja, dvomi in iskricice nezaupanja. Kdo je ta Krkovič? Ali za njim in projektom MSNZ stoji tudi celotno politično vodstvo Republike Slovenije? Ali ima projekt tudi podporo predsednika predsedstva Milana Kučana? Ali nas bo, če se bo kaj zalomilo, republiško politično vodstvo zaščitilo? S čim se bomo, če bo potrebno, uprli JLA? Razen mojih informacij s sestanka v Tepanju ter zagotovil in načrtov, ki jih je na sestanku podal Tone Krkovič, drugih odgovorov in zagotovil nismo imeli. Po izmenjavi mnenj so kljub številnim neodgovorjenim vprašanjem vsi štirje komandanti OŠTO na sodelovanje v projektu MSNZ pristali in sprejeli iz projekta MSNZ izhajajoče naloge. Še isti dan ali že naslednji dan so sledili razgovori in sestanki v posameznih OŠTO. Po podobnem scenariju, kot je bil na prvem sestanku na PŠTO, je bila že 9. septembra 1990 v projekt MSNZ vključena večina pripadnikov stalne sestave TO Pomurja. O vključitvi komandanta PŠTO Vladimirja Miloševića v projekt MSNZ smo se pripadniki PŠTO in komandanti OŠTO pogovarjali na sestanku 17. septembra 1990. Po glasovanju smo sprejeli odločitev, da ga s projektom MSNZ seznanimo in ga povabimo k sodelovanju. Po seznanitvi s projektom MSNZ je Vladimir Milošević na sodelovanje v projektu pristal in je od takrat tudi prevzel naloge načelnika PŠ MSNZ Pomurja. O zamenjavi je bil obveščen tudi Tone Krkovič, ki je menil, da je to naša notranja odločitev v Pomurju. Vztrajal pa je na tem, da tudi nadalje ostanem jaz kot glavni stik in komunikacija z njim. Tako je tudi dejansko komunikacija z republiškim načelnikom MSNZ vse do zaključka projekta MSNZ potekala preko mene.

Po posvetu s predsedniki občin in sekretarji za SLO in DS občin, ki je potekal 14. septembra 1990 v Poljčah, je bila v projekt MSNZ vključena tudi večina delavcev sekretariatov za SLO občin Pomurja. Posamezni pripadniki sekretariatov so v aktivnostih MSNZ sodelovali že od vsega začetka njenega delovanja. Pripadniki sekretariatov za SLO so sodelovali pri prevozi in skladiščenju orožja na tajnih lokacijah ter pri formiranju novih enot MSNZ, predvsem pri pripravi novih mobilizacijskih vpoklicev. Pripadniki sekretariatov za SLO pa so iz prostorov sekretariatov odnesli in na tajne lokacije skrili sezname vojaških obveznikov in s

tem preprečili možnost zaplembe seznamov vojaških obveznikov s strani JLA in možnost njihovih vpoklicev v JLA.

Od vsega začetka smo v MSNZ Pomurja izvajali naloge, ki smo jih dobivali od načelnika RŠ MSNZ, in naloge, ki smo jih načrtovali sami. Glavne so bile:

- popisati vse orožje, ki je ostalo v skladiščih OŠTO zunaj vojašnice v M. Soboti in G. Radgoni,
- iz skladišča TO Trimo v Vojašnici M. Sobota in iz skladišča TO v Vojašnici G. Radgona neopaženo odpeljati čim več orožja in streliva,
- v projekt MSNZ pritegniti posameznike, predvsem poveljniški kader posameznih enot TO, ki se jim lahko zaupa, in jih o projektu MSNZ seznaniti z delnimi informacijami,
- začeti s formiranjem enot MSNZ; izhodišče so razpoložljive količine orožja.

Osnovna principa našega delovanja sta bila stroga tajnost in neomajno medsebojno zaupanje. Tako smo skoraj v popolnoma enaki sestavi, kot je bila pred tem stalna sestava TO Pomurja, nadaljevali svoje delo. Bili smo pod dvojnimi poveljstvom. Prvo je izhajalo iz RŠTO, katerega naloge smo opravljali le še formalno, drugo pa od MSNZ, katerega naloge smo izvrševali tajno in neformalno. Vse te aktivnosti pa so imele jasen cilj in so bile usmerjene zoper morebitno posredovanje JLA ter v zavarovanje procesa osamosvajanja.

Ena od naših pomembnejših nalog je bila formiranje enot MSNZ. V vseh OŠTO so preoblikovali obstoječe enote TO oziroma organizirali nove enote. Njihovo velikost so sproti prilagajali razpoložljivim količinam orožja. Večinoma so bile formirane manjše in učinkovitejše enote. Med najboljšimi in hkrati najzaupljivejšimi vojaškimi starešinami so izbrali poveljniški kader. Med razporejenimi pripadniki prejšnjih enot so izbirali tiste, ki so jih poznali in za katere so ocenili, da jim lahko zaupajo. Za vse na novo razporejene pripadnike enot MSNZ so pripravili nove vpoklice, jim določili nova mobilizacijska mesta in zanje pripravili vse načrte.

Veliko težje pa je bilo zagotoviti zadostno količino orožja za potrebe novo formiranih enot. V obeh prekmurskih občinah (M. Sobota in Lendava) je bilo na voljo le orožje v skladišču v Turnišču. Vse ostalo je bilo pod nadzorom JLA. Začetni režim vstopa v skladišče vojašnice je bil zelo strog, vendar se je od maja do sredine septembra precej omehčal. To dejstvo so izkoristili pripadniki vseh štabov TO Pomurja. Tako je Živko Stanič, skladiščnik OŠTO Lendava, s tovornim vozilom TO zapeljal v skladišče Trimo v Vojašnici M. Sobota, naložil orožje in ga odpeljal v skladišče v Turnišče. V treh vožnjah je vse orožje, ki ga je maja OŠTO Lendava

predal v skladišče Trimo, prepeljal v skladišče v Turnišče. Krajo lastnega orožja so izvajali tudi v G. Radgoni, kjer so vsakodnevno v osebnem avtomobilu odpeljali nekaj kosov orožja s pripadajočim strelivom. To se je dalo storiti zaradi »prijateljstva« ter zaupanja komandanta vojašnice v teritorialce, ki tako osebnih avtomobilov ni preverjal. To nalogo je odlično izvajal skladiščnik Franc Zemljič, ki je ob vsakodnevnem vstopu odpeljal več kosov orožja. Na enak način so »poznanstvo in prijateljstvo« z oficirji JLA v Vojašnici M. Sobota izkoriščali pripadniki OŠTO M. Sobota. Skoraj ob vsakokratnem vstopu v skladišče Trimo je skladiščnik Štefan Žekš v prtljajniku osebnega avtomobila odpeljal nekaj kosov orožja in streliva. Tudi teritorialci iz Ljutomera so naložili poln »tamič« orožja in ga odpeljali iz vojašnice. Ko pa so to poskušali storiti še drugič, jim je to namero preprečil takratni komandant vojašnice Daniel Horn, ki je ukazal razložiti že naloženi tovornjak. Od takrat naprej so bili oficirji JLA pozornejši in so vozila, predvsem pa tovornjake pregledovali. Vendar se akcije niso ustavile, nadaljevali so z izvažanjem orožja. Ena takih akcij je bila, ko sta Koloman Rituper in Ivan Smodiš s pomočjo načelnika občinskega štaba civilne zaščite Slavka Jauka z vozilom CZ pod pretvezo, da vozijo opremo CZ, odpeljali vse orožje in strelivo pokrajinskega odbora.

Naj omenim še akcijo, s katero smo dobili tudi prve količine protiklepnih sredstev (tromblonskih min, minometnih min ter ročnih protipehotnih in protitankovskih bomb) in streliva. V soboto, 15. septembra 1990, sem ob pol desetih dopoldne po telefonu prejel nalogo, da je treba biti ob osmih zvečer v Kočevski Reki s tovornjakom večje nosilnosti in s še dvema do tremi pomočniki. Sledilo je klicanje po telefonu in že ob 14.30 smo bili na parkirišču podjetja Agromerkur v M. Soboti zbrani jaz, Ladislav Lipič, Ljubo Dražnik in šofer podjetja Agromerkur s tovornjakom. Slednjemu smo povedali, da gremo po opremo, ki je bila na tehničnem pregledu. Opremo smo naložili v dveh urah in se po 22. uri v spremstvu štirih oboroženih članov Posebne policijske enote v civilnem avtomobilu začeli vračati v Lendavo, kjer smo ob pomoči še preostalih lendavskih pripadnikov MSNZ v zaklonišče stanovanjskega bloka razložili pet ton streliva in MES. Akcija je bila zaključena ob 5. uri naslednjega dne. Prav ta akcija nazorno kaže, kako hitro so se odvijali takratni dogodki in kako hitro se je bilo treba organizirati in reagirati ob posameznih dogodkih. V nekaj urah je bilo treba zagotoviti tovornjak, s katerim TO Pomurja takrat ni razpolagala, zagotoviti je bilo treba tudi skladiščni prostor ter ljudi za nalaganje in razlaganje. Poleg vsega tega pa je bilo treba zagotoviti popolno tajnost. Prav ta opisani dogodek je na nek način zrcalo vsega, kar se je dogajalo, ko je bilo treba brez vprašanj zelo hitro reagirati in akcije hitro izpeljati, pri vsem tem je bilo treba pokazati vso iznajdljivost.

TO Pomurja je konec septembra 1990 skupaj z orožjem, ki maja 1990 ni bilo predano v vojašnico JLA, in z v septembru izvzetim orožjem razpolagala z okrog 800 kosi orožja in s pripadajočim strelivom. To je hkrati pomenilo, da smo imeli okrog 800 oboroženih pripadnikov MSNZ Pomurja, razporejenih v enote TO in pripravljenih za zavarovanje procesov osamosvajanja Slovenije. Orožje in strelivo, s katerim smo v MSNZ Pomurja takrat razpolagali, je bilo treba varno shraniti in zavarovati. Obstajala je namreč nevarnost, da bosta JLA in republiški vrh TO poskušala orožje odvzeti in ga spraviti nazaj v svoja skladišča, za ograje vojašnic. Zato je bilo treba zagotoviti, da se orožje razprši oziroma da se ga shrani po različnih lokacijah. Pri vsem tem je bilo spet treba zagotoviti tajnost, še prej pa medsebojno zaupanje z ljudmi, ki so bili pripravljeni zagotavljati varnost shranjenega orožja in streliva.

V mesecu septembru in oktobru 1990 smo večino orožja iz skladišča v Turnišču prepeljali na skrivne lokacije. Te so bile v posebnih prostorih lendavske Nafte, kjer je organizacijo in varovanje prevzel Branko Varga. Del orožja in streliva je komandir postaje milice Ludvik Bokan hranil v kletnih prostorih milice Lendava. V prostorih občinskega centra za obveščanje sta odgovornost za tajno skladiščenje orožja in streliva prevzela Franc Žižek in Boris Budin. Orožje in strelivo pa je hranil tudi komandant OŠTO Ljubo Dražnik v svoji zidanici. Prav tako so na skrivne lokacije razselili orožje in strelivo tudi v ostalih OŠTO Pomurja.

Orožje in strelivo za enote OŠTO M. Sobota je bilo skrito v zaklonišče CZ v M. Soboti, ki ga je varno skladiščil in varoval Slavko Jauk. Orožje je v skladišču lastne trgovine skrival Mišo Baranja. Za tajno skladiščenje in varovanje orožja in streliva v betonarni v Lipovcih je poskrbel Anton Ravnič, ki je nekaj orožja skrival tudi v kleti svoje hiše. Za tajno skladišče so bile uporabljene tudi valilnice za fazane v gojitvenem lovišču Kompas v Peskovcih, kjer je orožje skrival Geza Bačič. Orožje in strelivo pa je bilo skrito tudi v kleti zgradbe Uprave za notranje zadeve v M. Soboti, za kar sta skrbela Alojz Flisar ter Ludvik Cvernjek.

V G. Radgoni je bilo orožje in strelivo v sodelovanju s komandirjem Stankom Sakovičem shranjeno na postaji milice. Franc Klemenčič je poskrbel za skriti prostor v skladišču Radenske v Boračevi, Milan Nakrep pa v skladišču Avtoradgone. Ljutomerski sodelavci so orožje in strelivo hranili in varovali v tovarni MTT, obratu Ljutomer, za kar je bil odgovoren Miloš Vrbančič. Jože Viher je zagotovil tajno skladišče v Mlekoprometu, Miro Nežič v Domu počitka v Lukavcih, Alojz Pozderec

v podjetju Konus, podjetnik Janko Makoter pa v skladišču svojega obrata. Nekaj orožja in streliva pa so ljutomerski teritorialci hranili v kletnih prostorih milice.

Tako kot drugod po Sloveniji je tudi v Pomurju v začetku oktobra 1990 MSNZ prenehala formalno obstajati in je ponovno prešla v strukturo TO. 28. septembra 1990 je republiška skupščina sprejela ustavni zakon za področje obrambe. S tem dejanjem je pristojnost nad TO v miru in v primeru izrednih razmer prenesena na republiško predsedstvo. 4. oktobra 1990 je Vlada RS odstranila dotdanjega komandanta TO Slovenije Hočevarja in ga zamenjala z Janezom Slaparjem, ki je postal načelnik novega, vzporednega RŠTO. Istega dne so bili imenovani tudi novi komandanti TO pokrajin. Tone Krkovič pa je bil razrešen dolžnosti načelnika MSNZ Republike Slovenije. To je prvič pomenilo, da si republiško vodstvo neposredno podreja oborožene sile. Ker pa je MSNZ ves čas delovala ilegalno, da bi zavarovala osamosvojitve Slovenije, pa po uradnem formiranju oboroženih sil to ni bilo več potrebno. Tako tudi obstoj MSNZ ni bil več potreben.

Vloga milice

Slovenska milica je bila že dobro organizirana in izurjena. Udarno pest milice so predstavljale Posebne enote milice in Specialna enota milice. Bile so dobro oborožene, izurjene in opremljene za boj proti terorizmu in druge oborožene spopade. Usposobljene so bile za usklajeno delovanje po vsej Sloveniji. Prav tako so bile opremljene in usposobljene Vojne enote milice, ki so delovale na območju postaj milice.

Kolenc je enkrat v avgustu poklical Alojza Flisarja in mu navedel, da kliče zasebno in strogo zaupno. Predstavil mu je situacijo in povedal razlog ter mu določil rok odločitve. Flisar je tako kot vsi preostali odločitev takoj sprejel, vendar z mešanimi občutki. 6. septembra ponoči je bil sestanek v Slovenskih Konjicah, bil je seveda tajen, udeleženci pa so bili Krkovič, Kolenc, Butara, Flisar, Smodiš, Bojan Lunežnik (Urad za notranje zadeve Maribor) ter Fekonja. Opravljena je bila predstavitev varnostno obrambnega stanja in sprejet dogovor o ciljnih in skupnih nalogah.

Kadrovska sestava MSNZ milice v Pomurju je bila sledeča:

Na ravni urada za notranje zadeve:

- organizator in koordinator je bil Alojz Flisar, ki je bil hkrati tudi poveljnik PEM in samostojni inšpektor milice za mejne zadeve in tujce,
- namestnik je bil Ciril Magdič, ki je opravljal dolžnosti inšpektorja za PEM, VEM in MOB,

- pomočnik je bil Ludvik Cvernjek, ki je opravljal delo skladiščnika orožja in opreme. Na ravni občinskih postaj milice so bili organizatorji sledeči:

- Občina Gornja Radgona: Stanko Sakovič, komandir Postaje milice G. Radgona,
- Občina Murska Sobota: Ladislav Vegi, komandir Postaje milice M. Sobota,
- Občina Ljutomer: Franc Slokan, komandir Postaje milice Ljutomer,
- Občina Lendava: Ludvik Bokan, komandir Postaje milice Lendava.

Vsi občinski organizatorji so si lahko po lastni oceni imenovali svoje pomočnike. Konkretna naloga so izvajali pomočniki komandirjev in vodje varnostnih okolišev, ki pa načeloma niti vedeli niso, da opravljajo naloge na področju delovanja MSNZ. Skupno izvajanje nalog se je dogovarjalo na dnevni in tedenski koordinacijah. Tu so bili vključeni organizatorji MSNZ s pomurskega območja, največ se je odvijalo v povezavi z Janezom Boharjem, na občinski ravni pa so neposredno sodelovali načelniki občinskih štabov MSNZ in komandirji postaj milic.

Glavne dejavnosti, ki jih je opravljal milica v sodelovanju z vojaškim delom MSNZ, obsega tri sklope nalog:

- Prvi sklop se nanaša na izvajanje nalog hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ. Orožje se je izvezalo podnevi, skladiščili pa so ga ponavadi ponoči, vse v strogi tajnosti. Včasih je bilo treba izvesti tudi manever zavajanja, da bi se zagotovila večja varnost pri izvajanju akcij. Posebni načrti so bili pripravljani za primere, če bi pripadniki JLA poskušali nasilno odvzeti orožje iz tajnih skladišč. Za te primere so bili pripravljani pripadniki PEM s posebnimi nalogami in so za te primere imeli tudi orožje doma.
- Drugi sklop nalog se je nanašal na pridobivanje in izmenjavo obveščevalnih informacij in podatkov o enotah, kadrovske postavitev, organizaciji, opremi in namerah ter načrtih pripadnikov JLA ter njihovem zadrževanju, gibanju in usposabljanju.
- Tretji sklop obsega izdelavo skupnih načrtov delovanja ter kadrovske pripravo in usposabljanje. Načrti, ocene in ukrepi so se v pisni obliki izdelovali le v nujnih primerih, zato je bilo dokumentiranega gradiva zelo malo, še tisto malo pa je bilo uničeno ali izgubljeno ob napadu JLA leta 1991.

Zaključek

Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja so se dogajale pomembne družbene spremembe, ki so zajele tudi nekdanjo SFRJ. Srbske težnje po hegemoniji so os-

tale narode privedle k razmisleku o samostojnosti. Prvi rezultati v Sloveniji so se kazali v obliki svobodnih demokratičnih volitev in zmagi Demosa. Nova politična oblast se je takoj podala na pot osamosvojitve, hkrati pa se je postavljalo ključno vprašanje: »Kako zavarovati osamosvojitveni proces ter na kakšen način preprečiti verjeten nasilen poseg federalnih struktur v praktično izvajanje nacionalne suverenosti?« Kajti slovenska osamosvojitve je imela veliko grožnjo v JLA. V takratnih jugoslovanskih družbenih razmerah se je JLA vmešavala v vsa pomembna področja in se hkrati tudi razglašala za zaščitnico sistema.

TO SR Slovenije je bila sistemsko del enotnih oboroženih sil SFRJ in ključni trenutek se je zgodil z ukazom o razorožitvi TO. Tako je bilo izvedeno prvo agresivno dejanje JLA na Slovenijo. Premestitev orožja TO v objekte JLA je imelo velike negativne politične posledice, zgodili so se tudi nekateri upori v obliki neizvršitve ukaza, tudi v Pomurju. Kot odgovor na agresivno dejanje JLA je bila ustanovljena tajna organizacija MSNZ. To so bili zametki oboroženega odpora, ki je imel en cilj, in sicer zavarovati osamosvojitveni proces v Sloveniji. Projekt MSNZ je bil začetek oboroženega odpora, ki se je udeležil v osamosvojitveni vojni junija in julija 1991. S tem je bila opravljena ključna vloga zoper agresijo JLA v osamosvojitvenem procesu.

Pravno-formalno se je projekt uokviril v narodni zaščiti. Pripadniki MSNZ so izhajali iz vrst TO, sekretariatov za LO in milice, večina pa prav iz TO. Pripadniki stalne sestave TO so podpirali in solidarizirali s procesi demokratizacije v Sloveniji. Bili so za spremembe, ki bi slovenskemu narodu prinesle večje perspektive. V primeru Pomurja so MSNZ sestavljali vsi, ki so bili prej sestavni del TO Pomurja. Opravljali so dvoje nalog, ene zgolj formalno, to so tiste, ki so prihajale od RŠTO, in druge, ki so prihajale od vodstva republiške MSNZ. Seveda so se vse naloge opravljale v strogi tajnosti in nihče razen izbranih akterjev ni vedel zanje. Torej so MSNZ sestavljali isti ljudje in orožje kot TO, vendar pa so opravljali naloge popolnoma druge vsebine in pomena. Pri tem je velikega pomena dobro sodelovanje s takratno milico, ki je imela zelo pomembno vlogo pri izvedbi projekta. Naloge MSNZ smo v Pomurju opravili v skladu s svojimi možnostmi in s tem zagotovili zavarovanje osamosvojitvenega procesa.

Ciril Magdič

Danes s ponosom obujamo spomine ob 30. obletnici MSNZ

Ciril Magdič

Ciril Magdič, roj. 17. 7. 1960 v Branoslavcih, stanujoč v Cezanjevcih, Ljutomer, se je po končani srednji šoli v Tacnu zaposlil kot miličnik na območju uprave za notranje zadeve. Opravljal je različna dela v policiji, od leta 1988 dalje pa kot inšpektor v inšpektoratu milice. Opravljal je najzahtevnejša dela s področja izobraževanja, usposabljanja, varnosti ter obrambnega načrtovanja. Med drugim je poskrbel za izdelavo varnostnega in obrambnega načrta policije. Z njim je uredil načrten, postopen in organiziran prehod delovanja milice iz mirnodobnega v vojno delovanje Uprave za notranje zadeve Murska Sobota in enot milice (policije) Pomurja. Načrtovanje je nadgradil z uskladitvijo vojnega delovanja s takrat »mlado Slovensko vojsko« in civilnimi strukturami Pomurja, kar je imelo za posledico enotno in učinkovito vojno delovanje in končno zmago združenih sil Slovenije.

Zaradi izjemnih zaslug pri uveljavljanju in obrambi samostojnosti in suverenosti Republike Slovenije, ki jih je dosegel z delom pri nastajanju mlade slovenske države in kasneje pri njeni izgradnji, je prejel znak organizatorja MSNZ, najvišje odlikovanje Policije – zlati ščit in v Policijsko veteranskem društvu Sever – plaketo, podelili pa so mu tudi naziv častni predsednik.

Eden od temeljev državne suverenitete na območju. Zasledovanje tega cilja je pripeljalo do ideje o vzpostavitvi lastne vojske. Slovenski politični vrh je imel na razpolago slovensko milico, ki se je v tistem trenutku pojavljala v dvojni vlogi. Prva je bila zagotavljanje notranje varnosti, druga pa obramba domovine. Ob tem je bilo nujno organizirati in vzpostaviti tudi Slovensko vojsko. Podobno kot drugod po Sloveniji je to potekalo tudi v Pomurju.

Slovenska milica je bila že ustrezno organizirana, opremljena in izurjena. Udarno moč milice so predstavljale Posebne enote milice in Specialna enota. Te enote so bile dobro oborožene, izurjene in opremljene za boj proti terorizmu in druge oborožene spopade ter oblike ogrožanja. Usposobljene so bile tudi za usklajeno delovanje po celotni Sloveniji. Opremljene so bile z opremo, primerno za dalj časa trajajoče delovanje na terenu, z lastnim neodvisnim sistemom zvez in ostalo opremo, tudi s prilagojeno oskrbo.

V okviru milice so bile formirane tudi Vojne enote milice. Tudi te so bile ustrezno organizirane, opremljene in izurjene. Njihovo območje delovanja je bilo vezano na območja uprav za notranje zadeve in postaj milice. Nobena od teh enot milice pa ni bila usposobljena za izvajanje zahtevnejših vojaških operacij na področju boja z zračnimi enotami JLA in ne z oklepno mehaniziranimi enotami.

Po oceni slovenskega političnega vodstva je bilo treba organizirati tudi lastno obrambno vojaško silo v največji strogi tajnosti. In takrat se je rodil projekt **Manevrske strukture narodne zaščite za Slovenijo**. Podlaga ustanovitve je bila v Zakonu o SLO in DS, ki je omogočal zakonsko delovanje v okviru narodne zaščite. Igor Bavčar je 29. avgusta 1990 izdal ukaz o ustanovitvi MSNZ in izdal odločbe republiškem in pokrajinskim načelnikom narodne zaščite. V milici je imenoval Vinka Beznika, poveljnika Specialne enote, ter Jožeta Kolenca, vodjo oddelka za Posebne enote milice, Vojne enote milice in obrambno načrtovanje RSNZ. Njuna skupna naloga je bila, da organizirata in vzpostavita v delovanje MSNZ modre strukture – skupaj z akterji iz organizatorjev – predstavnikov zelene strukture – TO in uskladita načrte za skupno delovanje sil obeh za obrambo domovine. MSNZ je v delovanju v obeh strukturah skupaj združevala preko 22.000 pripadnikov.

V Pomurju je ustanavljanje oz. organiziranje delovanja MSNZ potekalo usklajeno od konca avgusta do 4. oktobra 1990, ko MSNZ preide v Teritorialno obrambo Republike Slovenije, milica pa nadaljuje z izvajanjem zastavljenih aktivnosti ter z vpeljanim sodelovanjem še naprej, vse do konca osamosvojitvene vojne, torej z istimi ljudmi na istem območju – vendar samo z novoustanovljeno slovensko TO.

Organizatorji na ravni Uprave za notranje zadeve Murska Sobota:

- organizator in koordinator: Alojz Flisar, poveljnik PEM in samostojni inšpek-

tor milice za mejne zadeve in tujce,

- namestnik: Ciril Magdič, inšpektor za PEM, VEM in obrambne načrte,
- pomočnik: Ludvik Cvernjek, skladiščnik orožja in opreme.

Organizatorji na postajah milice:

- Občina Gornja Radgona: Stanko Sakovič, komandir PM Gornja Radgona,
- Občina Murska Sobota: Ladislav Vegi, komandir PM Murska Sobota,
- Občina Ljutomer: Franc Slokan, komandir PM Ljutomer,
- Občina Lendava: Ludvik Bokan, komandir PM Lendava.

Fotografija na stopnišču gostilne Zorko v Križevcih, stojijo z leve proti desni, spodaj: Ludvik Cvernjek, Ludvik Bokan in Stanislav Sakovič, zgoraj: Ciril Magdič, Alojz Flisar, Franc Slokan.

Vsi občinski organizatorji, ki so bili takrat tudi istočasno komandirji postaj milice na območju Pomurja, so si lahko po lastni odločitvi imenovali tudi svoje pomočnike. V izvajanje posameznih, neposrednih, konkretnih nalog so bili vključeni pomočniki komandirjev in vodje varnostnih okolišev. Ti praviloma niti niso vedeli in bili seznanjeni, da opravljajo posamezne naloge na področju delovanja MSNZ. Skupno izvajanje nalog se je dogovarjalo na dnevnih in tedenskih koordinacijah. Koordinacija, sodelovanje in medsebojna pomoč je zajemala:

- izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ (orožje so »pripadniki TO«, bojni sotovariši MSNZ, v glavnem izvzeli podnevi, skladiščeno pa je bilo v strogi tajnosti ponoči, zaradi varnosti pa je bilo večkrat treba izvesti manever zavajanja, večkrat pa je bilo začasno shranjeno pri zaupnikih in članih MSNZ v njihovih stanovanjih in kletih). Za pri-

mer poskusa nasilnega odvzema orožja s strani pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade iz tajnih skladišč je bil izdelan poseben načrt obrambe, v katerem so imeli pripadniki Posebne enote milice posebne naloge, za izvedbo le-teh pa so orožje imeli pri sebi na svojih domovih;

- operativno pridobivanje in izmenjavo obveščevalnih informacij in podatkov o enotah, kadrovske postavitev, organizaciji, opremini in namerah ter načrtih pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade ter njihovem zadrževanju, gibanju in usposabljanjih na ravni Pomurja in občin ter
- izdelavo skupnih načrtov organizacije in delovanja (načrti, ocene in ukrepi so se v pisni obliki izdelovali samo v nujnih primerih, zato je dokumentarnega gradiva v milici izredno malo in še tisto je bilo večinoma ob napadu JLA 1991 uničeno ali izgubljeno; dokumentiranje se je opravljalo tudi v lastne beležke organizatorjev, zaradi tega tudi žal ni dostopno) ter kadrovske pripravo in usposabljanje.

KRONOLOGIJA NAJPOMEMBNEJŠIH AKTIVNOSTI MSNZ

- 3. september 1990: sestanek poveljnikov bataljonov PEM iz vse Slovenije na RSNZ, kjer so bile sprejete usmeritve za aktivnosti in nadaljnje usposabljanje oz. urjenje enot PEM.
- 14. september 1990: nočni sestanek organizatorjev obeh struktur MSNZ iz vse Slovenije na IS RS s političnim vodstvom države.
- September in naprej (milica že prej od novembra 1989): vzpostavitev mreže za operativno pokrivanje in spremljanje aktivnosti posameznikov iz vrst JLA, carine in drugih oseb, ki so podpirali miting resnice in iskali somišljenike za udeležbo na mitingu (zlasti člani ZK - Gibanja za Jugoslavijo).
- Zbiranje varnostno pomembnih in zanimivih podatkov ter pridobivanje informatorjev iz vrst starešin JLA.
- 25. september 1990: usklajevanje načrtov delovanja 7. bataljona PEM oz. Pomurskega bataljona z enotami VEM v Pomurju in informiranje MSNZ TO o naših silah in o pripravljenosti enote PEM.
- Z OŠTO Murska Sobota je potekalo odlično sodelovanje na področju kadrovskega popolnjenja vojnih enot TO z najboljšim in zaupljivim kadrom, z opremljanjem in oborožitvijo, z usposabljanjem sestava TO in s skupno izdelavo načrtov za skupno in usklajeno delovanje enot v vojnem času za območje Lendave in Murske Sobote.
- Konec septembra in dalje smo izvajali skupne naloge operativnega pokrivanja in spremljanje transportov opreme in prerazporejanja kadrov JLA na

mejne stražnice in skladišča Komande mejnega odseka Murska Sobota.

- Ključnega pomena je bilo tudi redno izmenjevanje operativnih in drugih uporabnih informacij, ki je potekalo med Janezom Boharjem in Štefanom Žekšem iz OŠTO ter Alojzom Flisarjem in Cirilom Magdičem na strani milice.
- V istem obdobju organi Varnostne službe JLA intenzivno delajo na odkrivanju organizatorjev MSNZ. Na srečo neuspešno, saj so zaradi podtaknjenih informacij sledili napačnim osebami.
- V tem času pa so profesionalni pripadniki zlasti iz OŠTO Murska Sobota in Ljutomer iz svojega skladišča v Vojašnici M. Sobota na različne načine izvezali svoje orožje, ki smo ga ponoči skupaj deponirali v prostorih policije in tudi v tajnih skladiščih drugje.
- Podobno se je dogajalo v Gornji Radgoni, kjer pa je bilo orožje TO shranjeno v objektu obmejne stražnice, tu so orožje izvažali med prvimi in ga shranili na PM Gornja Radgona. Tudi na PM Ljutomer in PM Lendava je bilo podobno, tam se je del orožja varoval in hranil za potrebe intervencijske enote TO.
- V Murski Soboti se je orožje in strelivo v določenem številu hranilo in varovalo tudi v zaklonišču Uprave za notranje zadeve. Tu se je v organizaciji Alojza Flisarja in Ludvika Cvernjeka v podzemnem rovu zaklonišča hranilo in varovalo minsko-eksplozivna sredstva v strogi tajnosti in s še dodatnim tehničnim varovanjem. Tako je bilo v zgradbi UNZ hranjenih preko 120 kosov strelnega orožja in 37.000 nabojev ter preko 2600 kosov različnih minsko-eksplozivnih sredstev.

Vhod v podzemno skladišče orožja takratne milice v Murski Soboti.

Tveganje v tistem času je bilo veliko, razlogov za upor in dosego ciljev pa še več. Tudi poguma nam v milici ni zmanjkalo, kajti vedeli smo, da za nami stoji slovenski narod, kar smo v ONZ oz. milici občutili že pred tem, ob izvajanju akcije Sever 1. decembra 1989.

Vsi v organih za notranje zadeve, še zlasti miličniki, so izvajali aktivnosti varova-

nja ukrepov osamosvajanja in obrambnih priprav – vendar tega razen nosilcev MSNZ niso vedeli – delali so po usmeritvah. Pripadniki milice so imeli pooblastila, oborožitev, zveze, vozni park, dobro organiziranost, strokovno znanje in visoko stopnjo pripravljenosti za izvedbo nalog ne glede na nevarnost in posledice. To se je pokazalo tudi pozneje v junaštvih v vojni za samostojno Slovenijo. Naloge zaščite izvedbe demokratičnih procesov in osamosvojitve Slovenije smo uspešno izvedli.

Organizatorji MSNZ policije z območja PU Murska Sobota z leve proti desni: Alojz Flisar, Stanislav Sakovič, Franc Slokan, Ludvik Cvernjek, Ciril Magdič. Posneto 21. oktobra 2010.

Našim potomcem smo zapustili samostojno, mednarodno priznano, neodvisno državo Slovenijo, želimo, da zapuščino spoštujejo in nadaljujejo v duhu nasledstva.

Ob koncu izrekam globoko spoštovanje in se zahvaljujem pripadnikom Manevrske strukture narodne zaščite, tako modre kot zelene linije, ter vsem, ki ste nam stali ob strani, nas podpirali ter nam nudili vso pomoč.

Svoj današnji nagovor bi zaključil z besedami spoštovanega Jima Rotha: »Če si resnično želite nekaj narediti, boste našli pot, če ne, boste našli izgovor.«

Mirko Rauter in Alojz Novak Manevrska struktura v občini Ljutomer

Mirko Rauter

Rojen 13. 2. 1961 v Cezanjevcih. Po izobrazbi univ. dipl. sociolog – smer obramboslovje. Na TO Ljutomer se je zaposlil 1984 kot načelnik občinskega štaba TO. Aktivno je sodeloval pri pripravah in izvedbi osamosvojitve RS. V SV je služboval kot načelnik 73. obm. ŠTO, poveljnik 43. protiooklepne divizion in Vojašnice MS ter načelnik kadrovskega odseka v 2. operativnem poveljstvu SV. Od leta 2000 je zaposlen na MORS, trenutno kot vodja Uprave za obrambo Maribor.

Alojz Novak

Alojz Novak je podpolkovnik iz Veržeja. V TO je bil vključen leta 1970, v stalni sestavi OŠTO Ljutomer se je zaposlil leta 1975. V OŠTO Ljutomer je opravljal naloge pomočnika za operativne zadeve, od konca 1975 do 30. maja 1991 je bil komandant. Bil je organizator in pripadnik MSNZ v občini Ljutomer. Med osamosvojitveno vojno je bil kot rezervni major pomočnik za zaledje v 73. obm. ŠTO Ljutomer. Od 22. junija 1998 je bil poveljnik 373. OVTP Ljutomer. Po letu 2001 je bil pomočnik za operativno-logistične zadeve, od 22. februarja pa poveljnik-upravnik Vojašnice Murska Sobota. Upokojen je bil 2006. Sedaj je predsednik Čebelarskega društva Veržej in član častnega razsodišča pri Čebelarski zvezi Slovenije.

FORMIRANJE

Formiranje Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) in materialna zagotovitev sta bili ključnega pomena v pripravah na vojno. Formiranje (MSNZ) je bila posledica preselitve orožja in streliva v skladišče PŠTO, ki se je nahajalo v Vojašnici Murska Sobota. Preselitev je opravljena na podlagi ukaza PŠTO in RŠTO.

Zakon SLO in DS je legalno omogočal organiziranje narodne zaščite. V občini Ljutomer smo s formiranjem Manevrske strukture narodne zaščite pričeli 10. septembra 1990. Povod za to je bil sestanek na PŠTO s takratnim načelnikom (MSNZ) Ivom Smodišem. V projekt MSNZ smo bili iz stalne sestave v Ljutomeru vključeni: Alojz Novak, Mirko Rauter in Zdenko Seršen.

NALOGA

V prvi fazi smo pričeli z izdelavo mobilizacijskih dokumentov in načrta uporabe. Zaradi varnosti smo menjali mobilizacijska mesta in za njih izdelali nove sheme razporeditve enot in zavarovanje enot. O menjavi mobilizacijskih mest sem obvestil takratnega načelnika Oddelka za ljudsko obrambo Občine Ljutomer (OLO) Antona Kosija. Na OLO so tako pripravili nove pozive za vpoklic pripadnikov TO na nova mobilizacijska mesta.

Na novo je bilo potrebno izdelati načrt uporabe, saj je obstoječi vseboval elemente obrambe v primeru napada oboroženih sil mejnih držav, ni pa zajemal napada s strani JLA.

Načrti, ki so imeli neposreden vpliv na izvajanje kasnejših bojnih delovanj, so bili izdelani v prvi polovici leta 1991. To so bili načrt Kamen od 1 do 4, načrt Jezero in načrt štabnega usposabljanja Kobra 91. V Kamnu 2 in 3 je bilo za TO Ljutomer načrtovano opazovanje in izvidovanje komunikacij, ki vodijo iz smeri Republike Hrvaške na območje občine Ljutomer.

NAČRTI

Načrt Kamen-1 je predvideval ukrepe TO in milice za zagotavljanje normalne prehodnosti meje Republike Slovenije v razmerah, če bi JLA prešla na okrepljeno varovanje državne meje z Republiko Avstrijo, in ukrepe za zagotovitev te naloge. Naloge enot TO Ljutomer:

- blokiranje komunikacij in varovanje blokad ter opazovanje in izvidovanje komunikacij.

Načrt Kamen-4 je predvideval ukrepe in postopke za zavarovanje meje Republike Slovenije proti Hrvaški v razmerah, če bi JLA zapustila ozemlje Republike Slovenije. Naloge enot TO Ljutomer so bile:

- zagotovitev kontrole meje v sodelovanju z milico in organiziranje koordinacijskega telesa za reševanje vseh vojaških vprašanj med TO, milico in oblastnimi strukturami družbenopolitične skupnosti.

Načrt oviranja je bil oblikovan v sklopu načrta Kamen. Težišče oviranja je bilo na komunikacijah, ki so vodile iz Hrvaške proti mejnemu prehodu Gornja Radgona, in na mostovih Razkrižje in Veržej.

Načrt Jezero je predvideval ustanovitev zbirnega centra v Zgornjih Ivanjih za nameščanje pripadnikov JLA. Na območju Ljutomera smo imeli samo javko v Radoslavcih.

Kobra 91 je bila oznaka za načrt štabnega usposabljanja stalne sestave. Usposabljanje je potekalo marca 1991. Opisane aktivnosti. Načini dela in organiziranja so se pozitivno odražali pri organiziranju in delovanju poveljstev in enot TO v času spopadov v osamosvojitveni vojni.

OROŽJE

V Vojašnico Murska Sobota maja 1990 nismo preselili vsega orožja in streliva. Tako je na postaji milice ostalo orožje in strelivo za vod PDV, na OŠTO pištole in strelivo stalne sestave, pištole in strelivo OZŠČ in na OLO orožje in strelivo za enoto zvez. Takoj po sestanku na PŠTO smo pričeli z zbiranjem orožja in streliva. Tako nam je v septembru 1990 uspelo izvzeti del našega orožja in streliva iz vojašnice v Murski Soboti. Ko smo čez tri dni iz vojašnice ponovno poskusili izvzeti orožje in strelivo, nam je to preprečil komandant vojašnice Danilo Horn (podroben opis v zborniku Vloga TO Pomurja). Po dogovoru z načelnikom oddelka OLO Ljutomer smo v enote TO razporedili orožje enote zvez. Orožje in strelivo smo dobili tudi od PŠTO.

TAJNA SKLADIŠČA

Vse orožje in strelivo smo razdelili po enotah in ga skladiščili v tajna skladišča. Nihče od lastnikov objektov, kjer smo predvideli shraniti orožje in strelivo, ni odklonil hrambe, čeprav je bilo to v tistem času zelo nevarno.

Prva tajna skladišča, ki so na območju UE Ljutomer obstajala pred 4. oktobrom 1990, ko je MSNZ prešla v TO, so bila: v tovarni Mlekopromet, seznanjen direktor Miro Steržaj, odgovoren za orožje in strelivo Jože Viher, v obratu MTT, odgovoren za orožje in strelivo direktor Miloš Vrbančič, v obratu Konus, odgovoren za orožje in strelivo direktor Alojz Pozderek, v Domu Lukavci, seznanjen direktor Miha Pirher, odgovoren za orožje in strelivo Miroslav Nežič, pri Makoterjevih na Cvenu, odgovoren za orožje in strelivo podjetnik Janko Makoter, v skladišču pod sodiščem, orožje

in strelivo OLO, odgovorna Janez Stajnko in Danilo Bunderl, in orožje in strelivo za vod PDV v kletnih prostorih postaje milice, odgovoren komandir Franc Slokan. Vse selitve orožja in streliva v tajna skladišča smo izvajali v večernih urah. O prevozih je bil obveščen komandir milice Franc Slokan. Vsi, ki so sprejeli orožje in strelivo, so veliko tvegali. Vse do vojne in v času vojne smo imeli v TO Ljutomer še več skladišč, ta so navedena v zborniku: Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja. Največ orožja, streliva in drugih sredstev pa smo imeli v obratu Emona.

Spominsko obeležje hraniteljem orožja v Ljutomeru.

MATERIALNA PODPORA

V skladišču TO na Babinski cesti smo imeli ostala materialna sredstva za popolnitev enot, in sicer: sanitetna, intendantska, inženirska in ABKO sredstva. Vsa sredstva so ob mobilizaciji junija 1991 podeljena enotam.

OLO Ljutomer nam je po naši zahtevi poleg vojaških obveznikov popolnil enote z vozili iz popisa. Terenska vozila so zagotovili od zasebnikov, tovarna pa preko VŽK TOZD Prevoznništvo. Odgovoren za zagotovitev tovornih vozil je bil takratni direktor Zvonko Knaflič. Vsa vozila so na mobilizacijska mesta morala priti poleg tehnične brezhibnosti tudi s polnim rezervoarjem goriva. Izvršni svet je preko zahtev DO zagotavljal 24-urno dežurstvo za bolne in poškodovane vojaške ob-

veznike v Zdravstvenem domu Ljutomer in gorivo na bencinski črpalki Petrol Ljutomer. Za prehrano in pribore za osebno higieno je bilo zadolženo trgovsko podjetje Vesna Ljutomer. Izvršni svet pa nam je zagotovil tudi popravila MTS, in sicer vozil v servisu Tehnostroj, oblek v TOZD Mura Ljutomer in pri obrtnikih popravilo orožja, radijskih naprav in čevljev.

Da smo dobro izdelali načrt oviranja in se dobro pripravljali na vojno, smo dokazali v vojni z JLA, pa čeprav smo se za boj z njimi pripravljali le kratek čas. Slabo oboroženi s protiklepnimi sredstvi smo s postavitvami ovir (podrta drevesa, tovornjaki, vagoni in gradbeni stroji) zelo uspešno ustavljali kolone JLA. Vse ovire so bile postavljene v sodelovanju s civilnim prebivalstvom in s pomočjo OLO, CZ, DO in KS. Dobro sodelovanje s prebivalstvom v času usposabljanj se je zelo dobro izkazalo tudi v vojni.

Franc Slokan

Postaja milice Ljutomer – Manevrska struktura narodne zaščite

Franc Slokan

Franc Slokan, roj. 15. 9. 1953 v Žerovincih, s stalnim prebivališčem Vogričevci št. 24, je končal VŠNZ v Ljubljani (Višja šola za notranje zadeve). Bil je aktivni pripadnik osamosvojitvenih procesov. V času od 1989 do 1. marca 1991 je opravljal dela in naloge komandirja takratne PM Ljutomer, v tem času je aktivno sodeloval pri oblikovanju in delovanju Manevrske strukture narodne zaščite na območju občine Ljutomer. Od 1. marca 1991 je bil razporejen na delovno mesto inšpektorja za posebne policijske naloge, v vojni formaciji je postal namestnik poveljnika Posebne enote milice (PEM) in je z določenim delom te enote deloval na mejnem prehodu v Kuzmi v času agresije na Slovenijo. Na obeh območjih (Ljutomer in Kuzma) je dobro sodeloval s pripadniki TO.

Za svoje aktivnosti je prejel medaljo MSNZ in bil odlikovan s častnim znakom svobode Republike Slovenije. Od ustanovitve Policijsko veteranskega društva Sever za Pomurje je član tega društva, v obdobju 1998–2004 je bil predsednik tega društva.

Potreboval sem nekaj časa, da sem se lotil pisanja tega prispevka. Mnogo lažje je opisati določene dogodke, če imaš na razpolago dokumentacijo iz tistega časa. V svojem članku »Priprave policije na izredne razmere in vojno v takratni Občini Ljutomer«, ki je sestavni del knjige *Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991*, sem napisal večji del vsebine tega članka.

V obdobju osamosvojitvenih procesov Slovenije sem bil na delovnem mestu komandirja takratne Postaje milice Ljutomer (PM). Pri tem je pomembno, da je na lokalnih volitvah v Občini Ljutomer zmagala stranka Demos, pri čemer je po Francu Štraklu predsednik občinske skupščine postal Mirko Prelog. Glede na dejstvo, da je imela lokalna skupnost pomembno vlogo pri imenovanju komandirja na omenjeno delovno mesto, je treba poudariti, da tedanje politično vodstvo občine ni imelo zadržkov do mojega imenovanja.

Od različnih aktivnosti, ki so imele posreden in neposreden vpliv na osamosvojitvene procese, je pomembno poudariti, da sta ljutomerska postaja milice in teritorialna obramba (TO), katere poveljnik je bil Alojz Novak, sodelovali strokovno in korektno. Na enaki ravni pa je potekalo sodelovanje tudi z Oddelkom za ljudsko obrambo Občine Ljutomer (OLO), katerega načelnik je bil Anton Kosi. Sodelovanja in komunikacije so potekale brez zapletov tudi iz razloga, ker so vse tri službe delovale izjemno blizu druga druge. Tako je TO imela svoje službene prostore v isti zgradbi kot PM, OLO pa je imel svoje prostore v občinski zgradbi.

Na PM Ljutomer je bilo v tistem obdobju sistemiziranih 17 delovnih mest za pooblaščenice uradne osebe (miličnike). Omenjena kadrovska zasedenost je v času pred osamosvojitvenimi procesi predstavljala zadostno število miličnikov za opravljanje rednih nalog. Zaradi povečanih aktivnosti in različnih dogodkov, ki so se pričeli odvijati po preprečitvi »mitinga resnice« v Ljubljani, pa so nastajale velike težave z ustreznim razporejanjem delavcev na opravljanje miličniških nalog. Poleg rednih nalog je sledilo dodatno zbiranje informacij o aktivnostih zveznih služb v Sloveniji.

Dodatne zadolžitve in aktivnosti so bile posledica prejete depeše z dne 25. novembra 1989, s katero je bila aktivirana Posebna enota milice (PEM), istočasno pa so bile v tem okviru posameznim PM naložene aktivnosti, ki so bile pomembne za osamosvojitvene procese ter zagotavljanje javne varnosti. Ob tem je bil istočasno izdan ukaz za 30-% aktiviranje rezervnega sestava milice, in sicer za opravljanje mirnodobnih nalog na PM. Ostalim pripadnikom rezervnega sestava, 70 %, pa je bila odrejena pripravljenost na domu.

Miličniki so pri svojem delu pokazali veliko mero profesionalnosti, saj v tem času ni prišlo do nobenega večjega incidenta v našem območju dela. Ob tem pa je treba poudariti, da so pri opravljanju rednih nalog na PM veliko mero strokovnosti

in usposobljenosti pokazali tudi rezervni miličniki, za kar gre zagotovo zasluga tudi samemu procesu usposabljanja, ki so ga bili predhodno deležni v Trenažnem centru Jasnica ter ob rednih letnih usposabljanjih na PM. Vsi miličniki, ne glede na svetovnonazorsko opredelitev ali sodelovanje s prejšnjo oblastjo, so bili za osamosvojitve Slovenije in v končni posledici tudi za spremembo političnega sistema. V vrstah milice na ljutomerskem območju ni prišlo v nobenem primeru do odklona tovrstnih nalog ali delovanja proti tem procesom. Temeljito smo se pripravljali tudi na večstrankarske volitve in na izvedbo plebiscita v letu 1990.

Seveda so vsi dogodki vplivali na zagotavljanje splošne varnosti. Tako politično kot tudi družbeno so se na različnih področjih izvajali pritiski, ki so pri ljudeh povzročali občutek strahu in nelagodja. V okviru našega dela je bilo največjo napetost občutiti v letu 1990, ko je Jugoslovanska ljudska armada (JLA) grozila z odvzemom evidenc nabornikov, ki jih je vodil OLO. Ker bi omenjeno dejanje zagotovo imelo negativne posledice in vplive na zagotavljanje varnosti in procese osamosvajanja, smo na varnostnem kolegiju Občine Ljutomer sprejeli sklep, da se evidence in določena količina orožja prenese v skladišče orožja PM in se tam hrani do preklica.

Na podlagi omenjenega sklepa so se evidence nabornikov in orožje diverzantskega voda TO dejansko prenesle v hrambo v prostore za hrambo orožja na PM. Zavedanje, da je omenjeno gradivo in orožje pomembno tako za osamosvojitvene procese, ki so potekali, kot tudi za zagotavljanje varnosti, smo se zavedali tudi nevarnosti omenjenih ravnanj. Tako je bilo na podlagi varnostne ocene v mesecu decembru 1990 ocenjeno, da obstaja velika verjetnost, da si bo vojaška policija JLA poskušala za vsako ceno pridobiti evidenco nabornikov. V tej zvezi smo tako sprejeli dodatne varnostne ukrepe, in sicer je bil določen stražar pred zgradbo PM, pomočnik dežurnega in 24-urna opazovalna služba v mestu Ljutomer. Za uspešno izvedbo vseh teh nalog smo dodatno aktivirali še del rezervnega sestava milice PM.

Za zagotavljanje splošne varnosti v Občini Ljutomer je bil imenovan varnostni kolegij, katerega član je bil po funkciji tudi komandir PM. Varnostni kolegij se je sestajal po potrebi, in sicer odvisno od varnostnih razmer v Republiki Sloveniji ali v zvezi s posameznimi varnostnimi dogodki na območju občine Ljutomer.

V tistem času je na operativni ravni potekala vrsta aktivnosti varovanja ukrepov osamosvajanja in obrambnih priprav, ki so bile ocenjene, da bodo v primeru večjih varnostnih dogodkov oziroma morebitnega oboroženega napada na suverenost Republike Slovenije pomembno prispevale k učinkovitejšemu delu. Tako so miličniki, še zlasti vodje varnostnih okolišev, zbirali informacije o vojaških osebah, ki so imele stalno ali začasno prebivališče na območju občine Ljutomer, in o

pripadnikih vojaške obveščevalne službe, ki so se gibali ali zadrževali na območju občine.

Istočasno s tem pa so se zbirali oziroma pridobivali podatki o objektih in osebah za morebitna tajna skladišča orožja in v primeru potreb za rezervno lokacijo PM Ljutomer, pri čemer je bil izdelan načrt preselitve na rezervno lokacijo za določen čas. Treba je bilo poiskati mesta in ljudi, ki ne bodo vpadljivi in hrambe ne bodo kompromitirali v javnosti. S tem so hranitelji s sprejemom hrambe teh stvari prevzeli nevarnost odkritja, s tem ogrožali sebe in svoje najbližje.

Prizadevati si, delati in ne dovoliti, da bo kdorkoli spreminjal ali zaničeval napore vseh, ki smo sodelovali v osamosvojitvenih procesih.

Razprava

Spoštovani veterani in člani veteranskih in domoljubnih društev ter vodstvo Občine Veržej. Predstavniki članov iz KoDVOP-a z območja Upravne enote Ljutomer so nase prvi prevzeli obveznost organizacije okrogle mize na temo Manevrske strukture narodne zaščite v Pomurju.

Gre za pomembno, a hkrati tajno in danes še vedno zelo slabo poznano obdobje, ko so se poleti in jeseni leta 1990 predstavniki pomurskih štabov teritorialne obrambe (TO) in milice pridružili prizadevanjem, da se republika pripravi na morebitne izredne razmere ali državljansko vojno.

Ker je šlo za dejavnost, ki je bila v nasprotju z zveznimi predpisi, se je izvajala po načelih stroge konspiracije in je zato pomemben dosežek, da dejavnost ni prišla v javnost, še bolj pomembno pa je, da Protiobveščevalna služba Jugoslovanske ljudske armade (KOS) ni zaznala ali dokazala te dejavnosti.

Predstavniki te organizacije oziroma koordinatorji, kot so se imenovali, so opravljali te dejavnosti in ukrepe z zavedanjem, da so s tem ogrozili lastno varnost in varnost svojih najbližjih.

Namen te in upam podobnih okroglih miz v drugih delih Pomurja je, da se širšo javnost seznanijo s konkretnimi aktivnostmi TO in milice, ne pa ponavljanje uradnih podatkov za celo državo. Zaradi tega je prav, da so predavatelji ljudje, ki so te ukrepe izvajali in v njih sodelovali z vsemi uspehi in težavami ter anekdotami, ki so ob tem pripetile.

KoDVOP si je za leto 2020 zadal nalogo, da organizira Pomursko slovesnost ob 30. obletnici Manevrske strukture narodne zaščite in okroglo mizo s konkretnimi izvajalci te dejavnosti v pokrajinskem štabu TO, takratnih občinskih štabih TO in Upravi za notranje zadeve (UNZ) Murska Sobota ter postajah milice s splošnim delovnim področjem na območju UNZ, torej na območju takratnih občin oziroma danes na območju upravnih enot.

Posebna zahvala gre danes kolegom iz PVD Sever za Pomurje, pododbor Ljutomer, OZVVS Ljutomer in OZSČ Ljutomer ter Občini Veržej, ki so organizirali to srečanje. Pomembno in potrebno je te govore oziroma predavanja zapisati in jih objaviti za seznanitev današnjih prebivalcev in prebivalcev Pomurja in za zanamce.

Drago Ribaš

Predsedujoči KoDVOP v letu 2020

2. DEL: KAKO SMO BRANILI OSAMOSVOJITVENE PROCESSE REPUBLIKE SLOVENIJE LETA 1991

VABILO

OBČINA
LJUTOMER

OBMOČNO
ZDRUŽENJE
VETERANOV
VOJNE ZA SLOVENIJO
LJUTOMER

POLICIJSKO VETERAN-
SKO DRUŠTVO »SEVER«
ZA POMURJE

OBMOČNO ZDRUŽENJE
SLOVENSkih
ČASTNIKOV
LJUTOMER

V okviru praznovanja 30. obletnice osamosvojitve Republike Slovenije vas ljutomerska veteranska in domoljubna društva skupaj z Občino Ljutomer vabijo na

OKROGLO MIZO,
ki bo v ponedeljek, dne 21. 6. 2021, ob 19. uri
v Domu kulture Ljutomer
na temo: **Kako smo branili osamosvojitvene procese**
Republike Slovenije leta 1991.

Uvodničarji bodo:

dr. Boris Žnidarič, član slovenske delegacije na pogajanjih
z JLA v Zagrebu julija 1991,
generalmajor dr. Alojz Šteiner, predsednik Zveze slovenskih častnikov,
Drago Ribaš, predsednik PVD Sever za Pomurje,
polkovnik Ljubo Dražnik, takratni poveljnik 73. obm. ŠTO Ljutomer.

V okviru napovedane teme bodo uvodničarji predstavili vojaško-politične in varnostne razmere v Sloveniji in Pomurju v letu 1990 in 1991.

Okrogla miza sodi v sklop prireditev in slovesnosti ob 30. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije v Občini Ljutomer.

Članom veteranskih in domoljubnih društev priporočamo udeležbo v uniformah ali v oblačilih z društvenimi oznakami.

Udeleženci smo dolžni spoštovati vse ukrepe NIJZ za zajezitev bolezni covid-19.

Vstop v dvorano je dovoljen vabljenim, ki so preboleli covid-19, ali so cepljeni, ali imajo negativen test.

Vljudno vabljeni!

Mag. Olga Karba,

županja
Občine Ljutomer

Alojz Filipič,

predsednik
OZVVS Ljutomer

Drago Ribaš,

predsednik PVD
»Sever« za Pomurje

Jožef Roškar,

predsednik
OZSČ Ljutomer

Grafična podoba okrogle mize

VODENJE IN POTEK OKROGLE MIZE

Spoštovani udeleženci okrogle mize, najavljam prihod društvenih praporov. Ob zvokih koračnice na oder prihajajo prapori Območnega združenja slovenskih častnikov Ljutomer (praporščak višji štabni vodnik Marjan Carovič), Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer (praporščak Jože Laba) in Policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje (poveljujoči praporščak Venčeslav Lihtenvalner).

Sledi himna Republike Slovenije.

Gospe in gospodje, članice in člani veteranskih in domoljubnih društev ter cenjeni gosti, lepo pozdravljeni v Ljutomeru na okrogli mizi ob 30-letnici osamosvojitve naše države Republike Slovenije. Dovolite mi, da najprej z velikim zadovoljstvom pozdravim naše goste.

Med nami so:

Niko Miholič, podžupan Občine Ljutomer

Pozdravljam predsednike veteranskih in domoljubnih združenj Pomurja.

Z največjim zadovoljstvom izrekam dobrodošlico našim današnjim uvodničarjem, in sicer so z nami:

dr. Boris Žnidarič,

generalmajor dr. Alojz Šteiner,

višji policijski svetnik Drago Ribaš,

polkovnik Ljubo Dražnik.

Poseben pozdrav je namenjen predstavnikom sredstev javnega obveščanja.

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Ljutomer, Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, pododbor Ljutomer, in Območno združenje slovenskih častnikov Ljutomer smo skupaj z Občino Ljutomer pripravili današnjo okroglo mizo, posvečeno 30-letnici osamosvojitve Republike Slovenije z naslovom: Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije leta 1991. Osnovni namen tega dogodka je obujanje spomina na proces osamosvajanja Slovenije, ki ni bil enostaven. Danes, ko na dogodke gledamo s 30-letno časovno distanco, se šele zavedamo pomembnosti, odločnosti in smelosti vseh akterjev osamosvajanja Slovenije. Dr. Rosvita Pesek je pred nekaj meseci dejala: »Imeli so odločnost, vizijo in pogum.« In takšni posamezniki smo danes zbrani v tej dvorani.

Glasbeni predah

Urška Taškov je učenka 5. razreda harmonike na Glasbeni šoli Slavka Osterca Ljutomer. Prihaja s Cvena, iz velike glasbene družine, kjer vsak otrok igra vsaj en inštrument. Urška je lansko šolsko leto dosegla srebrno priznanje na državnem tekmovanju mladih glasbenikov Slovenije, v letošnjem letu pa 1. nagrado na mednarodnem tekmovanju harmonikarjev v Murski Soboti. Mentor: Janez Munda.

Sedaj pa pričenjamo z nastopi odločnih posameznikov, ki bodo predstavili svoja vide-nja in doživetja v času osamosvajanja RS, ki ni bil enostaven podvig, ampak zahtevna pot, na kateri je bilo polno tveganj in ovir. Največja ovira na poti do neodvisne države je bila JLA, pa tudi evropski politiki so sprva močno zagovarjali enotno Jugoslavijo.

Na oder vabim dr. Borisa Žnidariča, ki nam bo podrobneje predstavil temo.

Glasbeni predah

Maša Rajh je učenka 4. razreda kitare pri profesorici Mojci Prejac.

Vsako leto se predstavlja na nastopih v okviru šole in zunaj nje, redno se udele-žuje seminarjev za kitaro, kjer s priznanimi profesorji nadgrajuje svoje znanje in igranje. Januarja 2020 se je udeležila srečanja kitaristov Štajerske, Koroške in Pomurja – Guitarrero v Mariboru, v svoji kategoriji je bila prepoznana kot per-spektivna mlada kitaristka. V letošnjem šolskem letu se je udeležila državnega tekmovanja mladih glasbenikov Slovenije in v 1.a kategoriji dosegla srebrno pla-keto. Prav tako se je v začetku junija udeležila mednarodnega tekmovanja kita-ristov v Krškem in v 2. kategoriji dosegla zlato priznanje.

Kakšna je bila vojaško-politična in obrambna strategija v Pomurju pred in med voj-no 1991, nam bo predstavil generalmajor dr. Alojz Šteiner, zato ga vabim na oder.

Vlogo in naloge takratne pomurske milice nam bo predstavil višji policijski sve-tnik Drago Ribaš, zato ga vabim, da se mi pridruži na odru.

Kako je bila pripravljena na spopade z JLA in katere so bile ključne borbene aktiv-nosti teritorialne obrambe v Prlekiji, nam bo predstavil polkovnik Ljubo Dražnik, takratni poveljnik 73. območnega štaba teritorialne obrambe v Ljutomeru, zato ga vabim na oder.

Na oder vabim podžupana Občine Ljutomer gospoda Nika Miholiča za pozdravni in zaključni nagovor.

Preden pa zaključimo današnjo okroglo mizo, posvečeno 30-letnici osamosvo-jitve RS, najavljam odhod društvenih praporov. Hvala uvodničarjem in razpra-vljalcem za prispevke in vam vsem za udeležbo. Občini Ljutomer pa lepa hvala za strokovno in materialno podporo pri današnji prireditvi.

Anton Kosi

Dr. Boris Žnidarič, mag. prava in doktor obramboslovja Prispevek na okrogli mizi v Ljutomeru dne 21. junija 2021

Dr. Boris Žnidarič

Dr. Boris Žnidarič, mag. prava in doktor obramboslovja, do 30. novembra 1991 je bil dekan Višje šole za notranje zadeve Univerze v Ljubljani, od 1. decembra 1991 pa pomočnik ministra za notranje zadeve in namestnik poveljnika milice Slovenije. Bil je član razširjene republiške koordinacijske skupine in član pogajalske skupine RS z organi JLA. Aktivni udeleženec pogajanj v Zagrebu 3. julija 1991 in na Brionih 7. julija 1991 ter vodja operativne akcije v Luki Koper ob odhodu enot JLA iz Republike Slovenije v času od 21. do 25. oktobra 1991.

UVOD

Ob trideseti obletnici razglasitve samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ob trideseti obletnici oboroženega spopada z Jugoslovansko ljudsko armado, ki je z orožjem branila federacijo in interese največje republike ter najštevilčnejše nacije pred neizbežnim razpadom, v spomin na politične napore najvidnejših predstavnikov Republike Slovenije, in ne le teh, za dosego zgodovinskega cilja slovenskega naroda želim posvetiti nekaj pozornosti dogodkom in aktivnostim, v katerih sem aktivno sodeloval.

1. Pogajanja predstavnikov Republike Slovenije s predstavniki Zveznega izvršnega sveta SFRJ v Zagrebu dne 3. in 4. julija 1991¹

Dne 3. julija 1991 so oborožene sile Republike Slovenije in tudi politika Republike Slovenije dosegli pomembne premike v procesu osamosvojitve, zato je tudi

¹ Zabeležka razgovora z dne 3. in 4. julija 1991 med predstavniki ZIS in Republike Slovenije v Zagrebu glede prekinitve sovražnih aktivnosti. V Ljubljani, dne 4. julija 1991, podpisniki: dr. Dušan Plut, Miran Bogataj in mag. Boris Žnidarič.

nasprotna stran pokazala interes za vzpostavitev relativnega miru, to je prekinitve oboroženih spopadov.

Predsedstvo Republike Slovenije je imenovalo pogajalsko skupino v sestavi:

dr. Dušan Plut, član Predsedstva RS,

mag. Boris Žnidarič, pomočnik ministra za notranje zadeve RS,

Miran Bohataj, namestnik ministra za obrambo.

Delegacijo RS so na pogajanja na letališče Lučko v Zagreb v poznih popoldanskih urah z dvema službenima voziloma odpeljali pripadniki Specialne enote milice (SEM) po cestah Zasavja in Posavja, skozi več blokad, da bi prečkali slovensko-hrvaško mejo v Dobovi. Na sestanek smo prispeli z nekoliko zamude. Na samem letališču Lučko nas je pričakal špalir belih opasačev (pripadnikov vojaške policije), kar nas je spomnilo na mariborski primer (pridržanje pogajalca polkovnika Vladimirja Miloševića, poveljnika PŠTO Maribor). Ko smo se povzpeli v prvo nadstropje letališke stavbe, so nas pričakali pogajalci ZIS:

generalpolkovnik Petar Gračanin, zvezni sekretar za notranje zadeve (ZSNZ),

generalpodpolkovnik Andrija Rašeta, nač. štaba V. vojaškega okrožja,

polkovnik Miodrag Cokić,

Slobodan Šarenac, pomočnik zveznega sekretarja za NZ in predstavnik zveznega sekretarja za pravosodje in upravo.

Začela so se precej napeta in negotova pogajanja, saj je vsaka stran izhajala iz različnih vsebinskih izhodišč in ciljev. Na slovenski strani smo si v okviru pooblastil prizadevali za dogovor glede prekinitve sovražnosti, razdvajanja enot, deblokade enot JLA oziroma drugih zveznih sil (carine in milicije) ter glede izpustitve ujetnikov. Zvezna stran pa je vztrajala na stališču, da je treba razpravljati o vseh tistih vprašanjih, ki naj bi bila dogovorjena s predsednikom Zveznega izvršnega sveta (ZIS) Markovićem in slovenskim vodstvom dne 30. junija 1991, in sicer prekinitve sovražnosti, razdvajanje enot, deblokada enot JLA, vrnitev ujetnikov, vrnitev zaplenjenih materialno-tehničnih sredstev in nepremičnin ter vzpostavitev mejnega režima z upoštevanjem zveznih predpisov do 25. junija 1991. Dogovor ni bil dosežen po nobeni od navedenih točk, ki jih je predstavila delegacija ZIS.

Po napornih pogajanjih, v katerih smo aktivno sodelovali vsi trije predstavniki RS, smo nekaj minut pred polnočjo dosegli prekinitve in krajši odmor za osebne potrebe. Upali smo, da se bomo lahko v pavzi pogovorili med seboj in dogovorili za nadaljevanje pogajanj, vendar se to ni zgodilo, ker je vsak od nas dobil svojega spremljevalca. Moj je bil generalpolkovnik Petar Gračanin, ki je že kar na stopnicah navzdol do stranišča predlagal, da se midva dogovoriva in rešiva ta problem.

Povedal je tudi, da ima Slovenijo rad še iz otroštva, saj je v času osnovne šole med počitnicami pogosto hodil v Radovljico. Seveda sem mu odgovoril, da nimava teh pooblastil, da je osamosvojitve Republike Slovenije izražena volja slovenskega naroda in ljudi, živečih v Sloveniji, na plebiscitu, da pa se lahko dogovorimo, da se nehamo ubijati med seboj in uničevati premoženje.

Ko smo se vrnili za pogajalske mize v višje nadstropje, nas je čakalo novo prese- nečenje, in sicer novica, da so v Beograd z vlakom prispeli nagi vojaki in zvezni miličniki ter da se po tem dogodku ne moremo več pogajati.

Nemudoma sem po stacionarnem telefonu poklical Igorja Bavčarja, ministra za notranje zadeve, in ga vprašal, ali je res, kar so navajali pogajalci ZIS in tako povzročili novo napetost med nami. Minister Bavčar mi je odgovoril, da to nika- kor ni res, da pa se vojni ujetniki, ki so bili zajeti in razoroženi na mednarodnem mejnem prehodu Karavanke, niso vračali v svojih uniformah, temveč oblečeni v športne trenirke.

Seveda sem primer zavzetja mednarodnega mejnega prehoda Karavanke s strani JLA in zveznih miličnikov ter carinikov dobro poznal. Poznal sem tudi njihovo ravnanje v prostorih in garderobah mejne milice in carine ter ropanje brezcarin- skih prodajaln Kompas shop, čemur je sledil protinapad naših sil, zajetje zveznih uradnikov in njihovo pridržanje v prostorih Gorenjskega sejma.

Dogodek sem podrobno opisal članom zveznih organov, nakar smo se zopet lotili osrednjih točk za doseg prekinitve obstreljevanja in sovražnosti.

Naše zahteve so bile:

- prekinitev uporabe ognjenega in drugega orožja;
- prekinitev uporabe drugih vrst orožij in borbenih sistemov (artilnerija, okle- pne enote, aviacija ipd.);
- prenehanje premikov enot;
- prenehanje dovažanja enot na teritorij RS;
- posamezni incidenti, povzročeni s strelnim orožjem v oboroženih formacijah na obeh straneh, naj bi se reševali na obeh straneh tako, da bi vsak od vplete- nih na lokalni ravni ravnal v okviru svojih pristojnosti;
- prenehanje uporabe minsko-eksplozivnih sredstev in vnetljivih snovi;
- prekinitev sovražnosti naj bi začela veljati 4. julija 1991 ob 6. uri.

Pogajalci ZIS so vztrajali na vzpostavitvi stanja pred 25. junijem 1991, kar pome- ni varovanje državne meje SFRJ z enotami JLA, zvezna carina na mejne prehode in pobiranje carine ter vplačevanje carine v zvezni proračun, deblokado vojašnic in vzpostavitev infrastrukture kot v preteklosti, vračanje vojnih ujetnikov v nji- hove enote, skratka vzpostavitev stanja, kot da se osamosvojitve sploh ni zgodila.

Na vse te zahteve preprosto nismo mogli pristati, ker za to nismo imeli nobenih pooblastil. Je pa pozno v noč general Andrija Rašeta predlagal, vsaj tako se spo- minjam, naslednje sklepe, ki smo se jim z medsebojnimi pogledi rahlo z olajša- njem nasmehnil:

- enote JLA, TO in slovenske milice se odmaknejo od črte vojskovanja po 2 km vsaka na svojo stran – demarkacijska linija;
- enote JLA, TO in slovenske milice se vrnejo v vojašnice (naš nasmeh je bil namenjen trditvi, da imata TO in slovenska milica vojašnice);
- vzpostavi se stanje prenehanja sovražnosti (Obustava i ne prekid vatre!) in ne premirje, kar v bistvu pomeni stanje, ki je bilo vzpostavljeno 3. julija 1991 v popoldanskem času in traja na strani zveznih organov toliko časa, dokler zvezni organi ne odločijo drugače (ZIS, vojaška poveljstva);
- predstavniki RS smo predlagali, da naj bi o tistih vprašanih, o katerih ni mo- goče niti minimalno uskladiti stališč, razpravljala medvladna komisija, pari- tetno sestavljena, pri čemer pa je bilo razumeti, da predstavniki ZIS, zlasti pa JLA, niso obvezujoči, ker jih Predsedstvo SFRJ ni verificiralo;
- dogovorjeno je bilo, da se na obeh straneh opravi konzultacija ter se 4. ju- lija 1991 med 10. in 11. uro dogovori nadaljevanje sestanka, pri čemer naj bi imeli predstavniki RS pooblastila za razpravo o vseh šestih vprašanih. Ti razgovori naj bi v prihodnje zajeli še druga odprta vprašanja.

Ta sestanek oziroma ta prva pogajanja s predstavniki ZIS so bili začetek vrste pogajanj vse tja do 18. oktobra 1991, ko so bili dokončno dogovorjeni pogoji in podrobnosti umika enot JLA iz Republike Slovenije.

Pogajanja so trajala od 20. ure dne 3. julija do 2.40 dne 4. julija 1991.

Prekinitev sovražnosti naj bi začela veljati 4. julija 1991 ob 6. uri.

2. Brionska pogajanja²

V zgodnjih jutranjih urah dne 7. julija 1991 smo se z več službenimi vozili odpravili iz Ljubljane do Fažane, se vkrcali na dokaj neugledno barko in prepluli krajši rokav do hotelskega kompleksa na Brionih. Ker smo bili nekoliko zgodnji, smo si privoščili jutranjo kavico. V času, ko smo se še pogovarjali ob kavi, je na vrt istega hotela prišla hrvaška delegacija s predsednikom Tuđmanom na čelu. Ker Tuđman ob prihodu »ni opazil« našega predsednika Milana Kučana, ga je le-ta ob našem odhodu z vrta potrepjal po rami rekoč: Samo toliko, da veste, da smo tudi mi tukaj.³

Pred nami je bil dolg in naporen dan, saj smo se najprej srečali s pogajalci Evropske skupnosti⁴, ki so jo zastopali zunanji ministri Nizozemske Hans van den Broek, luksemburški Jacques Poos in portugalski Joao de Deus Pinheiro. Evropski pogajalci so se najprej sestali z našo delegacijo, v kateri smo bili: predsednik Predsedstva RS Milan Kučan, predsednik Državnega zbora dr. France Bučar, predsednik Izvršnega sveta Lojze Peterle, zunanji minister dr. Dimitrij Rupel, kot član Predsedstva SFRJ pa je na naših sejah sodeloval tudi dr. Janez Drnovšek.⁵

Uvodoma se je predsednik Milan Kučan zahvalil za pripravljenost in priložnost trojice za to srečanje z osnovnim namenom, da v pogajanjih dosežemo mir. V svetu se je pokazala nuja in potreba po pogajanjih. Slovenija je to pripravljenost ves čas kazala. Slovenija je bila napadena in napad je bil na slovenskih tleh. Dokumenti ES v ničemer ne zanikajo pravice Slovenije do samoodločbe. Mi smo enostransko prekinili ogenj. JA še nima uradnega povelja o prekinitvi ognja.⁶

Predsednik Milan Kučan je v daljši predstavitvi opredelil temeljne elemente nove države Slovenije s poudarkom na varovanju državne meje s slovensko policijo, na meji slovenska carina in delovanje v skladu s slovenskimi predpisi ter vlogo slovenske TO kot oborožene formacije Republike Slovenije.

Hans van den Broek je izpostavil naslednja vprašanja oziroma zahteve ES:

² Mag. Boris Žnidarič, Zabeležka o razgovorih, ki so bili na Brionih dne 7. julija 1991, avtorski zapis z dne 8. julija 1991, 12 strani. Celotno besedilo zabeležke je brez dovoljenja avtorja v svoji knjigi z naslovom *Premiki*, Mladinska knjiga, 1992, objavil Janez Janša, na straneh od 235 do 245.

³ Ne kaže prezreti prizadevanj obeh predsednikov in političnih vodstev obeh držav v letu 1990 in na pomlad 1991 za sklenitev zavezništva v procesu osamosvojitve obeh republik.

⁴ Evropska skupnost je v letu 1991 štela dvanajst članic.

⁵ V tehnični podpori smo sodelovali Marjan Šiftar, generalni sekretar v Predsedstvu RS, mag. Boris Žnidarič, pomočnik ministra za notranje zadeve, in Janez Sirše, sekretar dr. Janeza Drnovška.

⁶ Dogovor sklenjen na pogajanjih v Zagrebu dne 3. in 4. julija 1991.

- ustavni akt Slovenije je enostransko dejanje;
- vprašanje meja je treba vrniti na začetno pozicijo, tj. na stanje pred 25. junijem 1991;
- v zvezi s carino je treba spoštovati dogovor z ZIS (Mitrović – Ocvirk);
- kontrola prehajanja čez državno mejo, potni listi, simboli na državni meji, treba je upoštevati stanje pred slovensko osamosvojitvijo;
- predlaga tri (3) mesece za pogajanja, pri čemer je treba spoštovati predloge ES – deblokirati zvezne enote, vrniti vso vojaško opremo;
- glede vprašanja carin je možna vmesna rešitev, kar pomeni skupen poseben račun ob dogovorjeni skupni kontroli.

Sledila je zelo burna in odločna razprava naših predstavnikov (Kučan, Peterle, Drnovšek), ki so odločno zagovarjali rezultate ljudskega plebiscita in poti Slovenije v samostojnost in suverenost.

Ob 13. uri se je pričel sestanek s člani Zveznega predsedstva SFRJ,

na katerem so sodelovali: Stjepan Mesić, predsednik zveznega predsedstva, Ante Marković, predsednik ZIS, Petar Gračanin, zvezni sekretar za notranje zadeve, Budimir Lončar, zvezni sekretar za zunanje zadeve, Stane Brovet, pomočnik zveznega ministra za obrambo, in člani zveznega predsedstva dr. Borislav Jović, dr. Janez Drnovšek, Vasil Tupurkovski, Bogić Bogičević in Branko Kostić.

V zelo pregretem vzdušju so predstavniki ZIS in zveznega predsedstva postavljali zahteve po vzpostavitvi stanja pred razglasitvijo samostojnosti Republike Slovenije in vrnitev v prejšnje stanje, kot da oboroženega spopada in množice mrtvih ter materialne škode v Sloveniji sploh ni bilo.

Ante Marković je v širšem kontekstu izpostavil naslednja odprta vprašanja:

- vprašanje meje;
- vprašanje mejnega pasu in karavli;
- carine;
- zahteva, da republiška mejna milica dela po zveznih predpisih;
- na sugestijo Gračanina zahteva enotno ureditev kontrole zračnega prostora.

Branko Kostić je poudaril, da je treba za čas treh (3) mesecev vrniti vse v Republiki Sloveniji v stanje pred 26. junijem 1991. V SFRJ nihče ne želi nikogar s silo zadrževati, da ostane v SFRJ. Raziti se je treba na miren način.

Naši pogajalci (France Bučar, Janez Drnovšek, Milan Kučan, Dimitrij Rupel)⁷ so zelo odločno in argumentirano branili interese Republike Slovenije, ki se je odločila za samostojno pot v prihodnje z željo in zahtevo, da se vsa odprta vprašanja rešijo po diplomatski poti in ob upoštevanju načel mednarodnega prava in stališč ES.

V opoldanskem odmoru⁸ smo prejeli posnetek govora generala Blagoje Adžića, ki ga je imel v Centru visokih vojaških šol v Beogradu dne 5. julija 1991 ob 13. uri in v katerem je Republiki Sloveniji grozil z uporabo vseh orožij in z vojaškim sistemom za preprečitev procesa osamosvojitve.⁹ To besedilo smo nemudoma dali prevesti v angleščino in ga izročili pogajalcem ES.

Ob 19. uri se je pričel drugi sestanek s predstavniki ES,

na katerem je Hans van den Broek napovedal, da gre za finalizacijo skupne deklaracije, oblikovane na dopoldanskih izhodiščih, in aneksa o dodatno dogovorjenih načinih za izvajanje prekinitve ognja in plana v osmih točkah. Opozoril je, da to še ni dokončna verzija.

Načela:

- Samo narodi Jugoslavije se lahko odločajo o svoji prihodnosti.
- Nujno je treba začeti pogajanja, najpozneje pa 1. avgusta 1991, o prihodnosti Jugoslavije, brez postavljanja pogojev ob upoštevanju evropskih standardov, ki se nanašajo na človekove pravice, status manjšin, pravico do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do izločitve.
- Kolektivno predsedstvo bo opravljalo svojo popolno oblast, odigrati mora svojo politično in ustavno vlogo, še posebej kar zadeva zvezno oboroženo armado.
- Narodi se bodo odpovedali nasilnim dejanjem.

Temu je sledila razprava, v kateri so naši pogajalci vztrajali, da na naših mejah ne bo več enot JA, da se JA umakne v vojašnice, da na mejnih prehodih deluje slovenska milica in da se carina odvaja na poseben račun, ki bo podvržen skupni kontroli, da za vmesno prehodno obdobje soglašajo z vzpostavitvijo enotne kontrole zračnega prostora, glede vojnih ujetnikov na Dobu pa da je v Sloveniji med-

⁷ Navedel sem tiste, ki so v tem delu razprave aktivno sodelovali.

⁸ Faks je prejel Marjan Šiftar dne 7. julija 1991 ob 14.25.

⁹ General Adžić je predaval skupini 150 visokih oficirjev JA ranga od majorja do polkovnika, pretežno srbske in črnogorske narodnosti. Ti oficirji so bili izbrani s strani GŠ JA za poveljevanje nekaterim enotam v Sloveniji in na Hrvaškem. Nadomestili naj bi nezanesljive starešine v teh enotah, ki so se ob akciji JA proti Sloveniji izkazali za nesposobne in premalo odločne.

narodna komisija Rdečega križa, ki opravlja ustrezen nadzor na tem področju.

Predsednik Milan Kučan je izjavil, da vse to ni le njegova kapitulacija, temveč od vseh, in vprašal, ali smo s tem kaj pridobili. Nekaj mrtvih, nekaj ranjenih in škode za tri (3) milijone dolarjev. Na to izvajanje ga je Van den Broek resno opozoril.

Pozno v noč je sledilo plenarno zasedanje, na katerem so sodelovale vse delegacije¹⁰ in ki mu je sledila tiskovna konferenca, na kateri je bila predstavljena Brionska deklaracija.¹¹

3. Vodenje varnostne akcije umika enot JLA iz Republike Slovenije preko Luke Koper

Uvodoma naj spomnim, da je bilo poletje 1991 zelo intenzivno in delovno na varnostno-obrambnem in diplomatskem področju. Politični vrh in obrambno-varnostne strukture so se morali organizirati za pogajanja s predstavniki SFRJ in zlasti JA, za katero je zvezno predsedstvo dne 18. julija 1991 sprejelo sklep o umiku enot JA iz Republike Slovenije.¹² Sledila so mnoga pogajanja na lokalnih ravneh s predstavniki vojašnic JA glede deblokade, morebitnega vračanja zasežene orožja in materialnih sredstev ter glede prevzemanja nepremičnin od enot JA s strani poveljstev TO. Zgodila se je seveda vrsta namišljenih in seveda tudi realnih konfliktov med pripadniki JA ter njihovimi družinskimi člani z lokalnim prebivalstvom, kar nas je dodatno zaposlovalo zlasti v varnostnem sektorju. Treba je omeniti še prisotnost opazovalcev ES (bele uniforme), ki so spremljali uveljavljanje določb Brionske deklaracije v realnem življenju. MZZ RS je koordiniralo aktivnosti in prisotnost predstavnikov RS ter spremljevalcev z več ministrstev. Že 23. julija 1991 so se pričele priprave v enotah JA za umik z območja Republike Slovenije, in sicer enote iz 14. korpusa na območje Republike Bosne in Hercegovine, enote iz 31. korpusa pa na območje Republike Srbije. V sklepu predsedstva SFRJ je bil določen trimesečni rok za premik vseh enot JA, to je 18. oktober 1991.

V pogajanjih, ki so sledila v Ljubljani, Zagrebu in v Beogradu v dokaj zgoščenih terminih, smo pogajalci Republike Slovenije bili:

- Miran Bogataj, univ. dipl. prav., namestnik ministra za obrambo – vodja po-

¹⁰ Razprave nisem zapisoval, ker o tem obstaja stenogram.

¹¹ <http://web.archive.org/web/20050914061153/http://www.uvi.si/10let/pot/osamosvojitveni-dokumenti/brionska-deklaracija/>

¹² Sklep o umiku JA iz Republike Slovenije je bil sprejet na predlog dr. Janeza Drnovška in generala Veljka Kadjevića. Za sklep je glasovalo šest članov zveznega predsedstva, eden je bil vzdržan in proti je glasoval Stjepan Mesić, predsedujoči in član predsedstva iz Republike Hrvaške. Določen je bil trimesečni rok za popoln umik enot JA iz Republike Slovenije.

- gajalske skupine,
- spec. Bogomir Brvar, namestnik ministra za notranje zadeve (navzoč od 3. srečanja dalje),
- mag. Boris Žnidarič, pomočnik ministra za notranje zadeve,
- Pavle Svete, univ. dipl. prav., namestnik ministra za zakonodajo,
- major Dominik Grmek, RŠTO,
- Stane Praprotnik, ministrstvo za obrambo,
- Peter Zupan, ministrstvo za obrambo.

Pogajalsko skupino JA pa so sestavljali različni pogajalci. V Zagrebu predstavniki 5. vojaškega območja:

- generalpodpolkovnik Andrija Rašeta,
- polkovnik Miodrag Cokić,
- kapetan bojne ladje Blagoje Četković,
- polkovnik Mile Žakula,
- prevajalec Darko Mitrović.

V Beogradu in v zaključni fazi pogajanj pa predstavniki Zveznega ministrstva za obrambo SFRJ:

- admiral Ljubivoje Jokić – vodja,
- polkovnik Konstantin Arsenović,
- polkovnik Stevan Dozet,
- polkovnik Ratko Kukić,
- polkovnik Lazar Veljković,
- polkovnik Dragan Vukosavljević in
- podpolkovnik Nebojša Cvetković.

Na sestanku v Beogradu dne 15. oktobra 1991 v času od 13.30 do 17. ure sta pogajalski skupini Republike Slovenije in zveznega sekretariata za obrambo postavili organizacijsko-operativne temelje za popoln umik preostanka enot in bojne tehnike z območja Republike Slovenije.¹³ Na teh pogajanjih smo tudi prvič predlagali, da se umik izvede preko Luke Koper, kar je jugoslovanska stran tudi sprejela zaradi vse večjih in obsežnejših bojnih spopadov na območju Republike Hrvaške. Pred tem so bile omenjane možnosti umika preko Trsta in Madžarske. V obdobju od 15. pa do 18. oktobra je bilo tudi več pisnega komuniciranja med vodjema pogajalskih skupin, o čemer smo bili člani obveščani.

¹³ Zaključni sa razgovora delegacija Republike Slovenije i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu u Beogradu dana 15. oktobra 1991 godine, podpisnika Miran Bogataj in admiral Ljubivoje Jokić, 4 strani.

19. oktobra 1991 ob 20.30 se je v prostorih Republiškega izvršnega sveta (danes Vlade RS) v Gregorčičevi ulici v Ljubljani sestala razširjena koordinacija,¹⁴ ki je med drugim obravnavala tudi zaključno dejanje odhoda JA iz Republike Slovenije. Na tej seji sem bil imenovan za poveljnika operativne akcije in s polk. Kuzmo, nam. v. d. nač. RŠTO, sva nato v prostorih RŠTO ob 22.40 napisala odredbo, s katero je bila imenovana komisija za izvedbo tega zaključnega dejanja na poti v suverenost Republike Slovenije.¹⁵ Podpisniki tega akta so bili oba ministra in v. d. načelnika RŠTO. Vso logistično podporo in širše varovanje območja Luke Koper so nam zagotavljale strokovne službe in enote milice/policije UNZ Koper. Pri pregledu oborožitve in drugih materialnih sredstev JA so sodelovali pripadniki 4. PŠTO.

Iz pristanišča v Kopru se je JA začela umikati 20. oktobra 1991, kot zadnji dan umika pa je bil določen 25. oktober 1991. Že 21. oktobra je v Luko Koper prvič priplula vojaška ladja Galeb, ki je na krov sprejela nekaj čez tisoč vojakov JA. V naslednjih dneh so v Koper pripluli še črnogorski trajekt Sveti Štefan in dve vojaški transportni ladji. 25. oktobra sta v Koper pripluli tudi malteški trajekt Venus in vojaški trajekt PO-9, ki sta vkrcala še zadnje vojake JA, ki so ozemlje Slovenije zapustili istega dne ob 23.46, ladja Venus pa je nato slovensko teritorialno morje zapustila v prvih minutah 26. oktobra 1991.

V akciji, ki je trajala od 20. do 26. oktobra 1991, je na naši strani sodelovalo 8 članov poveljstva, od tega 2 iz RŠTO, ostali iz milice, 58 pripadnikov Posebne enote milice UNZ Koper, 22 pripadnikov Specialne enote milice, 28 pripadnikov specialne enote 30. razvojne skupine TO in 4 pripadniki PŠTO Primorske, 4 pripadniki varnostno-informativne službe in 20 pripadnikov varnostne službe Luke Koper. To, po svojem namenu in strukturi sestavljeno moštvo, je bilo neposredno podrejeno poveljstvu akcije.

Soočali smo se s provokacijami in z nespoštovanjem dogovora o iznosu osebne oborožitve in odvozu 200 kosov nebojnih vozil JA, vendar provokacijam nismo nasedali. Svoje delo smo opravili strokovno in etično – profesionalno. Naj ob tem omenim še resno grožnjo Kopru in prebivalcem Kopra, ki jo je že prvega dne povzročilo vplutje rušilca JVM z imenom Koper. Z odločnim pogajanjem smo dosegli njegovo izplutje in nemoteno vkrcavanje pripadnikov JA na šolsko ladjo Galeb.

¹⁴ Bavčar, Janša, Slapar, Brvar, Bogataj, Koprivnikar, Žnidaršič, Zupan, Klemenčič, Lovšin, Žnidarič in Kuzma.

¹⁵ Sestava komisije:

- predsednik Boris Žnidarič,
- član Anton Vereš,
- član Franci Knaflič,
- člani komisije območja Obale.

Z UNZ Koper so sodelovali načelnik Janko Sever, Vasilij Koprivc, Ivo Lenarčič, Branka Mavser, Fabio Steffe, Danilo Ražman, Andrej Furlan, Drago Ferš, Miklavž Lukman, Mirko Slukan, Ivan Maras in še kdo.

Gotovo so nam še pred očmi prizori zmede in neorganiziranosti politično izrabljene in vojaško poražene JA tistega večera 25. oktobra 1991, ko se je iztekal že tako pretečen datum moratorija po Brionski deklaraciji za umik JA, zato sem nekaj po 23.30 ukazal generalu Pavlovu, da nemudoma zaključi z vkrcavanjem vozil in vojaštva, ker morajo do 24. ure zapustiti teritorij Republike Slovenije. Ukaz sem trikrat ponovil iz BOV-a milice. Pripadniki JA so se vkrcali na obe ladji do 23.45.¹⁶ Opolnoči so se po vsej Sloveniji oglasile sirene in zazvonili so cerkveni zvonovi. To je bila simbolna oznanitev: Slovenija je suverena in neodvisna država!

26. oktobra 1991 ob 01.00 sem postrojenim miličnikom oz. takrat že policistom, pripadnikom TO in drugim izrekel pohvalo in zahvalo za požrtvovalno, predano in odlično opravljeno delo.¹⁷

Že ob 10. uri tega istega dne, tj. 26. oktobra 1991, je bila v Kopru proslava s častnim postrojem enot policije in TO ter s predajo poročila takratnemu predsedniku Predsedstva Republike Slovenije Milanu Kučanu. Vendar, to je bilo dan po tem, ko je bila vojna in varnostna naloga umika JA iz Slovenije že uspešno in učinkovito opravljena in ko smo že deset ur slavili svojo zmago in suverenost.

ZAKLJUČEK

V pričujočem sestavku sem imel namen obuditi nekaj ključnih dogodkov, ki so javnosti morda malo manj znani, so pa bili za dosego strateškega cilja slovenskega naroda zelo pomembni. Ne le najvišji predstavniki naše republike, ki so zastopali naše nacionalne interese iskreno in po najboljših močeh, temveč tudi mnogi drugi, na strokovnih in drugih področjih, smo svoje naloge opravljali vestno in odgovorno. Proces osamosvojitve nikakor ni bil preprost in samoumeven. Spomniti je treba, da se je v tistem času zgodilo kar nekaj razpadov kompleksnih večnacionalnih sistemov (SSSR) oziroma združitve obeh Nemčij v ZRN, tako da niti ES niti svetovne velesile v prvi fazi niso bile naklonjene razpadu Jugoslavije. Vendar, zmagala je trdna volja in odločenost ter vizija nadaljnega razvoja nacije in narodov, živčih v samostojni in neodvisni Republiki Sloveniji, ki je z mednarodnim priznanjem postala tudi suverena država.

¹⁶ Po naših operativnih evidencah, vodenih na kraju samem, se je v času od 21. do 25. oktobra 1991 iz Slovenije umaknilo cca 3200 pripadnikov, ki so odpeljali cca 210 vozil, zadržali pa smo 83 vozil.

¹⁷ Poročilo o vodenju operativne akcije v Kopru, Ministrstvo za notranje zadeve, števil. 0021-2-Z-701/91, z dne 30. oktobra 1991, 4 strani, podpisani mag. Boris Žnidarič.

Častni pozdrav zastavi Republike Slovenije ob doseženi suverenosti, v Luki Koper, 26. oktober 1991 ob 01.00 (1). V ospredju Boris Žnidarič.

Pregled enote, Koper, 26. oktober 1991 ob 01.00. V ospredju Boris Žnidarič.

Zahvala članom poveljstva operativne akcije Luka Koper, 26. oktober 1991 ob 01.00 (1).

Zahvala članom poveljstva iz vrst TO, Luka Koper, 26. oktober 1991 ob 01.00 (2).

V ospredju Boris Žnidarič.

Vse štiri fotografije je posnel Zdravko Primožič, hrani pa jih Fabio Steffe.

Dr. Alojz Šteiner

Nekaj posebnosti osamosvojitvene vojne na območju Pomurja leta 1991

Dr. Alojz Šteiner

Dr. Alojz Šteiner je upokojeni general-major iz Murske Sobote. V teritorialno obrambo je bil vključen leta 1978, v stalni sestavi teritorialne obrambe se je zaposlil februarja 1979. Je eden od organizatorjev Manevrske strukture narodne zaščite v Pomurju in aktivni udeleženec osamosvojitvene vojne. V teritorialni obrambi in Slovenski vojski je opravljal različne štabne in poveljniške dolžnosti. Od maja 2009 do februarja 2012 je bil načelnik Generalštaba Slovenske vojske. Vojaško kariero je januarja 2014 končal kot obrambni predstavnik Slovenije pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi na Dunaju. Upokojen je od aprila 2014. Od leta 2014 je predsednik Zveze slovenskih častnikov. Za domoljubne in veteranske organizacije je uredil več zbornikov. Leta 2015 je izdal znanstveno monografijo o Slovenski vojski.

UVOD

Ob tridesetletnici osamosvojitve Slovenije in osamosvojitvene vojne je treba izpostaviti, da tudi na primeru Pomurja velikokrat zasledimo nepopolno ali napačno opisovanje dogajanj v tistih prelomnih časih. Žal tudi v šolskih učbenikih, kar pomeni, da zanamcem ne zapuščamo nedvoumne slike o tem, kako smo prišli do svoje države, pa tudi ne o njenem zavarovanju ter delovanju obrambnih sil in struktur, ki so to podpirale. To je pomembno tudi zaradi tega, ker v Prekmurju in Prlekiji zasledimo nekatere značilnosti vojne in agresije na Slovenijo, ki drugod

niso tako prepoznavne.

V prispevku najprej navajam vire, ki opisujejo in analizirajo potek osamosvojitvene vojne v Pomurju leta 1991, in ugotovitve, kako je to prikazano v šolskih učbenikih in ostali izobraževalni literaturi. Temu sledijo opisi strani v spopadu v Pomurju in njihove namere v vojni leta 1991. Za nadaljnje opisovanje vojnih dogodkov v pokrajini je uporabljen kronološki pristop na levem in desnem bregu reke Mure. Zaključujem z epilogom, ki se nanaša tudi na obžalovanja vredne žrtve. Vsebina, obravnavana v prispevku, in priložene slike so bile 21. junija 2021 v Domu kulture Ljutomer predstavljene na javni prireditvi z naslovom Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije. Prispevek je oblikovan kot neke vrste opomnik, ki bi lahko bil v prihodnje v pomoč pri poučevanju sodobne slovenske zgodovine v šolah. Menim namreč, da realno prikazovanje slovenskih vojnih dogajanj ni nič manj protivojno kot običajno mirovništvo.

OSAMOSVOJITVENI PROCESI IN VOJNA ZA SAMOSTOJNO SLOVENIJO V POMURJU V PISNIH VIRIH IN UČBENIKIH

Osamosvojitveni procesi in vojna za samostojno Slovenijo so v Pomurju obdelani v številnih delih in z različnih zornih kotov. Pri virih s slovenske strani je treba omeniti: (1) Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo iz leta 2011 – diplomsko delo Habulin; (2) Zgodovina pomurske policije in orožništva, 2014 – zbornik; (3) Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, 2015 – zbornik; (4) Teritorialna obramba Vzhodnoštajerske pokrajine (7. PŠTO) v vojni za Slovenijo 1991, 2015 – magistrsko delo Horvat; (5) Spomini ne zbledijo – pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju, 2016 – zbirka Durič in Roudi; (6) Pomurje je gorelo modro, 2018 – zbornik 1. in 2. del in e-knjiga z dokumenti in filmi; (7) Občina Lendava v soju osamosvojitvene vojne 1991, 2021 – zbornik; (8) Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne, 2021 – zbornik; (8) Objavljeni prispevki o osamosvojitveni vojni 1991 v počastitev 30. obletnice samostojne Slovenije – 2021 spletni portal OZZVS Murska Sobota (www.murskasobota.zvvs.si/30-let-vojne-za-slovenijo). Dodati je treba, da pri zbornikih obstajajo še tematski, ki se tudi dotikajo Pomurja, kot na primer o prizadevanjih za zavarovanje slovenskih meja, vezistih, mednarodnih opazovalcih in drugi.

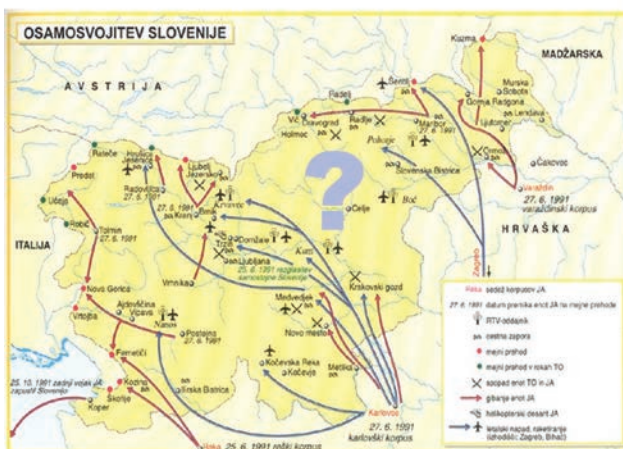
V Pomurju so dostopni tudi viri z nasprotne strani. Pri tem je treba najprej navesti dokumente JLA z Okrožnega sodišča v Murski Soboti in sodnega procesa proti generalmajorju Vladu Trifunoviću, poveljniku 32. korpusa JLA, in polkovniku Berislavu Popovu, komandantu 32. mehanizirane brigade JLA. Obstajajo pa tudi dokumenti iz varaždinskega 32. korpusa JLA, pridobljeni preko izmenjave z Republiko Hrvaško¹⁸. Od ostalih virov pa naj omenim še monografijo Konrada Kolška, komandanta 5. vojaškega območja JLA – Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991 iz leta 2001.

Ob tridesetletnici se pojavlja tudi vprašanje, kako je osamosvojitvena vojna prikazana v **šolskih učbenikih in ostali izobraževalni literaturi**. Ta slika po moji oceni žal ni tako optimistična. Kako je predstavljena slovenska osamosvojitvena vojna na zgodovinskih šolskih zemljevidih, je razvidno iz priložene slike¹⁹ in grafike na njej. Za primer pokrajine Pomurja povsem napačno in nepopolno. Žal je tako tudi v šolskih učbenikih, kar pomeni, da zanamcem ne zapuščamo nedvoumne slike o poteku in delovanju obrambnih sil in struktur, ki so te podpirale.

¹⁸ Ti dokumenti se od tistih na sodišču razlikujejo predvsem v tem, da vsebujejo tudi zapise v operativne dnevnike in operativne karte o poteku in vodenju vojaškega delovanja, česar v dokumentih na sodišču ni najti.

¹⁹ Za primerjavo sem pregledal več zgodovinskih atlasov za osnovno šolo po letu 1999, šolske zgodovinske atlase (Državna založba Slovenije) iz let 1994, 1996 in 2002, Zgodovinski atlas (Mladinska knjiga) iz leta 2009, Mali zgodovinski atlas (založba Modrijan) iz leta 2006 idr. Veliki atlas svetovne zgodovine (Državna založba Slovenije) iz leta 1999 od slovenskih prelomnih dogodkov omenja plebiscit, 10-dnevni oboroženi odpor, razglasitev samostojnosti in sprejem Slovenije v OZN.

KAJ UČIMO O OSAMOSVOJITVENI VOJNI 1991?

DAN	DATUM
TOREK	25. 6. SKUPŠČINA
SREDA	26. 6. PROSLAVA
ČETRTEK	27. 6. NAPADI JLA (I. F)
PETEK	28. 6. BOJI IN LETALSTVO
SOBOTA	29. 6. ALARMI
NEDELJA	30. 6. ALARMI
PONEDELJEK	1. 7.
TOREK	2. 7. NAPADI JLA (II. F)
SREDA	3. 7. NAPADI IN PREMIRE
NEDELJA	7. 7. BRIONSKA DEKLARACIJA

V Sloveniji sta se uveljavila izraza osamosvojitvena vojna in vojna za samostojno Slovenijo. V virih nasprotne strani pa vojaška intervencija in 10-dnevna vojna v Sloveniji²⁰. Kot zanimivost navajam, da naziv 10-dnevne vojne uporablja tudi večina slovenskih šolskih učbenikov²¹. To je svojevrsten paradoks, ki ločuje osamosvojitveni proces od njenega vojaškega zavarovanja takoj po razglasitvi samostojnosti.

ZNAČILNOSTI POMURJA, STRANI V SPOPADU IN NJIHOVE NAMERE

Izraz **Pomurje** se je za pokrajino ob Muri v nekdanji republiki skupne jugoslovanske države začel uveljavljati v petdesetih letih prejšnjega stoletja kot del takratne regionalizacije Slovenije. Dokončno pa je bil uveljavljen skozi procese decentralizacije ob koncu sedemdesetih, ko je bila v Sloveniji politično in administrativno oblikovana pokrajina Pomurje in je tako zajela tudi obrambno področje. Z izrazom Pomurje označujemo severovzhodni del Republike Slovenije, ki vključuje območja tako na levi kot tudi na desni strani reke Mure. Vključuje nižinski svet Ravensko in Dolinsko na levi in Mursko polje ter Apaško polje na desni strani Mure. V hriboviti svet sodita na levi strani Goričko in Lendavske gorice ter na desni strani Radgonsko-Kapelske in Ljutomerske gorice. Geografsko to območje tako zajema Prekmurje, severni del Prlekije in severovzhodni del Slovenskih goric v številni Apaško polje. Pomurje na zahodu meji z Republiko Avstrijo (64 km

v Prekmurju in 23 km ob toku reke Mure) in na vzhodu z Republiko Madžarsko (102 km). Reka Mura je od Gibine naprej proti vzhodu mejna reka z Republiko Hrvaško (34 km). V Republiki Sloveniji Prekmurje spada v pomursko statistično regijo, ki je najbolj severovzhodna in najbolj ravninska regija med dvanajstimi regijami v Sloveniji. Na tem območju je 27 občin (leta 2021), ki jih v Prekmurju pokrivata upravni enoti Murska Sobota in Lendava, medtem ko sta v Prlekiji in Slovenskih goricah še upravni enoti Ljutomer in Gornja Radgona. Na območju današnjih upravnih enot so leta 1991 v Pomurju obstajale štiri občine.

Značilnosti prostorske in obrambne dimenzije POMURJA – REGIJE OB MURI

K navedenim prostorskim je treba dodati še nekaj **vojaškoobrambnih značilnosti**. Pri tem posebej izstopa Prekmurje, za katero je veljalo prepričanje, da območje, ki je 1919 nekako naknadno pridobljeno in dodano k jugoslovanskemu ozemlju, nima vojaškostrateškega pomena in temu tudi niso posvečali velike pozornosti. Če odmislimo obdobje okupacije za časa druge svetovne vojne²², primerjava kaže, da polnih šest desetletij (1920–1980) ni bilo bistvene razlike, čeprav sta se medtem zamenjali dve državi in je minil pretežni del obdobja hladne vojne. Ti pogledi in vojaškostrateška praksa so se spremenili ob koncu sedemdesetih let prejšnjega stoletja s preoblikovanjem pokrajinskih struktur slovenske teritorialne obrambe (TO) in z oblikovanjem Pokrajinskega štaba teritorialne

20 Davor (2001, str. 300) osamosvojitveno vojno v Sloveniji v primerjavi z domovinsko vojno (izvirno Domovinski rat u Hrvatskoj) označuje s kratkotrajno vojno v Sloveniji.

21 Glej učbenike Zgodovina za 4. razred gimnazije in učbenike zgodovine za srednje šole.

22 Prekmurje je bilo območje, ki je v aprilski vojni leta 1941 zasedeno s strani Hitlerjeve Nemčije in zatem predano Madžarom. Prekmurje je bila tudi prva in edina slovenska pokrajina, ki so jo od 3. do 11. aprila 1945 osvobodile sovjetske enote.

obrambe Pomurja (PŠTO Pomurja)²³. Tako so imeli v slovenski osamosvojitveni vojni pomurski in prekmurski teritorialci za sabo desetletje in več priprav, vaj in sodelovanja z milico in civilnimi oblastnimi ter zaščitno-reševalnimi enotami za obrambo pokrajine.

V JLA so leta 1991 prostor Pomurja uvrščali v t. i. vzhodno operativno smer, pogojno imenovano tudi murska smer, ki je potekala na obeh bregovih reke Mure od Hrvaške proti avstrijski in madžarski meji. Pri tem je bilo glede na prehodnost terena več taktičnih smeri, obenem pa je to prostor z majhno operativno globino, saj od juga proti severu ne presega 40 kilometrov. Na tej smeri sta se prekrivali pristojnosti obeh operativnih armadnih sestavov, in sicer 31. korpusa JLA s sedežem v Mariboru in 32. korpusa JLA s sedežem v Varaždinu. Reka Mura je bila tudi tokrat v vojaškem pogledu pomembna ločnica, saj je preprečevala vdor JLA z območja Hrvaške. Tako je bilo območje Prekmurja na levem bregu reke Mure z mejo proti Avstriji in Madžarski nekako ločeno od ostalega dela Slovenije. Na drugi strani je bilo območje na desnem bregu reke Mure na Murskem polju in v Prlekiji deležno posebej nasilnega delovanja sil JLA, ki so prihajale z območja Hrvaške.

KDO JE BIL PROTI KOMU

ALI PRISPEVEK K RAZUMEVANJU ZNAČILNOSTI OSAMOSVOJITVENE VOJNE

1. Vojna DA ali NE?
2. AGRESIJA in kdo je napadalec oz. branilec?
3. ZNAČILNOST VOJNE: (spopad nizke intenzivnosti – danes hibridna vojna)
4. TIP VOJNE: po COW*: znotrajdržavna vojna A1 (za osrednjo oblast)
5. SLOVENSKO POJMOVANJE:
 - osamosvojitvena vojna,
 - vojna za samostojno Slovenijo,
 - 10-dnevna vojna...
6. TETRAEDER KOT ZAŠČITNI ZNAK

* COW (Correlate of War/ University of Michigan)

Na primeru Slovenije zasledimo polarizacijo pri vprašanju, ali je junija in julija 1991 šlo za vojno ali ne. Pri tem pa še, kdo je kot nasprotnik bil proti komu in komu je v tej nejasnosti pripadla vloga napadalca oziroma agresorja. Vprašanje, kdo je bil agresor in kdo je začel vojno, je tudi še v marsičem nepojasnjeno in se izrablja za različne interpretacije. Če je bil termin agresije in agresorja v Jugoslaviji rezerviran za zunanji (meddržavni) napad²⁴, nekateri sklepajo, da ni šlo za agresijo. Ko k temu dodamo, da so zvezne strukture branile skupno zvezno državo, strukture nove države pa novo državo, potem je tudi zadrega o tem, kdo je sploh bil napadalec, če sta bili obe strani domnevno branilki.

Dejstvo je, da so zvezne vojaške sile za primer preprečitve osamosvojitve Slovenije uporabili na podlagi sklepa Zveznega izvršnega sveta in odloka o preprečitvi vzpostavljanja mejnih prehodov. Zvezni izvršni svet ni bil v liniji poveljevanja z vojsko in je nalogo podpore vojske delovanju državnim organom lahko dal le v izjemnih primerih, pa še to ob soglasju vrhovnega poveljstva, ki ga je predstavljalo zvezno predsedstvo. Naloge izvajanja kontrole prehodov državne meje so bile na državni ravni v pristojnosti Zveznega sekretariata za notranje zadeve (ZSNZ, sh. tudi SSUP) in Zvezne carinske uprave (ZCU sh. tudi SCU), s katerimi so hoteli suspendirati takratne tovrstne strukture v Sloveniji in jih nadomestiti z zveznimi. Zvezne strukture za to niso bile ne posebej organizirane in tudi ne pripravljene. Zato so za podporo delovanja teh organov določili mirnodobne sile JLA. Ker je ta edina razpolagala z realno vojaško silo, je v marsikaterem pogledu kot glavni izvajalec predvidenih aktivnosti delovala zvezna vojska. Na slovenski strani so pri zavarovanju mej nove države tako bili na udaru najprej miličniki in organi Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ), od 28. junija 1991 dalje Ministrstva za notranje zadeve (MNZ). Vloga njihove zaščite, podpore in samostojnega delovanja proti oklepnim kolonom JLA, ki so jih pošiljali bodisi iz vojašnic v Sloveniji ali na Hrvaškem in proti letalskim silam, pa je pripadala teritorialni obrambi Slovenije. Ta je bila od 28. septembra 1990 le pod nadzorom in vodenjem slovenskih oblasti. Še več, akt vojaškega posega junija 1991 je še bolj povezal slovenske branilce teritorialno obrambo in slovensko milico, ki sta izvajali vojaško obrambo novonastale države.

Izpostavljam, da ima slovenska osamosvojitvena vojna leta 1991 vse značilnosti spopada nizke intenzivnosti, kar bi danes označevali s hibridno vojno. V mednarodnem prostoru po COW²⁵ slovenski primer uvrščajo v znotrajdržavno vojno z

²⁴ Glej Predpisi o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah SFRJ (ZSLO, 1989, str. 21–22). Tako agresija v primeru notranjega spopada ni bila ne predvidena ne možna. Ko so omenjali nemednarodne oborožene spopade, ki potekajo na območju ene države med njenimi oboroženimi silami in odpadniškimi oboroženimi silami ali drugimi oboroženimi skupinami, pa je navedeno, da velja dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 (II protokol) iz leta 1977. To pa je v jugoslovanski praksi pomenilo oddaljevanje od obvez po celovitem spoštovanju mednarodnega humanitarnega in vojnega prava.

²⁵ COW (iz angl. *Corelate of War*) je znana členitev oziroma tipologija vojn, ki so jo oblikovali na Univerzi Michigan in jo vodijo od leta 1972 za vojaške spopade po letu 1816, dostopna pa je tudi prek podatkovne baze COW na Univerzi Harvard.

²³ Ta je deloval od začetka leta 1980 do konca leta 1990.

oznako A1 (za osrednjo oblast). Dodajam, da je tetraeder nekakšen zaščitni znak slovenskega odpora in zlasti preprečevanja prodorov oklepno-mehaniziranih sil JLA. Tam, kjer so bile te ovire tudi branjene, je prišlo tudi do vojaških spopadov, sicer pa so ovire nazorno kazale nezaželenost prihoda ali prehoda komunikacij. Glede **načrtov JLA** je nekaj zveznih dokumentov še vedno nedostopnih. Izpostavljam, da se je akt poveljevanja 5. vojaškega območja za uporabo JLA v Sloveniji imenoval Ukaz za preprečitev vzpostavljanja mejnih prehodov²⁶ in je oblikovan na dan sprejetja omenjenega odloka Zveznega izvršnega sveta. Na podlagi tega so korpusi naslednji dan izdali le operativne ukaze brigadam in drugim podrejenim samostojnim enotam, brigade pa svojim podrejenim enotam²⁷.

Potek angažiranja JLA v Sloveniji ima dve znani fazi. Prvo fazo prepoznavamo iz dostopnih načrtov (ukazov) od 26.–28. junija 1991. Temu je v praksi sledil operativni premor med 29. junijem in 2. julijem z grožnjami z letalskimi napadi in bombardiranjem vojaške in civilne, predvsem komunikacijske infrastrukture v Sloveniji. Kako je bila načrtovana druga faza, bomo celovito lahko izvedeli, ko bodo dokončno dostopni načrti JLA, če so se ohranili. Tisto, kar je bilo izvedeno od t. i. druge faze, so bili poskusi reševanja in izvlačanja blokiranih sil predvsem iz Hrvaške na mejnih prehodih in drugih lokacijah (npr. v Krakovskem gozdu). Ta faza se je zaključila 4. julija, medtem ko so sovražnosti prenehale 7. julija s sprejetjem Brionske deklaracije, kar bi lahko označevali tudi kot zaključno fazo armadne operacije.

Posebej je v primeru Slovenije treba izpostaviti zaporo državne meje proti Avstriji in Madžarski ter proti Italiji in odvzem republiških pooblastil za mejne in carinske zadeve. Naloga zapore državne meje je bila dodeljena operativni vojski, ki je za izvajanje t. i. granične službe (mejne službe, op. a.) uporabila oklepno-mehanizirane sile ob podpori letalstva. Pravila za izvajanje mejne službe do 28. junija 1991²⁸ niso vsebovala določil o možnosti uporabe oklepno-mehaniziranih sil pri nadzoru in varovanju državne meje. To seveda zgovorno priča, da je bilo pošiljanje mobilnih vojaških sil za zaporo meje izvedeno z drugimi nameni. Dodati je treba dejstvo, da armadne, pa tudi teritorialne sile niso nikoli vadile ne-

posredne zasedbe mejnih prehodov in da tudi za t. i. globinsko varovanje meje ni bila predvidena takšna sestava.

V Prekmurju je JLA imela naslednje vojaške enote: 65. obmejni bataljon s sedežem v Murski Soboti in trinajst karavli, od tega pet na meji proti Avstriji (Petanjci, Korovci, Fikšinci, Sotina in Kuzma) in osem na meji proti Madžarski (Trdkova, Čepinci, Hodoš, Prosenjakovci, Kobilje, Žitkovci, Lendavske Gorice in Pinca). Vojaška posadka v Murski Soboti je štela od 120 do 140 ljudi, na posamezni karavli pa je bilo od 20 do 25 vojakov. Skupaj je bilo tako v Prekmurju med 470 in 490 vojaških oseb JLA, ki so jih 26. junija 1991 okrepiли še s 139 vojaki iz Celja in Maribora. Od tega so jih 28 namestili v karavli na Kuzmi, preostale pa v vojašnici v Murski Soboti. Tako so sile JLA v Prekmurju štejele od 609 do 629 vojaških oseb (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 260). Za Pomurje je k navedenemu treba dodati še obmejni karavli v Gornji Radgoni in Zgornjem Konjišču iz sestave 66. obmejnega bataljona s sedežem v Mariboru, ki sta imeli skupaj z okrepitevami 88 pripadnikov JLA. Razen pripadnikov JLA je bilo v Prekmurje 27. junija poslanih še 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štirje cariniki Zvezne carinske uprave iz Beograda, ki naj bi delovali na mednarodnem mejnem prehodu na Hodošu (prav tam, str. 261). Zvezni cariniki, ki naj bi delovali v Gornji Radgoni, pa so bili nameščeni v hotelu Radin v Radencih.

Namera JLA v Pomurju je po odloku Zveznega izvršnega sveta in vojaškem ukazu JLA bila preprečitev slovenskega vzpostavljanja mejnih prehodov tako, da s poslanih okrepitevami najprej zasede in zapre mejo, oziroma kot pravi Milošević (v Šteiner, 2015, str. 98), vzpostavi režim okrepljenega varovanja državne meje in

26 Originalni naziv dokumenta JLA je *Naredjenje za sprečevanje uspostavljanja graničnih prelazov*. Dokument 5. vojaškega območja z oznako DT 29-2 nosi datum 25. 6. 1991, naslovljen pa je na 13., 14., 31. in 32. korpus JLA in 580. mešana artilerijsko brigado.

27 To lahko razberemo iz ukaza komandanta 32. korpusa JLA, ki nosi naziv Op. št. 1 v dokumentu SP 43-411, z dne 26. 6. 1991, in se v originalu nanaša na »zatvaranje-preuzimanje graničnih prelazov«.

28 Marijan (2001, str. 301) navaja, da so (še)le 28. junija 1991 sprejeli pravila bojnega delovanja OME (izvirno se je dokument ZSLO – Uprave oklepnih in mehaniziranih enot (Interno, št. 697) imenoval *Uputstvo o upotrebi oklepnih in mehaniziranih jedinica u vanrednim prilikama*). Navodilo je predvidevalo uporabo teh sil za: zavarovanje meje, okrepljeno zavarovanje vojnih objektov, sodelovanje pri zavarovanju gospodarskih, družbenih in drugih pomembnih objektov, nadalje blokade območij, postavljanje barikad in ovir na komunikacijah in ulicah, izvidovanje območij, demonstracijo sile, razbijanje rušilnih demonstracij, odkrivanje, razbijanje in uničevanje diverzantskih, odporiških, terorističnih in drugih skupin, iskanje in preiskave na terenu, blokiranje in uničevanje nasilnih skupin, zatrtje oborožene vstaje in preprečevanje državljanske vojne.

odpravi slovenske mejne prehode v Dolgi vasi, na Hodošu, v Kuzmi, v Gederovcih in Gornji Radgoni. Obenem je bilo predvideno, da ostane odprt le meddržavni mejni prehod Hodoš, kjer bi se lahko prehajalo mejo z Madžarsko in bi ga kontrolirali zvezna policija in carina. Poleg tega bi v Gornji Radgoni verjetno še naprej delovala izpostava zvezne carinske uprave. Ostale meddržavne in maloobmejne prehode naj bi zaprla JLA z mejnimi enotami in okrepitevami iz enot mariborskega in varaždinskega korpusa (Milošević v Šteiner, 2015, str. 93).

NAMERE JLA – POMURJE (I. FAZA)

Dinamika delovanja JLA je bila predvidena tako, da se 26. junija 1991 izvede dovajanje vojaških okrepitev JLA in opravi predhodna vojaška izvidovanja, 27. junija zasede mejne prehode in izvede zapora meje tudi ob pomoči sil z območja Hrvaške ter 28. junija vzpostavi nov mejni režim. Ko so v JLA ugotovili, da zadeve ne potekajo po načrtu, so začeli predvideno delovanje spreminjati. Tako so proti Prekmurju poslali še dodatne oklepne sile, ki so 28. junija poskušale priti do mednarodnega mejnega prehoda v Dolgi vasi in Gederovcih, in sicer po tem, ko so se sile JLA, ki so predhodno poskušale prehoda blokirati in zapreti, na teh objektih že predale.

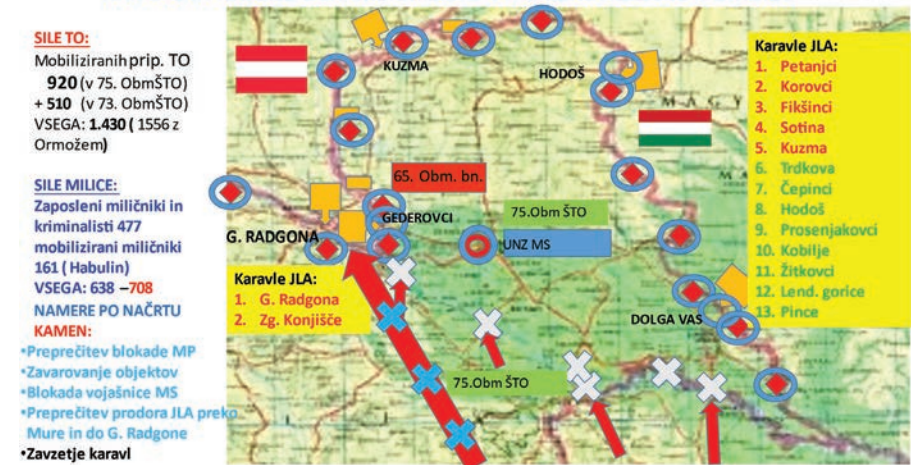
V prvem delu izvajanja nalog JLA v Sloveniji je bil iz 32. korpusa z območja Hrvaške angažiran 301 pripadnik JLA s 63 vozili, od tega 36 oklepnimi. V drugem delu, po 2. juliju, pa še dodatnih 138 pripadnikov JLA s 26 oklepnimi in 5 drugimi vozili. S tem število angažiranih iz 32. korpusa z območja Hrvaške znaša okrog 440 pripadnikov in 89 vozil, od tega 62 oklepnih (Milošević v Šteiner, 2015, str. 97). Skupno število vojaških oseb JLA, ki so bile vključene v delovanje proti slovenskim obrambnim silam v osamosvojitveni vojni, tako v Pomurju znaša okoli 1150.

Z izrazom **slovenske obrambne sile** vključujem poleg pripadnikov teritorialne obrambe tudi pripadnike takratne slovenske milice vključno z njihovimi neuniformiranimi kolegi pri opravljanju bodisi vojnih nalog bodisi nalog, ki so v današnjem času v pristojnosti policije.

Slovenija je imela variantno razdelan **obrambni načrt**, ki je nosil oznako Kamen (1–4)²⁹, vodenje delovanja pa je bilo v pristojnosti pokrajinskih štabov za TO in pokrajinskih koordinacij na združeno taktični ravni in Republiškega štaba za TO in Republiške koordinacije na državni, tj. strateški ravni. Slovenski pristop k angažiranju je slonel na mobilizaciji rezervnih sil in strateškem razvoju struktur po mobilizaciji, ki se je začela 24. junija 1991 in nadaljevala ves čas spopadov glede na dostopnost oborožitve za slovenske obrambne sile.

V pripravah na osamosvojitve se je Slovenija z Zakonom o obrambi in zaščiti aprila 1991 sicer deklarativno odpovedala predhodnemu sistemu splošne ljudske obrambe in političnemu upravljanju z njim. Vendar je večina struktur tako oblastnih kot obrambnih sil, njihove povezanosti in pripravljenosti ostala in za sabo imela izkušnje iz predhodnih priprav ter vojaških in kriznih vaj. To se je odražalo tudi v dobrem sodelovanju in funkcioniranju v osamosvojitveni vojni. Vojaška reorganizacija in ukinitve občinskih štabov teritorialne obrambe mesec dni pred vojno bi lahko bila usodna za izhod vojaškega spopada, vendar je ob tej reorganizaciji ohranjena struktura teritorialnih sil in značilnosti njenega delovanja na matičnem prostoru.

NAMERE IN NALOGE OBRAMBNIH SIL RS V PRIMERU AGRESIJE- POMURJE

²⁹ Med pomembne načrte na slovenski strani bi lahko šteli še načrte varovanja pomembnih objektov oziroma kritične infrastrukture (oznaka B-2), načrt zavzetja skladišč JLA, v katerih sta bila oborožitev in strelivo TO (oznaka Nabava), in načrt ravnjanja s prebeglimi in zajetimi zveznimi pripadniki (oznaka Jezero).

Za **namere in naloge obrambnih sil v Pomurju** je značilno, da sta za vodenje teritorialne obrambe od junija 1991 delovala 75. območni štab TO v Murski Soboti za območje takratne murskosoboške in lendavske občine in 73. območni štab Ljutomer za območje ljutomerske in gornjeradgonske ter dodane ormoške občine in tamkajšnjih teritorialnih enot. V vseh občinah so delovali še upravni organi za obrambne zadeve in posebna struktura organov za notranje zadeve z milico, današnjo policijo. Uprava za notranje zadeve (UNZ) za območje Pomurja s sedežem v Murski Soboti je imela poleg svoje sestave podrejene štiri postaje milice, ki so pokrivalo občine Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota ter posebno postajo prometne milice. V sestavi postaj milice so bili tudi oddelki milice. Na mejnih prehodih so delovale postaje mejne milice v Gederovcih, Dolgi vasi, Gornji Radgoni, Hodošu in Kuzmi (Habulin, 2011, str. 10). V milici so bile tako imenovane vojne in posebne enote milice, sestavljene iz zaposlenih miličnikov in miličnikov iz rezerve. Skupaj je bilo v Pomurju junija 1991 zaposlenih 477 miličnikov in kriminalistov in v vojne enote razporejenih še dodatnih 161 miličnikov v rezervi. Neposredno pred vojno je bilo tako na območju UNZ Murska Sobota okoli 640 oseb, bodisi uniformiranih bodisi v civilu, ki so delovali kot kriminalisti, in dodatno civilno podporno osebje (prav tam, str. 11).

Začetna mobilizacija enot TO v Pomurju se je začela 24. junija in zaključila 27. junija 1991, ko je imel murskosoboški štab na razpolago 920 pripadnikov TO, razporejenih v 19 enot, razmeščenih v 22 krajih v Prekmurju, in eno na varovanju učnega centra TO v Pekrah pri Mariboru (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 265). Ljutomerski štab pa je imel po mobilizaciji na razpolago 638 teritorialcev, od tega 129 v občini Ormož (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 173–174). Skupaj je imela teritorialna obramba v pokrajini ob Muri neposredno pred začetkom vojne okrog 1430 teritorialcev.

Namera organov za notranje zadeve in milice je bila zagotovitev normalnega delovanja služb in javnega reda tudi v razmerah nove države. Njihove naloge so bile povezane z zagotavljanjem javnega reda in miru, preprečevanjem in preiskovanjem kaznivih dejanj, zagotavljanjem nemotenega prometa in reševanja prometnih nezgod, poleg tega pa še z izvajanjem nalog na mejnih prehodih, povezanih s prehodi meje in zavarovanjem njihovega delovanja (Horvat v Šteiner, 2015, str. 130–131). Na mejnih prehodih so 26. junija 1991 odstranili jugoslovanske zastave in izobesili slovenske ter postavili slovenske napisne table (prav tam). Dodajam, da so v istem času na meji med Slovenijo in Hrvaško postavili mejne kontrolne točke. Takšna je bila postavljena v Središču ob Dravi v občini Ormož, medtem ko na meji s Hrvaško v Pomurju takrat ni bila predvidena še nobena.

Namera teritorialne obrambe je bila izvajanje vojaške obrambe v primeru agre-

sije na državo in izvedba nalog iz načrtov za uporabo enot TO v vojni, načrtov za zavarovanje meje in načrtov za zavarovanje objektov, oblikovanje sprejemnih centrov za pripadnike JLA in izvedba načrtov za oviranje in blokade. Z začetkom vojne pa so se temu prilagajale tudi naloge, ki so v Pomurju zajemale preprečitev prodora JLA na smereh napada, blokada vojašnice v Murski Soboti, preprečitev blokade oziroma zavzetja mejnih prehodov s strani JLA, zavarovanje pomembnih objektov in mostov na reki Muri in zavzetje karavla ter vzpostavitev varovanja meje s strani slovenskih obrambnih sil.

Pomembna je bila tudi podpora obrambnim silam. Ta je potekala preko upravnih organov za obrambne zadeve, civilne zaščite in ostalih organov občinskih uprav. Milošević (v Šteiner, 2015, str. 100) posebej izpostavlja sodelovanje milice in civilnih organov, ki so bili zadolženi za postavljanje ovir na območju bojnega delovanja, sodelovanje s PTT (poštno podjetje) in s podjetjem Elektro Maribor pri odklopu elektrike vojaškim objektom na zahteve območnih štabov. Dodaja, da so imeli zelo pomembno vlogo tudi občinski odbori Rdečega križa, ki so oskrbovali zajete ali prebegle vojake JLA in jim priskrbeli civilna oblačila in obutev. Spremili so jih na vlak ali pa jih predali staršem, ki so prišli ponje. Posebej uspešno je bilo tudi delo upravnih organov za obrambne zadeve pri izvajanju mobilizacije (prav tam).

VOJNA DOGAJANJA V PREKMURJU IN NJENE ZNAČILNOSTI

Pri opisu **poteka vojne v Prekmurju** je treba izpostaviti, da je do prvega resnega konflikta prišlo že 26. junija 1991 zjutraj na mejnem prehodu na Kuzmi. Ko so zamenjevali jugoslovansko zastavo s slovensko, je skupina vojakov JLA zasedla položaje ob obmejnem prehodu in od miličnikov zahtevala, naj se predajo, predajo pa naj tudi orožje. Do oboroženega spopada tega dne ni prišlo.

Na prvi dan vojne za Slovenijo, 27. junija, je JLA v Prekmurju poskušala zasesti mejne prehode Gederovci, Kuzma, Dolga vas in Hodoš in z njih odgnati slovenske miličnike in carinike. Premiki enot JLA na mejne prehode so izvedeni bodisi peš bodisi z vozili ali s helikopterskimi prevozi iz murskosoboške vojašnice. Preden pa so enote JLA obkolile mejne prehode, so slovenske strukture na položaje za blokado razvrstile težke delovne stroje, tovornjake in cisterne, ki sta jih zagotovila upravna organa za obrambo občin Murska Sobota in Lendava. Proti mednarodnim mejnim prehodom so bile napotene tudi enote TO, da bi jih zavarovale in izvedle oviranje na položajih ob prehodih. To je pomenilo obkolitev enot JLA, ki so pred tem polkrožno obkolile objekte na mejnih prehodih. Slovenskim branilcem so pri vzpostavljanju ovir pomagali tudi okoliški prebivalci, poleg tega pa so

jim pomagali pri zagotavljanju primernih bivalnih razmer in jim nosili celo hrano in priboljške. Prav tako je bila blokirana vojašnica v Murski Soboti in obkoljena s teritorialci in miličniki.

Prvega dne vojne so spopadi potekali ob vojašnici v Murski Soboti, zatem v Gederovcih, ko so slovenski branilci pri mednarodnem mejnem prehodu odprli ogenj na enote JLA, ki ga je blokirala. Tudi na Hodošu je prišlo do spopada na mejnem prehodu, kjer je enota JLA poskušala ob napadu zasesti mejni prehod. Ko so slovenski branilci odgovorili s streljanjem, so se napadalci ponoči umaknili na karavlo Hodoš. Mednarodni mejni prehod v Dolgi vasi so enote JLA dopoldne obkolile in blokirale prehod, zahtevale predajo mejnega prehoda in orožja ter umik z njega, česar pa slovenski miličniki niso naredili. Ko so enote TO in milice obkolile položaje enot JLA, ki so blokirale mejni prehod, je bilo v popoldanskem času opravljenih več pogajanj med TO in JLA o pogojih predaje enot JLA, ki pa niso dala želenih rezultatov. Tako so bili tega dne vsi mejni prehodi v Prekmurju proti Madžarski in Avstriji pod nadzorom struktur nove slovenske države (Habulin 2011, str. 22). Začasno zasedeni in zaprti so bili le maloobmejni mejni prehodi proti Avstriji v Fikšincih, Kramarovcih in Sotini.

Drugi dan vojne, 28. junija, se je odločal izhod agresije na Slovenijo tudi v Prekmurju, saj je JLA predvidevala zaključiti začeta in predvidena delovanja, nadomestiti zamujeno in prevesti tehtnico vojaškega uspeha na stran zveznih sil. Tega dne je JLA uporabila tudi vojaško letalstvo za napade na objekte in cilje slovenskih branilcev ter v Prekmurju poskušala s poslanimi oklepnimi enotami z obmo-

čja Hrvaške ponovno zasesti prehoda v Gederovcih in Dolgi vasi.

Prodor proti Gederovcem ni bil možen zaradi blokirane mostu preko Mure v Petanjcih. Poleg tega sta se dva voda vojakov JLA, ki sta ponoči ostala v blokadi prehoda v Gederovcih, zjutraj predala enotam TO. Zatem so slovenske obrambne sile zavzele tudi karavli Petanjci in Fikšinci ter zajele tamkajšnje vojake. Pri tem je na karavli v Petanjcih prišlo tudi do streljanja.

V Dolgi vasi so se v jutranjih urah pogajanja o predaji enot JLA nadaljevala. Ker so oficirji JLA s predajo zavlačevali, so miličniki na mejnem prehodu izstrelili nekaj opozorilnih strelcev, zatem so se pripadniki enote JLA predali z orožjem vred. Kasneje pomoč oklepne enote iz Varaždina in preboj preko mosta v Petišovcih ni uspel, tudi zaradi živega ščita hrvaških prebivalcev v Murskem Središču, in mejni prehod Dolga vas je bil dokončno osvobojen. Tega dne je bila zavzeta tudi karavla JLA v Pincah.

Na Kuzmi se je enota JLA, ki je že drugi dan poskušala blokirati mejni prehod, prav tako znašla v obkolitvi s strani miličnikov na prehodu in teritorialcev izza položajev zvezne vojske. Pozivali in pogajali so se o predaji. Ker se niso hoteli predati in so se začeli pomikati proti karavli Kuzma, je bil izstreljen opozorilni strel nad glave vojakov. Prišlo je do predaje pripadnikov JLA, ki so blokirali mejni prehod. Mejni prehod Kuzma je bil ves čas odprt, karavla Kuzma pa je bila blokirana. Še isti dan je enota TO obkolila vojake v karavli Trdkova, ki so se predali brez boja.

Ko so slovenski branilci mednarodnega mejnega prehoda na Hodošu zjutraj ugotovili, da se je enota JLA ponoči umaknila s položajev ob prehodu, so blokirali karavlo Hodoš (Jonaš v Šteiner, 2015, str. 290–291). Mejni prehod je zopet normalno deloval. 28. junija 1991 so bile v Prekmurju zasedene štiri karavle JLA, in sicer v Trdkovi, Fikšincih, Petanjcih in na Pincah.

Soboška vojašnica je bila še naprej v blokadi. Murska Sobota je tega dne doživela dva letalska napada na barikade ob vojašnici, v katerih sta bila ranjena dva vojaka JLA, od katerih je eden kasneje v soboški bolnišnici umrl.

Tretji dan, v soboto, 29. junija, so slovenske obrambne sile v Prekmurju zavzele sedem preostalih karavil JLA na meji z Avstrijo in Madžarsko, in sicer Sotina, Korovci, Lendavske Gorice, Žitkovci, Kobilje, Čepinci in Prosenjakovci. Predaja teh karavil je potekala brez boja, pripadniki JLA pa so bili prepeljani v zbirne centre, od koder so vojake, preoblečene v civilna oblačila, poslali v domače kraje. Jonaš tudi navaja (prav tam, str. 289), da zavzemanje karavil ni predstavljalo posebnega problema. Začelo se je z dovažanjem potrebnih sil, ki so obkolile objekt, poveljnik enote TO ali milice pa je poveljnika karavle pozval k predaji. Pri tem so sodelovali domačini, znanci poveljnika karavle in miličniki, v nekaterih primerih celo ožji

družinski člani komandirja karavle JLA.

Četrtni in peti dan sta potekala v nekakšnem zatišju. Slovenske obrambne sile so še naprej blokirale vojašnico v Murski Soboti in karavlo na Kuzmi in na Hodošu ter nadaljevale z branjenjem ovir na mostovih preko reke Mure v Srednji Bistrici, Dokležovju in v Petanjcih. Enote TO, ki so zavzele karavle JLA, so začele opravljati službo varovanja meje z Avstrijo in Madžarsko, pa tudi z Republiko Hrvaško, kjer so v vaseh Pince Marof, Petišovci in Kot začeli vzpostavljati slovenske stražnice. V tem času so se enote TO in milice spočile in bile dodatno opremljene s protioklepnimi sredstvi in ostalim orožjem, ki jim ga je do tedaj primanjkovalo.

V Prekmurju so 2. julija enote TO na Kuzmi dobile nalogo, da zavzamejo karavlo Kuzma. Ker se kljub pozivu niso predali, je bil izvršen napad na karavlo. V boju je padel oficir JLA Stojanović, preostali vojaki pa so se predali. Tudi na Hodošu so s pogajanjimi poskušali doseči predajo pripadnikov JLA in zvezne milice. To jim kar nekaj dni ni uspelo, verjetno tudi po zaslugi zveznih miličnikov in carinikov, ki so nasprotovali predaji, tako da so se 2. julija popoldne pod grožnjo napada brez boja predali. Do drugega spopada za Vojašnico Murska Sobota kljub ukazu ni prišlo.

Vojašnica v Murski Soboti je bila edini objekt JLA, ki ga TO v Prekmurju ni zavzela. V petek, 5. julija 1991, ob 14.00 je štab TO Murska Sobota blokado pred vojašnico odstranil. V nedeljo, 7. julija 1991, je bila sprejeta Brionska deklaracija, s katero so bile pod mednarodnim okriljem zagotovljene ustavitve sovražnosti na ozemlju Slovenije in za dobo treh mesecev zamrznjene osamosvojitvene aktivnosti.

VOJNA DOGAJANJA V PRLEKIJI IN SLOVENSKIH GORICAH IN NJENE ZNAČILNOSTI

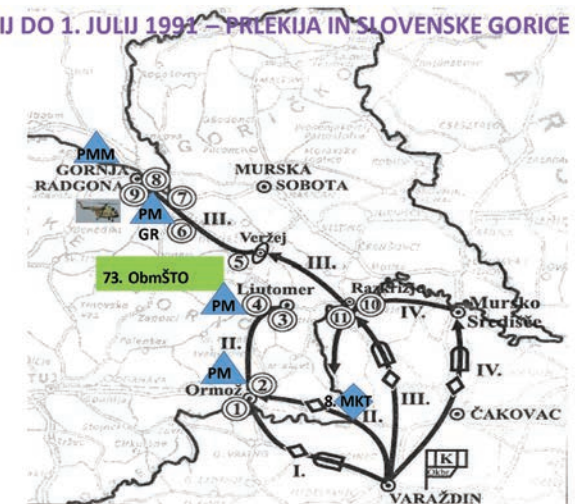
V **Prlekiji in Slovenskih goricah** je prvega dne vojne, 27. junija 1991, dinamika vojaškega delovanja potekala na območju, ki ga je pokrival štab TO v Ljutomeru, predvsem ob meji med Slovenijo in Hrvaško. Iz vojašnice JLA v Varaždinu so namreč napotili več oklepnih kolon proti Sloveniji. Prva, ki je šla proti Ormožu, je imela nalogo, da zasede mejni prehod v Gornji Radgoni, zatem pa so poslali še drugo, ki je bila namenjena uničenju novoustanovljene mejne kontrolne točke na meji s Hrvaško v Središču ob Dravi, in tretjo, ki naj bi podpirala delovanje prve in z ormoške strani omogočila prehod preko mostu. Prvi spopadi z JLA so se začeli na mostu v Ormožu, kjer je bila 27. junija ob 11. uri pred mostom čez Dravo pri Ormožu ustavljena oklepna kolona iz Varaždina. Tam je bila postavljena barikada, narejena iz gradbenih strojev in kamionskih vlačilcev. Prišlo je do pogajanj

oficirjev JLA s predstavniki milice in TO, ki pa niso dala rezultata. Po barikadi na mostu in branilcih je JLA začela streljati ob 13.40 (Šteiner, 2015, str. 166). Oklepna kolona polkovnika Popova, ki je bila zaustavljena na ormoškem mostu, se je obrnila in se proti Sloveniji napotila preko hrvaške Štrigove. V večernih urah je prešla slovensko-hrvaško mejo in od tam preko Banfija in Razkrižja napredovala ob reki Muri, počitek pa je imela blizu Veržeja (prav tam, str. 167). Tega dne se je oklepna kolona, ki se je v popoldanskem času prebila preko Središča ob Dravi v Ormož in je bila udeležena v spopadih v samem mestu, v večernih urah napotila proti Ljutomeru. Po spopadih s slovenskimi branilci pred dostopi v mesto v Kačurah in Mekotnjaku se je ponoči obrnila in naslednje jutro mimo Ormoža vrnila v Središče ob Dravi.

VOJNA DOGAJANJA 27. JUNIJ DO 1. JULIJ 1991 – PRLEKIJA IN SLOVENSKE GORICE

Bojne akcije:

1. Ormož – most, 27. 6.
2. Ormož mesto, 27. 6.
3. Kačure, 27. 6.
4. Mekotnjak, 27. 6.
5. Veržej, 28. 6.
6. Hrastje Mota, 28. 6.
7. Radenci, 28. 6.
8. Mele – Avtoradgona, 28. 6.
9. G. Radgona, 28. 6.
10. Gibina, 28. 6.
11. Banfi, 28. 6.

Drugi dan vojne, 28. junija, je bila najbolj energična oklepna kolona JLA, ki je bila namenjena v Gornjo Radgono in Gederovce. Zgodaj zjutraj je nadaljevala bojno pot. Proti njej je delovalo več skupin slovenskih branilcev s protioklepnimi sredstvi, vendar je niso uspeli zaustaviti in je kljub oviram v Vučji vasi in v Hrastju – Moti nadaljevala prodor. Do spopada je prišlo v Radencih, kjer so poleg teritorialcev sodelovali tudi miličniki, in se je razširil po vsem naselju. Pri tem je en civilist kot opazovalec izgubil življenje. Prodor proti Gederovcem ni bil možen zaradi blokiranega mostu preko Mure v Petanjcih. Zatem so se spopadi nadaljevali na območju industrijske cone pred Gornjo Radgono in v mestu samem. Bojni skupini JLA polkovnika Popova je ob 11.20 uspelo priti do Gornje Radgone in 28. junija ob 12.05 zasedeti mednarodni mejni prehod. V borbah v Gornji Radgoni je skupina prostovoljcev z uporabo molotovk uničila več spremljevalnih vojaških vozil. Tu je pod streli JLA padel civilist Janez Svetina, svetovni popotnik in filozof (Dražnik v

Šteiner, 2015, str. 177).

Na območju občine Ljutomer je v vasi Gibina, na meji med Slovenijo in Hrvaško, popoldne drugega dne vojne prišlo do spopada z oklepno kolono, ki je bila pred tem zaustavljena pred mostom v Petišovcih in ni uspela prodreti proti Dolgi vasi ter je bila napotena proti Razkrižju. Ko so zatem spremenili smer prodora po komunikaciji Štrigova–Banfi, je v poznih večernih urah prišlo do spopada še v Banfiju. Glede na to, da je bila branjena ovira nepremostljiva, prodiranja niso nadaljevali. 29. junija ob 0.30 jim je po hrvaški strani iz Središča ob Dravi prišla na pomoč tankovska enota, vendar so bili pri poskusu prodora preko Banfija do Veščice zaradi ovir prav tako zaustavljeni in so se umaknili v Središče ob Dravi (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 178).

V Gornji Radgoni so tretji dan, 29. junija, potekali prvi pogovori med poveljnikom enote JLA iz Varaždina in slovenskim poveljnikom TO iz Ljutomera. Ti pogovori so se nadaljevali tudi naslednji dan. Gornja Radgona je tako postala in ostala ena od pomembnih točk nadaljnjih delovanj v osamosvojitveni vojni.

V Prlekiji in Slovenskih goricah so bili četrti in peti dan v nekakšnem zatišju. Dražnik navaja (v Šteiner, 2015, str. 169), da so po 29. juniju v Varaždinu pripravljali načrt za rešitev polkovnika Popova iz Gornje Radgone. Oklepna enota JLA v Gornji Radgoni je bila blokirana in praktično onemogočena za izpad z mejnega prehoda. Vsa pogajanja med JLA in slovenskimi predstavniki, da bi mejni prehod zapustili brez oklepne tehnike, so bila neuspešna. Danes vemo, da so se predstavniki JLA pogovarjali tudi z Avstrijci o tem, da bi umik opravili preko avstrijske Radgone. Na koncu so v Varaždinu sklenili, da naj preboj iz Gornje Radgone omogoči močna kombinirana enota JLA, ki se naj iz Hrvaške prebije do mejnega prehoda (prav tam). Dodajam, da vsi načrtovani in napovedani letalski napadi na Slovenijo niso bili izvedeni in so alarmi za zračno nevarnost večkrat preizkušali potrpežljivost ljudi ob Muri in njihovo pripravljenost za odhode v zaklonišča.

Slovenske obrambne sile so še naprej blokirale zasedbeno enoto JLA na mejnem prehodu in v karavli v Gornji Radgoni. Pri tem so se nadaljevala pogajanja in pozivi k predaji pripadnikov JLA na teh objektih. Obrambne sile so na smereh možnega ponovnega prodora JLA postavile dodatne ovire. Najpomembneje pa je bilo, da so se enote TO in milice spočile in bile dodatno opremljene s protioklepnimi sredstvi in ostalim orožjem, ki jim ga je do tedaj primanjkovalo.

Druga faza agresije na Slovenijo se je v Pomurju odvijala v glavnem v Prlekiji v obdobju po 2. juliju. Spopad z JLA v Gornji Radgoni, ki se je začel 2. julija popoldne in je trajal vse do 3. julija ter je zajel blokirano enoto na mejnem prehodu ter zavzetje karavle v samem mestu, je bil v celi osamosvojitveni vojni eden najhujših in tudi najbolj rušilnih. 2. julija je brez boja zavzeta tudi karavla v Zgornjem Konjišču.

Še pred spopadom v Gornji Radgoni je iz varaždinske vojašnice napotena nova oklepna kolona, ki naj bi poskušala rešiti blokirano enoto JLA na gornjeradgonskem mejnem prehodu. Dražnik navaja (prav tam, str. 182), da je to pomenilo nov začetek intenzivnih bojnih delovanj. V Slovenijo je vstopila pri Središču ob Dravi in nato preko Vitana in Presike prodirala proti Ljutomeru. Do spopada s slovenskimi branitelji je prišlo v naselju Presika. Bojna skupina JLA je potem nadaljevala pot po obhodnih poteh do Stročje vasi, kjer je prenočila.

Istočasno pa je bila v boj poslana še ena bojna skupina JLA, nastanjena v Središču ob Dravi, ki je prodirala v smeri Železna gora–Martin na Muri–Gibina. Najprej je prišlo do spopada na Gibini. Po tem spopadu, v katerem so bili močno poškodovani tudi civilni objekti, se je enota JLA umaknila v Štrigovo in pozno zvečer začela prodirati proti Banfiju, kjer je bila zaustavljena pri branjenih ovirah. Po tem spopadu je svoj prodor ustavila in se 3. julija zgodaj zjutraj vrnila na izhodiščno točko v Središče ob Dravi. 2. julija zvečer je bila ponovno objavljena prekinitvev ognja.

V sredo, 3. julija, so se napadna delovanja JLA na Slovenijo nadaljevala in še intenzivirala. Bojna skupina, ki je bila namenjena proti Gornji Radgoni, se je od Ljutomera do Radencev večkrat spopadla s slovenskimi branilci. Ker je bilo de-

lovanje na njo intenzivno in je imela žrtve, se je zaustavila v Hrastju – Moti, pot pa je nadaljeval le poveljniški oklepni transporter, ki je bil pod streli branilcev dokončno zaustavljen v Radencih. Z navedenim pa opis spopadov še ni zaključen. Omeniti je treba še delovanje bojne skupine JLA, ki so jo 3. julija iz Središča ob Dravi poslali v pomoč skupini, ki je prodirala proti Gornji Radgoni. Ta sicer ni uspela priti na območje Pomurja, ker je bila zaustavljena na območju Gomila pri Kogu–Hermanci. Prodirala je v smeri Godeninci–Vitan–Kog.

Ko je bila v Ljubljani sprejeta odločitev o tem, da se lahko oklepna enota JLA v Gornji Radgoni umakne z moštvom in tehniko, ji je bil dovoljen odhod z območja mejnega prehoda. Premik iz Gornje Radgone se je začel 3. julija ob 18.52. V Hrastju – Moti pa se je združila z bojno skupino, ki ji je šla na pomoč, in Republiko Slovenijo zapustila nekaj čez polnoč pri Gibini in se vrnila na Hrvaško v varaždinsko kasarno (prav tam, str. 186).

Delovanje oklepnih kolon JLA od Gibine, Banfija, Presike, preko Ljutomera, Hrastja – Mote, Radencev vse do ciljnega mesta Gornja Radgona je bilo zelo energično in intenzivno kot redkokje v Sloveniji. Seveda tudi odpor branilcev na slovenski strani. Radgona je bila, tako kot že nekajkrat v vojaški zgodovini, pomemben cilj, pa tudi ena od točk, kjer se je odločala ta vojna, ne le v Pomurju, ampak tudi v Sloveniji.

EPILOG

Do 4. julija 1991 je bila z območja Pomurja izgnana večina vojakov zvezne jugoslovanske vojske. Ostala je le peščica oficirjev, podoficirjev ter vojakov v murskosoboški vojašnici. Ti so čakali odločitev, kdaj bodo lahko tudi sami zapustili pokrajino, ki bi jo v primeru vojne nevarnosti od zunaj morali braniti. Mesto Gornja Radgona je za odpor proti agresorjevim silam plačalo visoko ceno, tako s civilno žrtvijo kot tudi v številnih poškodovanih in uničenih stanovanjskih in drugih objektih. Za razliko od Gornje Radgone so se v Murski Soboti uspeli izogniti spopadu oziroma napadu na vojašnico, čemur bi verjetno posledično sledilo tudi uničevanje mestne infrastrukture. Vendar dilema biti aktiven v vojni in se braniti ali napadati ni tako enostavna in enoznačna.

V Pomurju lahko v pogledu vojaške taktike zasledimo številne vojaške spopade za točkaste objekte, bodisi na meji bodisi na komunikacijah, kjer so bile postavljene in branjene ovire. Intenziteta teh spopadov je bila v Pomurju večja kot kjerkoli drugod po Sloveniji. Prej navedeno pa kaže še na eno značilnost osamosvojitvene vojne 1991 v Pomurju. Trdim, da so prebivalci pokrajine ob Muri, tako Prekmurci

kot Prleki, dojeli zgodovinsko priložnost in se kot pripadniki obrambnih sil v Pomurju v vrstah teritorialne obrambe in milice borili z veliko vneme in poguma. Ljudje ob Muri v resnici vojne nikoli niso marali, zavedali pa so se, da se ta mora končati v njihovo korist. Pri tem so bili uspešni.

Epilog vojnega delovanja so **žrtve** med vojaki in civili. Vse so vredne obžalovanja. Razlog, da žrtev v Pomurju glede na dinamiko delovanja ni bilo še več, je tudi v tem, da so, preden je začelo govoriti orožje, potekali številni poskusi s pogajanjem in pregovarjanji. Po zbranih podatkih so slovenske obrambne sile v Pomurju v svojih akcijah zajele 529 vojakov (od tega 425 v Prekmurju), 31 starešin JLA (20), 15 zveznih miličnikov, 10 (4) zveznih carinikov in 5 civilnih oseb v JLA ter zaplenile večino oborožitve na karavlah. Skupno število zajetih zveznih pripadnikov je tako 580 ali več kot 50 odstotkov.

Slovenske obrambne sile v Pomurju niso imele smrtnih izgub. V bolnišnico v Murski Soboti je bilo z območja Prekmurja prepeljanih 20 teritorialcev zaradi različnih bolezenskih znakov. Pri ljutomerskem štabu TO najdemo na seznamu ranjenih teritorialcev 2 častnika in 4 vojake. Habulin (2011) piše o 2 ranjenih miličnikih na območju Pomurja. Med civilnim prebivalstvom zasledimo 2 mrtve in 2 ranjena.

Podatki o izgubah v vrstah JLA se razlikujejo. Najpogosteje se navaja 7 mrtvih, od tega 2 v Prekmurju in 5 pri enotah JLA, ki so prišle z območja Hrvaške, in skupaj 34 ranjenih, med temi 17 na območju Prekmurja.

Naj v sklepu ponovim kraje, v katerih so potekala bojna delovanja. Na območju Prlekije in Slovenskih goric so to: Banfi, Bučečovci, Gibina, Gornja Radgona,

Hrastje – Mota, Kačure, Ljutomer, Mekotnjak, Presika, Pristava, Radenci, Stara Nova vas in Veržej. V Prekmurju pa so to: Gederovci, Petanjci, Kuzma, Hodoš, Dolga vas in Murska Sobota. Če bi želel naštet in ponoviti še kraje, kjer so bili vojaški konflikti rešeni brez streljanja oziroma uporabe orožja, pa bi bil ta seznam več kot enkrat daljši, kar vsekakor kaže na naravo delovanja na teh območjih.

Viri:

- Davor, M., 2001. Jugoslavenska narodna armija u agresiji na Republiku Hrvatsku 1990.–1992. godine. Dostopno na: <https://hrcak.srce.hr/file/306086> (23. decembra 2021).
- Habulin, T., 2011. Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
- Naređjenje za sprečavanje uspostavljanja graničnih prelaza. Dokument 5. vojaškega območja z oznako DT 29-2 nosi datum 25. 6. 1991, naslovljen pa je na 13., 14., 31. in 32. korpus JLA in 580. mešano artilerijsko brigado.
- Naređjenje za zatvaranje-preuzimanje graničnih prelaza komandanta 32. korpusa JLA, ki nosi naziv Op. št. 1, v dokumentu SP 43-411 z dne 26. 6. 1991.
- Šteiner, A. (ur.), 2015. Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja – Zbornik. Lendava: Arma.
- Šteiner, A., 2016. Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju. V: Janko Duríč, Bernarda Roudi, 2016. Spomini ne zbledijo – pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju, Arma: Lendava, str. 44–61.
- ZSLO, 1989. Predpisi o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah SFRJ – PrU-2. Beograd: Vojna štamparija.

Drago Ribaš

Organi za notranje zadeve v osamosvojitvenih procesih v Pomurju

Drago Ribaš

Drago Ribaš se je rodil leta 1960 v Murski Soboti. Leta 1979 je končal miličniško kadetsko šolo in je bil dodeljen oddelku milice Maribor Tezno. Naslednje leto je bil premeščen v vod za posebne naloge zaščitne enote milice v Ljubljano, nakar je bil premeščen v Cankovo in nato v Mursko Soboto. Leta 1986 je postal pomočnik komandirja, leta 1987 pa komandir oddelka milice v Cankovi. Nato se je spet vrnil na postajo milice v Mursko Soboto; sprva kot pomočnik komandirja, od leta 1988 pa kot namestnik komandirja. Tik pred osamosvojitvijo Republike Slovenije je leta 1990 postal komandir Postaje mejne milice Hodoš, naslednje leto pa je postal komandir Postaje mejne policije Gederovci; tu je bil tudi ob izbruhu vojne za Slovenijo. V sklopu Policijske uprave Murska Sobota je pozneje napredoval v inšpektorja Inšpektorata uniformirane policije (1994), načelnika Operativno-komunikacijskega centra (1999), vodjo Sektorja kriminalistične policije (1999) in direktorja Uprave (2007). Upokojil se je leta 2013. Dosegel je uradniški naziv višji policijski svetnik. Je predsednik Policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje.

Spoštovane, spoštovani, dovolite mi, da se najprej zahvalim organizatorjem okroglice za povabilo in da pozdravim to, da so tako lani kot letos sprejeli pobudo, da se organizira okrogla miza tokrat s širšo temo, ne le o Manevrski strukturi narodne zaščite, ampak o osamosvojitvenih procesih v Pomurju.

Moj prispevek izraža moja osebna stališča in moje spomine, in ne stališča uradne zgodovine ali policije, kar pa ne pomeni, da se ta stališča bistveno razlikujejo. Rad bi govoril o organih za notranje zadeve (v nadaljevanju ONZ) v Pomurju, pri tem pa se je težko izogniti širšemu pogledu z vidika republike ali države, da se pridobi pravilna predstava.

Zaradi slednjega bom v uvodu posegel malo bolj nazaj v zgodovino v nastanek druge Jugoslavije. V Sloveniji so imeli ONZ drugačen razvoj kot drugje, ker so imeli tradicijo od narodnoosvobodilnega boja skozi Narodno zaščito (v nadaljevanju NZ) in organ za notranje zadeve v Slovenskem narodnoosvobodilnem svetu kot izvršilnem organu Osvobodilne fronte.

ONZ so bili takoj po vojni strogo centralizirani in milica organizirana kot vojaška enota po pravilih, podobnih kot v JLA. V 60-ih letih prejšnjega stoletja pa je v času liberalizacije prišlo do močne decentralizacije tudi v ONZ. Prvi republiški Zakon o notranjih zadevah³⁰ iz leta 1967 je pomenil, da je Socialistična republika Slovenija dobila svoje ONZ, torej milico, službo za zatiranje kriminalitete, upravne notranje zadeve in organizacijski del službe državne varnosti. Pomembna novost je bila možnost, da je republiški sekretar za notranje zadeve lahko ustanovil enoto na sklic iz miličnikov postaj milice.

Naslednje leto je bila ustanovljena teritorialna obramba (v nadaljevanju TO), ki jo je takratna slovenska politika tudi dejansko razumela kot vrnitev slovenske vojske, ukinjene leta 1945. Pomembno za ONZ pri tem je bilo, da so začeli pridobivati rezervni sestav iz kvote rezervnega sestava TO.

Leta 1972 je v Jugoslavijo vdrlo 19 teroristov Bugojanske skupine, ki so želeli delati revolucijo v Jugoslaviji, najprej pa na območju Bosne in Hercegovine. Izkušnje iz prijetja in uničenja te skupine so pokazala, da Jugoslavija potrebuje posebej usposobljene enote za boj proti terorizmu v Jugoslovanski ljudski armadi (v nadaljevanju JLA), TO in ONZ in te enote so se sprva imenovalе enote za protispecialno delovanje. V slovenskih ONZ je ta enota dobila tudi rezervni sestav in ime Posebna enota milice (v nadaljevanju PEM). V Pomurju je bila leta 1975 tako ustanovljena PEM kot vod in po več reorganizacijah kot četa po formaciji I – samo aktivni miličniki in bataljon po formaciji II – tudi rezervni miličniki.

Enota PEM se je usposabljala za varovanje javnega reda in miru (v nadaljevanju JRM), kadar je ta huje kršen, in za primere varstva ustavne ureditve. Bili so posebej opremljeni, oboroženi in posebej usposabljeni, šlo pa je za miličnike, ki so sicer delali na postajah milice. Drugi miličniki so bili organizirani v tako imenovane Vojne enote milice (v nadaljevanju VEM) in so se redno usposabljali za delo v morebitnih izrednih razmerah ali vojni in so imeli prav tako rezervni sestav.

Pomembna izkušnja za slovenske in seveda tudi mnoge pomurske miličnike je bila skoraj 9-letna udeležba v združenem zveznem odredu milice na Kosovu, kjer so bile razmere ves ta čas podobne izrednim razmeram z občasnimi hudimi kršitvami JRM in, kar je prav tako pomembno, tam smo spoznavali ekstremni nacionalizem v praksi tako na srbski kot na albanski strani. Po več poskusih zlorabe slovenskega kontingenta v politične namene so se ti februarja 1990 vrnili v Slovenijo.

V 80-ih letih je bilo več poskusov ponovne centralizacije ONZ (iste uniforme, enake označbe, poenoten informacijski sistem ipd.), ki pa so bili uspešno odbiti. Prvi odkriti konflikt z zveznim vodstvom je pomenila akcija Sever, ko je slovenska milica z zaporo južne meje preprečila miting resnice v Ljubljani in uvedbo izrednih razmer v republiki.

7. bataljon PEM ali bataljon UNZ Murska Sobota je bil z večino sestava napoten na pomoč kolegom iz Uprave za notranje zadeve (v nadaljevanju UNZ) Krško in je pomagal na cesti bratstva in enotnosti Ljubljana–Zagreb v Krakovskem gozdu, kjer je bila postavljena zapora za vozila iz smeri Zagreba. Del enote pa je ostal stacioniran na postaji milice Lendava, da bi interveniral, če bi udeleženci mitinga poskušali nasilno vstopiti v Slovenijo.

Ostali miličniki so prevzeli nadzor komunikacij iz smeri Hrvaške in na mejnih prehodih z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko, kontrolo mest za zbiranje protestnikov, avtobusnih in železniških postaj ipd. Nekaj miličnikov je bilo začasno prerazporejenih v Ljubljano in nekaj kriminalistov v Novo mesto. Zabeležen je bil le en incident, ko so delavci iz druge republike, ki so se vračali iz dela v Avstriji, poskušali prisiliti šoferja, da avtobus preusmeri v Ljubljano, vendar se je po dveh intervencijah avtobus odpeljal na Hrvaško.

To pa je bil tudi mejnik, ko so se odnosi med ONZ in JLA začeli zelo ohlajati. Območje UNZ Murska Sobota je bilo in seveda je še danes obkroženo s tremi mejami, takrat dvema državnima in eno republiško. Zaradi tega je bila večina miličnikov v rednih stikih z vojaki JLA. Komandirji postaj in oddelkov milice ter vodje varnostnih okolišev so redno obiskovali stražnice in tudi vojašnico v Murski Soboti. S

³⁰ Zakon o notranjih zadevah, Uradni list SRS, št. 13/67, z dne 6. 4. 1967.

starešinami JLA so se osebno poznali in bili v prijateljskih odnosih. Zaradi tega je bila previdnost starešin JLA pri stikih z miličniki v letu 1990 zelo hitro opažena.

V dosti primerih so miličniki in starešine JLA živeli v istih stanovanjskih blokih in so se v prostem času družili in imeli tudi družinske vezi. Za Pomurje je bilo tudi značilno, da so v milico pred ustanovitvijo kadetske šole za miličnike v Tacnu pridobivali vojake, ki so končali služenje vojaškega roka in so bili iz drugih republik Jugoslavije. Zelo verjetno ni bilo enote milice, v kateri ne bi bilo vsaj enega takega miličnika. Ti miličniki so se v času akcije Sever večinoma upokojili in postali rezervni sestav VEM. Zaradi tega je bilo občutljivo vprašanje že v času akcije Sever, ali jih vpoklicati kot rezerviste ali ne, predvsem tiste, ki so se javno izpostavljali kot zagovorniki srbskega predsednika Miloševića in so jih miličniki med delom spremljali, da bi ugotovili, ali se bodo udeležili mitinga.

Spomladi 1990 smo poleg volitev zavarovali tudi demonstracije občanov na mejnih prehodih, ko je JLA poskušala doseči razširitev mejnega pasu s 100 na 1000 metrov, v izrednih razmerah pa celo na 5000 ali 10000 metrov. Po protestih slovenske politike zakon ni bil sprejet.

Predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ) je 16. maja 1990 potrdilo že vnaprej pripravljeni ukaz, da se zavaruje orožje TO v prostorih JLA, kar je v resnici pomenilo poskus odvzema orožja TO in se je takoj začelo izvajati, in sicer do preklica s strani Predsedstva Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) 19. maja 1990, vendar jim ni uspelo v celoti odvzeti vsega orožja TO.

To je bil tudi signal za slovenske ONZ, da lahko pride do takšnega poskusa na postajah milice in UNZ-jih. Zaradi tega so se poleti 1990 pripravili načrti za distribucijo orožja na postajah milice, predvsem orožja narodne zaščite, in pomembnih dokumentov na tajne lokacije. V Pomurju je bilo takšnih lokacij 34.

Avgusta 1990 so se Pomurski ONZ vključili v delo Manevrske strukture narodne zaščite (v nadaljevanju MSNZ). Koordinator MSNZ za Pomurje je bil poveljnik PEM-a Alojz Flisar, ki je ukrepe usklajeval z Ivanom Smodišem, koordinatorjem MSNZ TO za Pomurje. V sestavi MSNZ so bili inšpektor Ciril Magdič kot njegov pomočnik, skladiščnik Ludvik Cvernjek in komandirji postaj milice s splošnim delovnim področjem Ladislav Vegi, Stanko Sakovič, Franc Slokan in Ludvik Bokan. Na enotah smo za delovanje MSNZ izvedeli šele leta 1992, ko je bila organizacija prvič javno predstavljena.

³¹Koordinacija, sodelovanje in medsebojna pomoč s TO je zajemala:

³¹ Povzeto po besedilu v knjigi Pomurje je gorelo modro, avtorja prispevka sta bila Alojz Flisar in Ciril Magdič, stran 146–147.

- izvajanje nalog izvzema, hrambe in varovanja oborožitvene opreme enot MSNZ (orožje so v glavnem bojni sotovariši MSNZ izvzeli podnevi, skladiščeno pa je bilo v strogi tajnosti ponoči, zaradi varnosti pa je bilo večkrat potrebno izvesti manever zavajanja, nemalokrat pa je bilo začasno shranjeno pri zaupnikih in delavcih MSNZ v njihovih stanovanjih in kletah). Za primer poskusa nasilnega odvzema orožja s strani pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade iz tajnih skladišč je bil izdelan poseben načrt obrambe, v katerem so imeli pripadniki Posebne enote milice posebne naloge, za izvedbo le-teh pa so imeli orožje pri sebi na svojih domovih;
- operativno pridobivanje in izmenjavo obveščevalnih informacij in podatkov o enotah, kadrovske postavitev, organizaciji, postavitvah, opremi in namerah ter načrtih pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade ter njihovem zadrževanju, gibanju in usposabljanjih na nivoju Pomurja in na nivoju občin;
- izdelavo skupnih načrtov organizacije in delovanja (načrti, ocene in ukrepi so se v pisni obliki izdelovali samo v nujnih primerih, zato je dokumentarnega gradiva v milici zelo malo in še to je bilo ob napadu JA 1991 uničeno ali izgubljeno; dokumentiranje se je opravljalo tudi v lastne beležke organizatorjev, zaradi tega žal tudi ni dostopno) ter kadrovske pripravo in usposabljanje.

V Murski Soboti se je orožje in strelivo v določenem številu hranilo in varovalo tudi v zaklonišču uprave za notranje zadeve. Tu se je v organizaciji Alojza Flisarja in Ludvika Cvernjeka v podzemnem rovu zaklonišča hranilo in varovalo minsko-eksplozivna sredstva za večino OŠTO Pomurja v strogi tajnosti in s tehničnim varovanjem. Tako je bilo v zgradbi UNZ hranjenega preko 120 komadov strelnega orožja in 37.000 nabojev ter preko 2600 komadov različnih minsko-eksplozivnih sredstev.

³²Naj dodam, da je bilo poleg oborožitve milice in drugih koordiniranih aktivnosti za zaščito ukrepov osamosvajanja v varovanje od 14. septembra 1990 do 27. novembra 1990 prevzeto naslednje orožje in strelivo ter minsko-eksplozivna sredstva za TO:

- 259 avtomatskih pušk,
- 12 avtomatskih pištol (škorpion),
- 22 avtomatov – MP,
- 22 pištol,
- 42.742 komadov streliva za isto orožje,
- 900 komadov trotilnih nabojev 200 gramov,

³² Povzeto po Pomurje je gorelo modro, Alojz Flisar, stran 150, 151.

- 336 tromblonskih komulativnih min,
- 640 tromblonskih trenutnih min,
- 150 komadov min za minomet kalibra 62 mm,
- 148 min za RB-kumulativnih in
- 630 ročnih bomb M 52.

V začetku oktobra 1990 so se napetosti po zasedbi Republiškega štaba za TO zelo zaostriale, odrejena je bila pripravljenost na domu za vse pooblaščenec uradne osebe (miličniki, kriminalisti, delavci službe državne varnosti, v nadaljevanju PUO). Ta vzorec se je bolj ali manj pogosto ponavljal do konca osamosvojitvene vojne 1991.

15. oktobra 1990 so bili miličniki PEM oboroženi z dolgim orožjem, strelivom in opremo in so jo imeli doma do konca vojne. 7. decembra 1990 je bila aktivirana akcija Plebiscit zaradi velike verjetnosti, da bodo oficirji JLA poskušali na silo priti do evidenc vojaških nabornikov, ki so se hranile na občinskih upravnih organih za ljudsko obrambo. TO je prevzela notranje varovanje. Ustanovljene so bile intervencijske ekipe PEM-a za posredovanje, če bi oficirji JLA prišli po evidence nabornikov. 17. decembra 1990 so bili ukrepi preklicani, 21. decembra 1990 pa spet aktivirani zaradi zavarovanja plebiscita in so trajali do 28. decembra 1990.

Ob večjih ali manjših napetostih je minila zima. Ponovno pa se je bolj zaostriilo 3. marca 1991 po dogodkih na Hrvaškem v Pakracu.

Po incidentu v Pekrah 23. maja 1991 je bil del PEM-a UNZ Murska Sobota napoten v Maribor, kjer so pred vojašnico varovali demonstrante, ki so protestirali proti intervenciji JLA. Miličniki so bili s hrbti obrnjeni proti vojašnici, kjer so vojaki JLA ležali ob ograji z orožjem v rokah. Namen je bil preprečiti, da bi demonstranti poskušali priti preko ograje ali da bi JLA intervenirala proti demonstrantom. Istočasno je bila odrejena pripravljenost na domu za vse PUO in vpoklic rezervnega sestava glede na potrebe enot.

Od 1. junija 1991 do konca osamosvojitvene vojne, ki se v ONZ šteje s 15. julijem 1991 z demobilizacijo, je bil PEM stalno aktiviran in je izvajal usposabljanja in priprave na morebitno vojno. Dne 19. junija 1991 je bila aktivirana akcija Lipa, s katero so bili odrejeni ukrepi ONZ ob osamosvojitvi RS. Na podlagi le-te so bili z 20. junijem 1991 preklicani letni dopusti vsem delavcem, dne 23. junija 1991 ob 22. uri je bila odrejena 50-% mobilizacija in 24. junija 1991 ob 18. uri odrejena 100-% mobilizacija PUO ONZ.

Dne 26. junija 1991 so delavci komunalnih podjetij na mednarodnih mejnih pre-

hodih zamenjali table SFRJ z napisom RS in zastave SFRJ z zastavami RS. Pri tem je prišlo do incidenta na mejnem prehodu Kuzma, kjer je skupina vojakov JLA poskusila razorožiti miličnike, ki so varovali zamenjavo tabel. Ko so se miličniki umaknili do zgradbe mejnega prehoda, so se umaknili tudi vojaki in tako omogočili zamenjavo table in zastave.

PEM se je ponoči s 26. na 27. junij 1991 razdelila na tri skupine, ena je ostala v Gornji Radgoni, druga je bila poslana v Gederovce in tretja v Kuzmo.

Treba je posebej poudariti, da na levi strani reke Mure v času spopadov z JLA ni bil zaseden noben mejni prehod za mednarodni promet, ti pa niso delovali samo v času spopadov.

Fotografija Štefana Abrahama iz arhiva Alojza Flisarja prikazuje varovanje enote PEM UNZ Murska Sobota pri menjavi državnih tabel na mejnem prehodu Kuzma (26. junij 1991).

Na mejni prehod Gederovci so miličnikom Postaje mejne milice Gederovci prišli dne 26. junija 1991 popoldne na pomoč aktivni in rezervni miličniki Oddelka milice Cankova. Okoli 4. ure naslednjega dne je tudi skupina PEM prispela v Gederovce. Zjutraj je enota TO zaprla cesto do mejnega prehoda v Gederovcih. Enota JLA iz stražnice Petanjci, ki se jim je pridružila enota JLA iz stražnice Korovci, je zasedla gozd severno od mejnega prehoda. Skupina 50 vojakov JLA pa je neovirano prišla peš iz Murske Sobote in jo je zaustavila enota TO. Ponoči okoli 22. ure je prišlo do spopada, po katerem se je enota JLA umaknila v stražnico Petanjci in

po celodnevem pogajanju in krajšem streljanju se je predala. Enota, zadržana v Gederovcih, se je predala zgodaj zjutraj.

Na Kuzmi se je enota JLA, sestavljena iz vojakov stražnic Sotina, Trdkova in Kuzma, znašla med mejnim preходом, ki so ga branili aktivni in rezervni miličniki Postaje mejne milice Kuzma in Oddelka milice Rogašovci ter ena skupina PEM, in vojaki TO, ki so zavzeli položaje za njimi. Dne 28. junija 1991 so jih pozvali k predaji, del se je predal, ostali pa so se umaknili do stražnic Kuzma in Sotina in so bili zajeti naknadno.

Fotografija neznanega avtorja iz arhiva Cirila Magdiča prikazuje položaje milice na MP Hodoš.

Na Hodošu so mejni prehod branili miličniki Postaje mejne milice Hodoš, tako aktivni kot rezervni sestav, in enak sestav Oddelka milice Gornji Petrovci ter vojaki TO, ki so varovali dohod iz Hodoša. Vojaki JLA so po neuspešnih pogajanjih dne 27. junija 1991 popoldne napadli s hriba nad mejnim preходом, in sicer tudi z netrzajnim topom. Miličniki se na streljanje niso odzivali. Ker so starešine JLA to tolmačile kot umik enote z mejnega prehoda, so se vojaki približali mejnemu preходу. Takrat pa so miličniki odprli ogenj na njih s tako silo, da so se vojaki umaknili na hrib in nato v stražnico.

Mejni prehod Dolga vas je branila enota Postaje mejne milice Dolga vas z aktivnim in rezervnim sestavom in del miličnikov Postaje milice Lendava. Dne 27. junija 1991 so jih obkolili vojaki JLA iz pojačanih stražnic Štefana Kovača, Žitkovci, Kobilje in vojaki iz Vojašnice Murska Sobota. Za hrbet vojakov JLA so se postavili vojaki TO in aktivni ter rezervni miličniki Postaje milice Lendava in Oddelka milice Dobrovnik. Po celodnevih pogajanjih in po obvestilu, da se oklepno meha-

nizirana enota JLA ni uspela prebiti preko mostu čez reko Muro v Petišovcih, so se po krajšem streljanju miličnikov postaje mejne milice za ubežniki vojaki JLA predali.

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje posvet miličnikov v blokadi Vojašnice Murska Sobota s komandirjem PM Murska Sobota Ladislavom Vegijem (v civilu, desno).

Miličniki Postaje milice Murska Sobota so sodelovali pri izvajanju blokade Vojašnice Murska Sobota z vojaki TO. Na desni strani reke Mure so miličniki Postaje milice Ljutomer sodelovali pri spopadkih z JLA na nekaterih barikadah. Pri obrambi Radencev in predvsem Gornje Radgone so sodelovali miličniki Postaje milice Gornja Radgona in njenih oddelkov Radenci in Videm ob Ščavici ter skupino PEM z enotami TO. Spopadi so bili ob pohodu kolone polkovnika Popova v Gornjo Radgono in nato 2. julija 1991, ko je PEM z miličniki postaje milice in s pomočjo vojakov TO zavzel stražnico Gornja Radgona, medtem ko se je preostanek vojakov TO spopadal s kolono na mejnem preходу.

Miličniki Oddelka milice Radenci so prijeli podpolkovnika Jovanoviča, ki so ga po daljših pogajanjih aretirali vojaki TO. V Gornji Radgoni je bil prijet polkovnik Džurovič, ki se je skrivaj pripeljal v Gornjo Radgono s helikopterjem z oznako rdečega križa, da bi koordiniral ukrepe JLA. Po prijettu ga je na več mestih v okolici Radencev varovala enota Postaje mejne milice Gornja Radgona.

Dne 30. junija 1991 ob 4. uri zjutraj so bili aretirani zvezni cariniki v hotelu Radin v Radencih in dva carinika srbske narodnosti v Gornji Radgoni s strani miličnikov

PEM in Postaje milice Gornja Radgona ter Oddelka milice Radenci.

Dne 29. junija 1991 popoldne je bila izvedena akcija Skala, v okviru katere je policija zbrala delegate republiške skupščine na UNZ Murska Sobota in jih nato z minibusom odpeljala v Gederovce, kjer so se nato v skladu z dogovorom z avstrijskimi varnostnimi organi po avstrijski strani peljali do Koroške in nato nadaljevali pot od tam do Ljubljane, po nočni seji skupščine pa po isti poti nazaj.

Fotografija Štefana Abrahama prikazuje zajetega oficirja JLA na stražnici Gornja Radgona.

Miličniki so sami ali v sodelovanju z vojaki TO poskrbeli za predajo vojakov na stražnicah JLA, samo na štirih, in sicer v Gornji Radgoni, Petanjcih, Kuzmi in Hodošu, je prišlo do spopada pred predajo, ostali so se predali po pogajanjih.

V Pomurju so bili ustanovljeni zbirni centri v osnovni šoli v Puoncih, osnovni šoli v Bogojini, v Zgornjih Ivanjcih, Radoslavih, Čentibi, zaporih v Murski Soboti, Rakičanu in Bučkovcih. V nekaterih centrih so delovali organi za notranje zadeve skupaj s TO in občani, narodno zaščito, civilno zaščito ter Rdečim križem, v nekaterih je bila TO sama, organi za notranje zadeve pa so pomagali. V zaporih so oficirje varovali pazniki, organi za notranje zadeve pa so z njimi opravljali pogovore.

Ob tem so ONZ izvajali svoje redne naloge, torej obravnavali kazniva dejanja, tudi ogled sumov kaznivih dejanj vojnih zločinov, prometne nesreče, vzdrževali javni red in mir istočasno.

Po odhodu tankov iz Prlekije se za ONZ vojna ni končala, potrebno je bilo zava-

rovati državno mejo z Republiko Avstrijo in Republiko Madžarsko in v začetku skupaj s TO zavarovati novo državno mejo z Republiko Hrvaško ter vzpostaviti nove mejne prehode, ki so se v začetku imenovali kontrolne točke. Te naloge je v začetku izvajala PEM, pozneje pa so jih postopoma prevzeli miličniki postaj milice Lendava in Ljutomer, v Petišovcih pa Postaja mejne milice Dolga vas.

UNZ Murska Sobota je avgusta in septembra od JLA prevzemala vojaške objekte, ko se je JLA odločila za odhod iz Slovenije, in nato te objekte v oktobru istega leta predala ministrstvu za obrambo, razen stražnic v Pincah, Prosenjakovcih in Petanjcih, ki so bile namenjene za uporabo policije.

Pripadniki PEM UNZ izobešajo slovensko zastavo na poškodovanem MP Gornja Radgona, 3. julij 1991 (foto: Jože Pojbič).

Dovolite mi, da, preden zaključim, povem še nekaj besed o delu Službe državne varnosti. Ne glede na negativen sloves, ki velja danes za OZNO³³, UDB-UDV³⁴ oziroma SDV³⁵, je bilo njihovo obveščevalno oziroma protiobveščevalno delo usmerjeno v zaščito države in komunistične partije. Slovenska SDV se je že v času akcije Sever jasno postavila na slovensko stran in pridobivala podatke o JLA v času priprav na vojno. Tik pred vojno se je preimenovala v Varnostno-informativno službo (v nadaljevanju VIS).

Ne glede na današnje teoretične razprave o vlogi te službe je dejstvo, da je bila v njej večina istih delavcev in zato je ostala tudi stroka, ukinili so spremljanje klera in notranjih sovražnikov, čeprav to drugo tudi ni povsem držalo. Z VIS, ki so ostali v zgradbi UNZ Murska Sobota, so ONZ zelo dobro sodelovali med vojno, njeni uslužbenci so pomagali tudi pri delu v zbirnih centrih in zaporih v Murski Soboti.

³³ Organizacija za zaščito naroda.

³⁴ Uprava državne bezbednosti - Uprava državne varnosti.

³⁵ Služba državne varnosti.

Čeprav so nekateri podatki in sodelavci danes še vedno zaupni, je treba povedati, da sta imeli SDV in VIS pomembno vlogo pri uspehu osamosvojitvene vojne.

Ta moj pregled je pomanjkljiv in nepopoln zaradi časa za predstavitev, pa tudi najbrž ni namen podrobno opisati vseh aktivnosti, ki so se v ONZ dogajale v tistih prelomnih trenutkih v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja, vseeno pa upam, da sem uspel predstaviti vsaj del aktivnosti in vlogo ONZ v teh dogodkih. Pomembno je poudariti, da ONZ takrat še niso izgubili stika z občani na terenu, kar je bilo izjemnega pomena za izvajanje aktivnosti ne glede na to, ali je šlo za pridobivanje podatkov ali za pomoč občanov pri delu ONZ, izjemno sodelovanje je potekalo z NZ, s CZ, z gasilci, s krajevnimi skupnostmi. Povsem prezrta je solidarnost in vseeno tudi odločnost prebivalstva, ki so se uprli okupatorju na razne načine (od postavljanja barikad do pomoči TO in ONZ), pa vseeno so zbirali civilna oblačila za zajete vojake sovražne vojske. Zelo pomembna je bila vloga zdravstva, ki ni delalo razlik, od kod prihajajo pomoči potrebni, in medijev, ki so postali vojni dopisniki in dvigovalci domoljubne zavesti in odločnosti prebivalcev Pomurja.

Naj živi Republika Slovenija!

Ljubo Dražnik

Poveljevanje na območju 73. obm. ŠTO Ljutomer v času od 1.–4. julija 1991

Ljubo Dražnik

Polkovnik Ljubo Dražnik je univerzitetno diplomirani obramboslovec in specialist obramboslovja. Profesionalno vojaško kariero je začel leta 1979 kot komandant Občinskega štaba teritorialne obrambe Lendava in eden redkih v Sloveniji, ki leta 1990 ni predal orožja v skladišče JLA. Oktobra 1990 je postal načelnik Manevske strukture narodne zaščite Občine Lendava. Z reorganizacijo teritorialne obrambe je 1. junija 1991 prevzel poveljstvo 73. območnega štaba teritorialne obrambe Ljutomer in bil neposredno odgovoren za vodenje in poveljevanje na območju občin Ljutomer, Ormož in Gornja Radgona. Leta 1998 je postal poveljnik 82. brigade Slovenske vojske v Celju in 3 leta pozneje načelnik obveščevalno-varnostnih zadev v 3. operativnem poveljstvu v Celju. Pozneje je bil načelnik za mednarodno vojaško-civilno sodelovanje na operativnem poveljstvu na Vrhniki. Svojo poklicno pot je sklenil kot obrambni ataše v Budimpešti. Je predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo v Lendavi.

1. Vpogled v nekatere elemente vodenja in poveljevanja v vojni 1991

Vodenje oboroženih sil na območju 73. obm. ŠTO je bilo zelo zahtevno. Bilo je deležno največje koncentracije bojno aktivnih enot JLA, za katere so bili značilni: masovna uporaba težke in sodobne oborožitve ter bojne tehnike, velika gibljivost enot in hitrost dejstvom, nagle in pogoste spremembe razmer na bojišču, neprenehno vodenje bojnih dejstvom podnevi in ponoči v vseh vremenskih pogojih, velike izgube v živi sili in MTS ter možnost stalne uporabe orožja za masovno uničenje. Na strani TO je bilo prisotno pomanjkanje potrebnih informacij za hitro in optimalno odločitev.

V tako zahtevnih pogojih je bilo treba uporabiti sile TO, tako da so nasprotniku prizadejale čim večje izgube v živi sili in MTS ob najmanjši uporabi in izgubi lastnih sil, MTS ter časa. Toda pogoji za doseg tega cilja so bili zelo težki. Častniki, podčastniki in vojaki TO niso bili pripravljene na oborožen spopad. Treba je bilo prebiti to psihološko blokado. Poveljniki so bili postavljeni pred odločitev, ki imajo lahko zaradi njihove napake velike družbene in psihološke posledice. Vsaka napaka se lahko plača z življenjem. Popravnega izpita v teh razmerah ni bilo. Poveljnik območja se je moral hitro odločiti, s kakšno taktiko se bo zoperstavil nasprotniku, katere oblike oboroženega boja bo uporabil, kako bo razporedil enote, kje in katere ovire bo uporabil itd. Končni rezultat spopadov je pokazal, da je bila odločitev o organiziranju aktivne obrambe po celotnem območju, uporabi manjših enot (vod, oddelek) in uporabi partizanskega načina bojevanja pravilna. Enote smo združevali le v Ormožu in Gornji Radgoni na podlagi ukazov poveljnika pokrajine podpolkovnika Miloševića.

Opremljenost z motornimi vozili, s sredstvi zvez, logistična zagotovitev, sodelovanje s civilno obrambo, hitra sprememba vojaških razmer na bojišču in ostali dejavniki oboroženega odpora so pogojevali sistem poveljevanja, ki je temeljil na sposobnosti samostojnega odločanja poveljnikov enot TO. V primeru, da poveljnik ali poveljujoči ni bil sposoben samostojnega odločanja, je prišlo do problemov v enoti. Zaupanje v poveljnike je bilo odvisno od razmer, v katerih je bila enota. Poveljniki, ki so se izkazali v vodenju enot v bojnih situacijah, so uživali neomajno podporo podrejenih pripadnikov. Nekateri so pokazali tudi veliko hrabrost in pogum v samih spopadih. Obstajali so tudi primeri, ko poveljnik ali poveljujoči ni zmožal opravljati svoje naloge, kar se je odrazilo skozi bojno pripravljenost same enote. Tako sta bila dva primera, ko je bilo potrebno narediti zamenjavo na poveljniški dolžnosti.

Velik problem so predstavljala telekomunikacijska sredstva za prenos povelj na podrejene enote. Uporabila so se lahko samo civilna sredstva zvez, ker drugih ni bilo. Zelo razvit je bil sistem kurirskih zvez. Enote in poveljstva TO so bila praktično brez najnujnejših sredstev zvez. To je veljalo tako za radijske zveze kot za avtonomni sistem žičnih zvez. Nekoliko boljše stanje je bilo samo na področju signalnih sredstev za potrebe signalnih zvez. Nadomestilo avtonomnih zvez TO so enote in poveljstva TO našla v uporabi PTT zvez.

Dogodki na bojišču so zahtevali tudi nenehno kadrovske prilaganje. V vojni se je številčna struktura na 73. obm. ŠTO spreminjala glede na intenziteto in naloge na posameznem območju. Prvi dan spopadov, 27. junija, je bila večina stalne sestave v Ormožu in pri enotah v Ljutomeru. Od 2. do 4. julija je bilo največ pripadnikov stalne sestave v Gornji Radgoni, medtem ko je bil v tem času na poveljstvu v Ljutomeru od stalne sestave v glavnem samo poveljnik območja Ljubo Dražnik, ker so ostali člani morali opravljati pomembne naloge na terenu (prevzem orožja, prevzem enote iz Slovenskih Konjic, usposabljanje pripadnikov z novimi protioklepni sredstvi). Zasnova o drugačni, racionalnejši in učinkovitejši organizaciji enot TO na območju 73. obm. ŠTO je rasla in se razvijala med vojno. Tako se je 4. julija 1991 iz petih samostojnih vodov na območju občine Ljutomer organiziral Jurišni odred. Enako je bilo s petimi samostojnimi enotami na območju občine Ormož. Na ta način je območno poveljstvo razpolagalo s šestimi odredi, kar pa je že zagotavljalo neposredno poveljevanje in s tem odpravo izpostavljenih poveljstev v Ormožu in G. Radgoni.

Motiviranost za obrambo je imela velik pomen pri oblikovanju borcev TO. Položaj borca v bojnem stiku je mešanica nevarnosti, samozaupanja in pripravljenosti na poškodbe in smrt. Bojni stik odločilno resocializira ljudi in diferencira med njimi. Psihična bariera na območju 73. obm. ŠTO je bila prebita po prvem spopadu v Ormožu. Pred tem spopadom je bilo prisotno prepričanje (to velja za poveljstvo in pripadnike TO na območju 73. obm. ŠTO), da bo zmagal razum in da ne bo prišlo do streljanja. Pred streljanjem vsakega borca preveva cela vrsta občutkov, ki pa jih težko poimenuje. Avtor prispevka (takrat v vlogi poveljnika območja) je dobil ukaz, da organizira obrambo Ljutomera pred tankovsko četo, ki je iz Ormoža prodirala proti Ljutomeru. Obrambo je organiziral s 15 pripadniki TO, ki jih je razdelil na dve skupini z nalogo, da branita dostope do mesta Ljutomer. Oboroženi so bili z osebno oborožitvijo, trombloni in enim RM M-57. Vsi so se zavedali bojne premoči nasprotnika, ki je bil oddaljen slaba 2 km in so ga lahko vsak čas pričakovali. To je bil trenutek velikega medsebojnega zaupanja. In občutki poveljujočega? Strah, ki ga je premagal z jezo skupaj z odločenostjo, da bo naloga obrambe Ljutomera v vsakem primeru izvede-

na. Avtorja prispevka je najbolj presenetila mirnost in zbranost pripadnikov TO pred samimi spopadi.

Posebej pomembna je bila avtoriteta starešin v enotah TO. Priznavanje avtoritete je pogojevalo več dejavnikov. Najpomembnejši med njimi so vojaškostrokovna pripravljenost, voditeljska učinkovitost, psihološka trdnost, zavestna disciplina, iniciativnost, samostojnost, upornost, doslednost, pogum, hrabrost, poštenost in druge pozitivne lastnosti, ki vplivajo na priznavanje stvarne avtoritete starešin.

Zaskrbljena obraza v štabu TO v Ljutomeru (Alojz Novak in Jože Viher).

Vse prej navedene lastnosti, ki so jih v manjši ali večji meri izpolnjevali poveljujoči v TO na območju 73. obm. ŠTO, so se rezultirale v vojaškem uspehu na tem območju. Z vojaškimi uspehi je rasla tudi avtoriteta starešin, samozaupanje v lastne sposobnosti in zaupanje vojakov v njihove sposobnosti.

2. Spopadi od 1. do 4. julija 1991

29. junija je bilo razglašeno premirje, ki pa je bilo do 2. julija večkrat prekinjeno ali kršeno. V tem času, po 29. juniju, so v Varaždinu pripravljali načrt za rešitev polkovnika Popova iz Gornje Radgone. Ukazano je bilo, da preboj iz Gornje Radgone omogoči močna kombinirana enota (Popov, 1996, str. 54). Jedro te enote JLA so predstavljali pripadniki motorizirane brigade iz Bjelovarja, oklepna sredstva pa so popolnili iz 32. mehanizirane brigade iz Varaždina.

Prihod JLA v Slovenijo.

Spopadi v Presiki, Pristavi, Ljutomeru, Hrastju – Moti, Radencih

Glavne sile je predstavljala bojna skupina JLA, sestavljena iz 6 tankov, 12 oklepnih transporterjev, 5 samohodnih havbic 122 mm, 2 tovornjakov, 1 cisterne, 1 vozila za zvezo in tanka za izvleko. Ta je začela svoj prodor 2. julija ob 13. uri z mejnega prehoda Središče ob Dravi preko Ljutomersko-Ormoških goric proti Ljutomeru (karta k-danta 32. brigade JLA). Do prvega spopada je prišlo v Loperšicah. Ob 18.45 je prišlo do naslednjega spopada v Presiki. V dveurnem spopadu je imela enota JLA 3 mrtve, več ranjenih, uničeni so bili 1 tank in 2 oklepna transporterja. Bojna skupina JLA je nadaljevala prodor do Stročje vasi, kjer je bil ob 23.15 organiziran počitek. Nadaljevanje bojnih aktivnosti so izvedli 3. julija v zgodnjih jutranjih urah. Ob 3.30 je prišlo do spopada v Pristavi. Na vpadnici Cven-Ljutomer, pri železniškem križišču v Ljutomeru, je prišlo ob 5.40 do spopada s TO, kjer je ta enota izgubila še en tank. Pri prodiranju proti Gornji Radgoni je prišlo do spopadov ob oviri v vasi Bučečovci. Po preboju ovire ob stalnih spopadih v smeri proti Hrastju – Moti je bila tu bojna skupina JLA zaustavljena. Zadnji spopad se je končal ob 14.30 v Radencih, kjer je bil uničen poveljniški oklepni transporter. Po tem spopadu je ponovno nastopilo premirje.

Barikada v Ljutomeru.

Spopad na Gibini (2. julij 1991 ob 16.45)

Na pomožni smeri je delovala bojna skupina JLA, ki je začela prodirati iz Središča ob Dravi (mejni prehod). Ta bojna skupina je bila sestavljena iz 32. izvidniške čete (2 BRDM-2, 4 oklepni transporterji, vod vojaške policije) in tankovske čete (1 poveljniški oklepni transporter, 4 oklepni transporterji, 10 tankov, 1 BRDM-2). Do spopada je prišlo 2. julija ob 16.45 uri pred Gibino. Ob močnem oviranju in velikem odporu teritorialcev je bil kljub vztrajnosti napadalcev ta prodor zaustavljen. Ker tudi prodor preko Banfija ni bil mogoč, se je ta enota JLA obrnila in se po isti poti vrnila proti mejnemu prehodu v Središču ob Dravi. Tja je prispela 3. julija ob 3.45 uri (delovna karta k-danta 32. brigade JLA).

Spopadi na Kogu, Bajzeku (3. julij 1991)

Naslednjo bojno skupino JLA predstavlja tankovska četa, ki se je vrnila iz spopada pred Gibino in se zaustavila na mejnem prehodu pri Središču ob Dravi. Sestavljena je bila iz 1 poveljniškega oklepnega transporterja, 4 oklepnih transporterjev, 10 tankov in 1 BRDM-2. Prodor je začela 3. julija ob 4.30 uri v smeri Središče ob Dravi. Ob 5.30 je premagala oviro pred Obrežem. Ob 8.00 se je zaustavila pred Kogom in nato nadaljevala prodor proti Presiki. Tu so ob 11.30 naleteli na branjene ovire, ki jih niso mogli premagati, zato so se ob 12.40 odločili, da se vrnejo nazaj na izhodiščno točko. Ob vračanju so izgubili dva tanka na Bajzeku, na svoji poti pa so razdejali številne civilne objekte v Jastrebcih in Gomili pri Kogu. Na mejni prehod so prispeli ob 3.45.

Tank JLA na Bajzeku.

Spopad v Gornji Radgoni (2. julij 1991 ob 16. uri)

V torek, 2. julija, so se v Gornji Radgoni intenzivirale priprave za oborožen spopad. Ob 7.30 so teritorialci dobili ukaz za najvišjo stopnjo bojne pripravljenosti. Vse enote so bile na položajih okoli mejnega prehoda že tretji dan. Tedaj je bilo vsem jasno, da mirna rešitev umika JLA ni več mogoča. Ob 14.30 uri je načelnik obm. ŠTO Mirko Rauter, ki je vodil izpostavljeno poveljstvo v Gornji Radgoni, dobil pisni ukaz za napad na enoto JLA v primeru, da se le-ta ne preda. Ukaz je posredoval poveljnik VŠP Vlado Milošević.

Uničena vozila v Gornji Radgoni.

Radioamaterji v mestu so okoli 15. ure prestregli sporočilo Popova po sredstvih zvez med oklepniki: »Prvi cilj pod brezo«. Pozneje je bilo jasno, da je to cerkveni zvonik, kajti ob 16.15 se je začelo streljanje. Teritorialci so udarili iz svojih položajev na Grajskem hribu z Zoljami, RMM M 57 in OSA-mi, vojaki JLA pa iz topov in mitraljezov po mestu. Takoj po začetku spopada se je oglasila tudi sirena za letalsko nevarnost in položaje teritorialcev sta preleteli dve vojaški letali JLA, ki sta raketirali položaje in barikado na železniškem prehodu pri Avtoradgoni. Radgona je bila naenkrat v dimu in ognju. Slišalo se je pokanje orožja in tuljenje gasilskih siren. Spopad je trajal neprekinjeno do teme (do približno 21. ure). V spopadu je bil težje ranjen en teritorialec. Popolnoma je bil uničen cerkveni zvonik, zgoreli sta dve stanovanjski hiši na hribu. Okolica mejnega prehoda je bila popolnoma uničena. Še pred večerom se je predalo tudi kompletno moštvo iz obmejne stražnice v Gornji Radgoni (napad so izvedli enota PEM (Posebna enota milice) in oba diverzantska voda TO iz G. Radgone). Tako je TO zopet prišla do svojih skladišč in se znebila nasprotnika za hrbtom. Ponoči z 2. na 3. julij je spet prišlo do premirja, vendar so teritorialci ostali na položajih.

V spopadu na mejnem prehodu so teritorialci pokazali in dokazali veliko pripravljenost za oborožen boj. Ta spopad je dokončno prepričal pripadnike JLA, da ni druge rešitve kot predaja ali umik. Računali so lahko samo še na pomoč enot, ki so 2. julija začele prodirati preko meja RS. Ko pa tudi tem ni uspelo, je Popov 3. julija popoldne na pogajanjih končno pristal na umik. Odločitev o tem, da se lahko umakne z ljudmi in tehniko, je bila sprejeta na višjem nivoju in območno poveljstvo na to ni imelo vpliva. Enota JLA je za sabo pustila razdejan in izropan mejni prehod, vendar je bil dosežen eden od večjih uspehov vojne v Sloveniji, to je osvobojen mejni prehod Gornja Radgona.

»Pogajanja« **o predaji oklepnih vozil** (4. julij 1991 ob 10. uri)

TO je v času spopadov zajela dva tanka, 3 oklepne transporterje in helikopter Mi-8. Razen helikopterja so bila vsa ta bojna sredstva uporabna za oborožen boj in kasneje vključena v sestav SV. Zasluge za to, da smo zajeta vozila zadržali v Sloveniji, ima poveljnik območja major Ljubo Dražnik, ki je ukazal, da se vsa vozila zberejo v podjetju Tehnostroj Ljutomer in skrijejo pod nadstrešnice, da niso vidna v primeru zračnega opazovanja. Po sklenjenem premirju četrtega julija ob 10. uri je bil poveljnik območja s strani milice obveščen, da se na območju Ljutomer nahaja večja vojaška enota JLA in da se želi poveljnik te enote pogovoriti s poveljnikom TO. Pogovor je potekal med Pristavo in Ljutomerom. Polkovnik JLA je zahteval, da se jim v skladu z zavezami premirja predajo vsa uporabna mehanizirana vozila JLA na tem območju. Poveljnik TO je bil pred težko odločitvijo.

Odgovoriti je moral takoj, nobenih navodil s strani nadrejenega poveljstva pa ni imel. Hitro in prepričljivo je odgovoril, da so vsa ta vozila odpeljana in predana v PŠTO Maribor. To, da so tanki in oklepni transporterji le km stran v podjetju Tehnostroj, je zamolčal. Tako so odšli s praznimi vozili nazaj, TO pa je dosegla še zadnjo zmago in postala bogatejša za dva tanka in 3 oklepne transporterje.

Zajeti tanki v Ljutomeru.

Zajeti kamion JLA v Ljutomeru pred občinsko zgradbo. Registrska tablica zaplenjenega tovornjaka JLA. Tablico hrani Branko Vrbančič iz Radomerja.

Zaključek

Moja predstavitev na okrogli mizi v Ljutomeru predstavlja analitično-sintetični pogled na delovanje teritorialne obrambe na območju 73. obm. ŠTO v drugem delu vojne ter analizo organizacije in delovanja TO na tem območju. Takratne razmere lahko predstavimo celovito in verodostojno le tako, da podamo zgodovinsko kronološki opis dogajanj. Le tako lahko odgovorimo na vprašanja, kje, kdaj, kdo, kako in zakaj je razvoj dogodkov potekal tako, kot je. Izkušnje na tem območju so bile v marsičem specifične in ekstremne v slovenskem prostoru, zato je toliko bolj potrebno, da se skozi preučevanje takratnih rešitev vidijo in preučijo sistemske in organizacijske rešitve na področju oboroženega boja v Republiki Sloveniji.

O uspešnosti delovanja enot TO in intenziteti spopadov na območju 73. obm. ŠTO govori tudi razmerje izgub med JLA in TO. Na strani JLA je bilo uničenih in poškodovanih 6 tankov, 5 oklepnih transporterjev, 9 tovornjakov, 2 cisterni, 5 terenskih vozil, več vojakov JLA je padlo, veliko je bilo ranjenih. TO je v času spopadov zajela dva tanka, 3 oklepne transporterje in helikopter Mi-8. Razen helikopterja so bila vsa ta bojna sredstva uporabna za oborožen boj in kasneje vključena v sestav SV. Na strani TO je bilo 7 ranjenih, 2 civilista sta izgubila življenje.

In tako se tudi danes sprašujemo, kot velja za celotno zgodovino. Ali ni škoda vsega tega uničenja, ki ga je povzročila vojna? Še več, človeških življenj? Rešitve so na koncu morali reševati za zeleno mizo. Slovenija pa je postala samostojna država.

Viri:

73. obm. ŠTO, 1991. Zaključki iz analize vojne na območju Prlekije na posvetu s poveljniki enot na območju 73. obm. ŠTO, ki je bil 5. avgusta 1991.

Dražnik, Ljubomir, 2003. Problemi poveljevanja v junijsko-julijski vojni 1991 v Sloveniji – specialistična naloga. Ljubljana: FDV.

Marjanovič, Mladen, 1991. Žrtve na ratnom zadatku, V: Narodna armija, 10. 7. 1991, str. 22.

Popov, Berislav, 1996. Započeo sam rat u Jugoslaviji. V: NIN, št. 2356, str. 51–58.

Niko Miholič

Pozdravni in zaključni nagovor

Niko Miholič

Odkar sem sprejel funkcijo podžupana Občine Ljutomer, mi je bilo vedno v čast spregovoriti pred veterani osamosvojitvene vojne. V svojih pozdravih ali govorih vedno omenim, da je bila moja mladostna želja zaposliti se kot častnik Slovenske vojske. Na koncu me je pot vodila drugam, a še vedno močno spremljam tematiko okoli osamosvojitvene vojne, predvsem s političnega in posledično ideološkega vidika, saj je zame ključno, da si enega od najbolj pomembnih dogodkov v zgodovini slovenskega naroda nobena politična stran ne lasti za svojega. Vsako leto v Sloveniji praznujemo in se spominjamo dogodkov, ki so vodili k temu, da smo Slovenci tudi formalno dobili svojo neodvisno državo Slovenijo – nekaj, kar je bila v 19. stoletju zgolj daljnosežna želja, je več kot 100 let kasneje postalo realnost. Medtem se je zgodilo veliko zgodovinskih mejnikov, ki so nas izoblikovali v narod, kakršen smo danes.

Veliko kritik in debat je o tem, da smo želeli biti Švica in da nismo znali izkoristiti svoje samostojnosti. Slovenija nikoli ne bo Švica, saj je Švica svoja zgodovinska zgodba in nimamo osnove, da se primerjamo z njo. Lahko pa pišemo svojo samostojno zgodbo in prav je, da se ne primerjamo z drugimi, ampak pokažemo, česa smo sposobni sami. Imamo gospodarske, športne, kulturne uspehe, prav tako smo uspešni v znanosti, čeprav nas je vseh skupaj malo več, kot živi ljudi na Dunaju. Smo kritičen narod, radi kritiziramo, težje pohvalimo. Včasih gremo celo tako daleč, da pozabimo, da življenje v Sloveniji še zdaleč ni slabo in da je življenjski standard na kar visoki svetovni ravni. Tega se zavedamo šele takrat,

kadar gremo v tujino in opazimo, da se v drugih državah ne cedita ravno med in mleko, ampak so življenjski pogoji precej nizki.

Pozabljamo, da je življenjski standard nekaj pridobljenega. Osnova za to pridobitev pa je vsekakor najprej narodnoosvobodilni boj, ki predstavlja začetek osamosvajanja Slovencev, medtem ko osamosvojitvena vojna predstavlja zadnjo fazo ali zaključek večnih želja Slovencev po lastni, samostojni državi. Za slednje pa moramo biti hvaležni vojakom in policistom ter vsem akterjem, ki so tistega junija 1991. leta pripomogli, da lahko danes živimo v neodvisni državi. Zahvala gre vsem, ki so bili takrat pripravljeni prijeti za orožje in ki so bili pripravljeni žrtvovati svoje življenje, da lahko danes uživamo samostojnost in svobodo. Včasih se sprašujem, koliko mladih bi bilo danes pripravljenih vzeti puško v roke in braniti svojo domovino, zavedajoč se, da lahko že jutri izgubijo svoje življenje. Današnja argumentacija v zvezi s prostovoljnim služenjem v Slovenski vojski je večinoma usmerjena v vprašanja o smiselnosti vojaških struktur v Sloveniji, še posebej ob sodelovanju Slovenske vojske v misijah v tujini, kot je na primer Afganistan. Mladi se v tem primeru sprašujejo, kakšen smisel ima sodelovanje v misijah, ki so popolnoma v interesu svetovnih velesil in od česar Slovenija kaj prida koristi in predvsem ugleda ne bo pridobila. A verjamem, da bi bila pozicija mladih v zvezi z branjenjem domovine drugačna v primeru pravilnega pristopa in informiranja. Mladi imamo radi svoj dom, četudi kritiziramo politično stanje, a državo, narod, okolje, v katerem živimo, pa imamo radi. In to je posledica kakovostnega življenjskega standarda, za katerega so nekateri izgubili življenje, ko so se borili zanj. Žalosti me, da sta danes domoljubje in patriotizem besedi, ki imata precej negativno konotacijo, saj ju danes politične stranke večkrat zlorabljajo za osebne koristi. A to ni prav. Domoljubje in patriotizem sta lepi besedi, saj govorita o ljubezni do domovine, do svojega kraja, do ljudi, ki tam živijo. Čemu se mlade generacije izogibajo tem besedam? Verjetno zato, ker jih uporabljajo privrženci nekdanjega ameriškega predsednika Trumpa ali pa filipinskega ter brazilskega predsednika. Privrženci omenjenih se bahajo z domoljubjem, s patriotizmom in mlajša, predvsem progresivna skupina mladih, se s tovrstnimi privrženci ne poistoveti, saj le-ti predstavljajo poleg uporabe besed patriot tudi precej ksenofobne in rasistične poglede na svet.

Zato menim, da je treba mladim odnos do države in posledično Slovenske vojske predstaviti drugače – ker se ne identificirajo z vojnami v tujini in tako jim ni mogoče približati ljubezni do domovine. Če bi naredili raziskavo med mladimi, sem prepričan, da bi ob vprašanju, kaj je največja nevarnost, ki lahko ogrozi njihovo državo, odgovor bil naravne nesreče zaradi podnebnih sprememb ali danes morda zdravju škodljiv virus. Tako naravne nesreče kot tudi možnost epidemije

zaradi nevarnega virusa so krize, ki so jih mladi danes že doživeli. Doživeli so zdravstveno krizo COVID-19, poplave in ostale vremenske ujme, ki so posledica podnebnih sprememb. V Avstriji se je njihova nacionalna vojska prestrukturirala v t. i. »Schutz & Hilfe«, saj njihove oborožene sile niso le pripravljene za oborožen spopad, ampak tudi za pomoč v primeru naravnih nesreč. Glede na to, da mladi ne vidijo nevarnosti v sosednji državi in njihovi agresiji, ampak v podnebnih spremembah, je logična posledica, da bi Slovenska vojska hitreje našla interes mladih na način, da bi pravilno komunicirala delovanje Slovenske vojske tudi kot sile, ki je v prvi bojni liniji v primeru naravnih nesreč; kot sile, ki je usposobljena za pravilno ravnanje v najhujših primerih, ki se dogajajo zadnja leta zaradi vremenskih ujm. Slovenska vojska je svoje sposobnosti glede reševanja v teh razmerah že dokazala in zakaj ne bi prestrukturiranje potekalo v tej smeri, saj bi na ta način morda pridobili več zanimanja med mladimi kot pa s trenutnimi oglaševalskimi akcijami, kjer se oglašuje metanje bomb namesto metanja petard. Kakorkoli gre za lapsus – oboroževanje danes med mladimi ni zanimivo in jih ne privlači. Morda pa jih privlačijo usposobljene enote, ki namesto varovanja določenih vasi v Afganistanu ali na jugu Libanona pomagajo lastnemu narodu v primeru naravnih nesreč, ki niso več izjeme, ampak stalnica tako v Evropi kot tudi v Sloveniji.

Da se pa vrnem k osnovni tezi – dogodki osamosvojitvene vojne ne smejo biti stvar političnih debat in političnih interesov. Slednji zgolj omalovažujejo velike uspehe, ki ste jih vi veterani, naši heroji, zagotovili v zadnji vojni na področju Slovenije. Dokler bodo te teme stvar politike in ne zgodovinskih strokovnih analiz, bo odnos mladih do teh vprašanj podoben, kakor je danes večinski odnos Slovencev do debat o partizanih in domobrancih. Tudi slednje je stvar zgodovinskih dejstev in nikdar ne sme biti orožje političnih strank in posameznikov, ki želijo zaradi svojih družinskih izkušenj s socialistično Jugoslavijo danes negirati zmago in uspeh, ki je bil posledica zmag narodnoosvobodilnega boja.

Dragi veterani, ki ste zaslužni za življenje, ki ga živimo danes – pozivam vas, da naredite vse, kar je v vaši moči, da predstavite takratne dogodke takšne, kakršni so bili. Malokdo ve, da je vse usposabljanje v tajnosti še v osemdesetih letih ter tajno zbiranje orožja pred silami jugoslovanske vojske nekakšen unikum in velik strateški uspeh, na katerega smo lahko ponosni. Tudi te dogodke se premalo omenja in premalo vizualno predstavlja, kako pogumno smo Slovenci takšne akcije tudi izvajali. Kar je pa najpomembnejše, spoštovani veterani, je dejstvo, da brez vas danes življenja, kakršnega imamo, ne bi bilo. Zato je bistveno, da s svojimi dejstvi pomagate in podate jasno sliko slovenski javnosti, kaj se je dogajalo leta 1991. In to lahko naredijo zgolj vojaki, policisti in akterji, ki so bili takrat na mestu dogajanja. Slovenci si zaslužimo, da imamo objektivni pogled,

podkrepljen z dejstvi in ne s političnimi floskulami. Ste heroji naših generacij in ste zaslužni, da danes živimo v državi, kjer današnjim generacijam ni treba razmišljati o zunanjih agresorjih. To je uspeh in zasluga vas, hvala vam.

*Niko Miholič, mag.,
podžupan Občine Ljutomer*

Prejemniki priznanj županje Občine Ljutomer na svečanosti ob dnevu državnosti v Ljutomeru 23. junija 2021. Od leve proti desni: Janez Vencelj, Anton Kosi, Alojz Novak, županja mag. Olga Karba, Peter Zrinski in Mirko Rauter.

Seznam kratic

BRDM-2 – tip oklepnega bojnega vozila JLA	PŠTO – pokrajinski štab teritorialne obrambe
CZ – civilna zaščita	
DEMOS – Demokratična opozicija Slovenije	PUO – pooblašcene uradne osebe
DO – delovna organizacija	RM – ročni metalec (min)
ES – Evropska skupnost	RS – Republika Slovenija
FDV – Fakulteta za družbene vede UL	RSNZ – Republiški sekretariat za notranje zadeve
GŠ SV – Generalštab Slovenske vojske	RŠTO – Republiški štab za teritorialno obrambo
IS RS – Izvršni svet Republike Slovenije	
JA – Jugoslovanska armada	SDV – Služba državne varnosti
JLA – Jugoslovanska ljudska armada	SEM – Specialna enota milice
JVM – Jugoslovanska vojna mornarica	SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija
KoDVOP – koordinacija domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja	SLO – splošna ljudska obramba
KOS – Protiobveščevalna služba JLA	SLO in DS – splošna ljudska obramba in družbena samozaščita
KS – krajevna skupnost	SRS – Socialistična republika Slovenija
MNZ – ministrstvo za notranje zadeve	SSSR – Zveza sovjetskih socialističnih republik
MOB – mobilizacija	TO – teritorialna obramba
MORS – Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije	TOZD – temeljna organizacija združenega dela
MP – mejna policija	UDV/UDB – Uprava državne varnosti/ Uprava državne bezbednosti
MSNZ – Manevrska struktura narodne zaščite	UE – upravna enota
MTS – materialno-tehnična sredstva	UNZ – uprava za notranje zadeve
obm. ŠTO – območni štab za teritorialno obrambo	VEM – Vojna enota milice
OLO – oddelek za ljudsko obrambo	VIS – Varnostno informativna služba
OŠTO – občinski štab za teritorialno obrambo	VŠNZ – Višja šola za notranje zadeve
ONZ – organi za notranje zadeve	VŠP – Vzhodnoštajerska pokrajina
OZN – Organizacija združenih narodov	ZIS – Zvezni izvršni svet
OZNA – Organizacija za zaščito naroda	ZSLO – Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo
OZSČ – območno združenje slovenskih častnikov	ZSNZ – Zvezni sekretariat za notranje zadeve
OZVVS – območno združenje veteranov vojne za Slovenijo	
PDV – protidiverzantski vod	
PEM – Posebna enota milice	
PM – postaja milice	
PVD – policijsko veteransko društvo	

Naši sponzorji:

BIOTERME
ZDRAVJE IZ NEOKRNJENE NARAVE

“Največji luksuz je narava sama“ DOBRODOŠLI v BIOTERME!

Raj za razvajanje telesa in duha v objemu narave vas čaka v Biotermah, katerih območje 10 hektarov, v bližini Ljutomera, je bilo leta 1976, zaradi svojih naravnih lepot razglašeno za krajinski park. S pridobitvijo znaka "Green&Safe" se v Biotermah **zavezujejo k odgovornemu, varnemu in trajnostnemu ravnanju v turizmu.**

Namestitev ponujajo v **73 sobah hotela Bioterme******, ki je zgrajen z naravnimi materiali in je pridobil znak "Eko marjetica" in "Slovenia green accommodation" ter glamping naselju **Sončna dolina z 22 vilami, odprtimi celo leto in 11 šotori**. Hotel ponuja **bazen v prvem nadstropju**, glamping naselje pa se ponaša z **biološkim bazenom in naravnim biotopom** v neposredni bližini. Svobode željnim je na razpolago tudi **50 postajališč za avtodome** z vso potrebno infrastrukturo.

S hotelom **povezan termalni park** nudi 600 m² pokritih bazenskih površin na voljo skozi vse leto, in dodatnih 1400 m² v poletni sezoni. **Termo-mineralna voda** je zaradi balneoloških značilnosti primerna za **rekreacijske, športne in zlasti zdravstvene namene, saj blagodejno vpliva na ohranjanje funkcionalnosti gibalnega sistema in hrbtenice**, in obogati izvajanje vaj v vodi tudi obiskovalcem fizioterapevtskih programov, ki jih v sklopu kompleksa nudi Zdravstveni dom Ljutomer. Sproščujoče plavanje in poležavanje na terasi za sončenje ter senčnem zavetju dreves nudi popoln oddih, najzahtevnejšim pa **FKK kotiček**, kjer doživite popoln stik z naravo.

Dodatno razvajanje si lahko **privoščite v wellness centru ob klasičnih in ajurveda masažah, kopelih in nego**, ki bodo vašemu umu in telesu dale novih moči za vsakdanje izzive. Željni aktivnega oddiha imajo na razpolago v bližnji in daljni okolici **številine turistične in druge zanimivosti** vredne ogleda za prav vse generacije.

KONTAKT:

REZERVACIJE: 02 565 2000; TERMALNI PARK: 02 585 1730
e-pošta: booking@bioterme.si, splet: www.bioterme.si

Občina Križevci

Občina Ljutomer

Občina Razkrižje

Občina Veržej